

MEKANSAL ARAYÜZLERİN KENTE VE YAŞAMA
KATILIMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar A. Burcu Serdar KÖKNAR

101417

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 29 Eylül 2001

Tezin Savunulduğu Tarih: 12 Ekim 2001

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Mine İNCEOĞLU

Diğer Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Türkan ULUSU URAZ (İTÜ)

Prof. Dr. Zekiye ABALI (YTÜ)

EYLÜL 2001

ÖNSÖZ

Yaşamımın başladığı yer olan Finike, ardından Antalya ve İstanbul üçlemesinin getirdiği deneyimlerin zihnimde yarattıklarıyla ortaya çıkan sorular, bu konuda düşünmeme neden oldu.

Yaşadığım yerlerin her birinde farklı bir zaman ve hareket temposu söz konusuydu; bununla beraber yaşadığım yerin sürekliliği de farklı oylumlarda devam ediyordu. Aslında fark mekanlardan değil, zamanın akış hızının ve iletişim sisteminin farklılığından kaynaklanıyordu.

Kentte yaşayan insan zaman zaman neden kaçıp, küçük bir yere gitmek ister? Kasabada hissettiklerimle kentte hissettiklerimi karşılaştırdınca bunun yanıtını sezebiliyordum.

Bu belki de bir keşif isteği idi, bir arayış ve eskiden gelen bir alışkanlıktı.

Bu çalışmayı yaparken bana gösterdikleri sabır, sağladıkları kaynaklar ve tartışma ortamlarıyla büyük katkıları olan danışmanım Prof. Dr. Mine İNCEOĞLU' na, eşim SaitAli KÖKNAR, Prof. Dr. Ferhan YÜREKLİ, Hayriye SÖZEN, Niyazi ERDOĞAN, Sinan OMACAN, Doç. Dr. Arda İNCEOĞLU, İpek YÜREKLİ, Aylin – Ahmet ÖNDER, Arzu ÖZSAVAŞÇI, Sevim ASLAN, Dr. Deniz ASLAN' a ve bana sonsuz destek veren aileme teşekkür ederim.

Eylül 2001

A. Burcu Serdar KÖKNAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun önemi ve ele alınış sebepleri	1
1.2. İncelemenin Amacı ve Kapsamı	1
2. İNSAN HAYATI VE KENT ETKİLEŞİMİ	3
2.1. İnsan hayatının kent içerisindeki varlığı	3
2.1.1. İnsan hayatının kent içerisindeki sürekliliği	3
2.1.2. İnsan hayatının süregeldiği yaşam alanları	4
2.2. İnsanın kent içerisindeki yaşam alanlarının biçimlenişi, iç ve dış'ın oluşumu	9
2.2.1. 'İç'in ve 'dış' ın varoluşları ve tanımları	9
2.2.2. Bir bütün 'dış' 'iç' inde yaşamak	11
3. KENT İÇERİSİNDE İNSAN ETKİ ALANI OLARAK MEKANSAL ARAYÜZLERİN YERİ	14
3.1. Kent içerisinde etki alanları ve etki alanı olarak mekansal arayüz kavramı	14
3.1.1. Mekansal arayüzlerin varoluş biçimleri, kente ve yaşama katılım şekilleri, kentsel 'niş' ler	23
3.1.1.1. Mekansal arayüz olarak boşluklar- meydanlar, sokaklar, kaldırımlar, pasajlar, geçitler...	31
3.1.1.2. Açık ve kapalı alanların birliktelikleri, mekansal arayüz olarak eşikler, arada kalmış mekan	37
3.1.2. Mekansal Arayüzlerin zamansallığı ve algısal boyutu	42
3.2. Kent içerisindeki mekansal etki alanlarının kayboluşu	45
4. MEKANSAL ARAYÜZLERİN KENT YAŞAMINA KATILIMLARI VE BİR ÖRNEK: BEYOĞLU	52

4.1. Beyoğlu' ndaki mekansal arayüzlerin belirlenme ve incelenme yöntemleri	53
4.2. Beyoğlu' nda mekansal arayüzler	53
4.3. Bölüm Sonuçları	91
5. SONUÇ	98
KAYNAKLAR	100
EK A	104
ÖZGEÇMİŞ	105

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1 Anahtar Kelimeler	92
Tablo 4.2 Narmanlı Han Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması	94
Tablo 4.3 Hacıpulo Pasajı Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması	95
Tablo 4.4 Galata Mevlevihanesi Bahçesi Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması ...	96
Tablo 4.5 Tünel Geçidi Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması	97

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 2.1 :Giambattista Nolli' nin 1748'de çizdiği Roma haritası. (Ching, 1996) ..	12
Şekil 3.1 :Lynch' e göre kentin mekansal elemanları (Trancik, 1986)	15
Şekil 3.2 :Cullen' ın kentsel boşluklara göz yüksekliğinden bakışı ve grafik olarak değerlendirışı (Trancik, 1986)	16
Şekil 3.3 :Beklenmedik bir anda insanın karşısına çıkan farklı durum.....	18
Şekil 3.4 :Son yıllardaki üç ana kentsel tasarım kuramının diyagramı.	21
Şekil 3.5 :İnsanın kendisine seçtiği etki alanlarına bir örnek: bir kentsel niş.....	27
Şekil 3.6 :Dolmabahçe' deki ağaçlı yol. (XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 6)	29
Şekil 3.7 :İnsanın bir hareket sürekliliği içerisinde bulunduğu, yaşamların kesiştiği kaldırım, insana ayrılmış alan.....	33
Şekil 3.8 :Pozitifin arasında gelişen boşluk.Colin Rowe' un Floransa New Quarter Del Prato için önerisi.	34
Şekil 3.9 :Kentteki boşluğun bir fonksiyonla tanımlanması. (Cullen, 1961)	36
Şekil 3.10:Pozitif olanın tekilliği, zeminle olan ilişkisizliği.	41
Şekil 3.11:Kentin kalabalıklamasıyla kalabalıklaşan işaretler, tabelalar... ..	45
Şekil 3.12:Mies Van Der Rohe' nin Seagram Binası. (XXI Mimarlık Kültürü Dergisi,6).....	51
Şekil 4.1 :İstiklal Caddesi ve çevresi yoğunluk işaretlemesi.....	55
Şekil 4.2 :Anketlerde verilen yanıtlara göre tercih edilen boşluklar	57
Şekil 4.3 :Jurnal Sokak ile Sofyalı Sokağın kesişmesi ve boşluk	58
Şekil 4.4 :Boşluk, ara ve arka sokaklar – cadde ilişkisi	58
Şekil 4.5 :Jurnal Sokak ile Sofyalı Sokak kesişiminde yüzeyler, gölge, ağaç ve boşluk.....	59
Şekil 4.6 :Jurnal Sokak – Sofyalı Sokak kesişimi öğleden sonra yaşamı	59
Şekil 4.7 :Jurnal Sokak – Sofyalı Sokak kesişimi sabah erken saatlerde.....	60
Şekil 4.8 :Meydan, Tünel Geçidi ve Arka Sokak ilişkisi	60
Şekil 4.9 :Tünel Meydanı' ndan arka sokaklara geçit veren kapı – Tünel Geçidi. 61	
Şekil 4.10:Geçitteki yaşam	61
Şekil 4.11:Gölgelenmiş yüzeyler, çekici perspektif – Tünel Geçiti.....	62
Şekil 4.12:Meydandan algılanan geçit – kapı, iç aydınlık, perspektif	62
Şekil 4.13:Sürekli bir duvar izi sonunda karşınıza çıkan rahatlatıcı mekan	63
Şekil 4.14:Süreklilik sonunda içine girilemeyen boşluk; ağaçlar, bahçe	63
Şekil 4.15:İstiklal Caddesi' nin kalabalığı içerisinde İsveç Konsolosluğu'nun bahçesine bakış	64
Şekil 4.16:Sınırlanmış bir çerçeveden farklı bir dokuya bakış	64
Şekil 4.17:Binanın sarmaladığı, koruduğu, bir doku, yaşam	65
Şekil 4.18:İstiklal Caddesi' nden avluya bakış	65
Şekil 4.19:Sabahın erken saatlerinde avlu girişi, sakinlik ve serinlik	66
Şekil 4.20:İstiklal Caddesi ve Meşrutiyet Caddesi arasındaki akış	66
Şekil 4.21:Geçitteki yaşam	67
Şekil 4.22:Geçitteki gölgeli va aydınlık bölgeler, perspektif.....	67
Şekil 4.23:Binanın zemin katının geri çekilmesiyle oluşan boşluk.....	68
Şekil 4.24:Geçitin sonundaki boşluk, yüzeyler ve heykel	68
Şekil 4.25:Buluşma, bekleme,oturma noktası	69
Şekil 4.26:Sabah erken saatlerde geçit	69
Şekil 4.27:Simitçinin geçitin İstiklal Caddesi tarafındaki yeri	70

Şekil 4.28:İstiklal Caddesi ve avlu ilişkisi	70
Şekil 4.29:Tonozların arkasında boşluk ve kilisenin resimsel görünüşü	71
Şekil 4.30:Demir kapı, boşluk, kilise ve aydınlık	71
Şekil 4.31:Kapı ve tonozların boşluğu sınırlayışı	72
Şekil 4.32:Avlunun sakin kullanımı	72
Şekil 4.33:Akşam saatlerinde avlunun yalnızlığı ve caddeye resim olarak katılımı	73
Şekil 4.34:Cadde ve Geçitin ilişkisi	73
Şekil 4.35:Olivya Han Geçiti girişi, duvar dibi yaşamına bakış	74
Şekil 4.36:Geçitte perspektif algısı, cephenin sunduğu oylumlar ve gölge dokusu	74
Şekil 4.37:Sabah erken saatlerde Olivya Han Geçiti	75
Şekil 4.38:Emir Nevruz Sokak' taki binaların etkisi ve sonundaki basamaklar	75
Şekil 4.39:Sokak, kilise önü basamakları ve kullanıcıları	76
Şekil 4.40:Emir Nevruz Sokak perspektif etkisi, kilise ve basamaklar	76
Şekil 4.41:Basamakların sunduğu sakin buluşma noktası	77
Şekil 4.42:Emir Nevruz Sokak sabahın erken saatlerinde	77
Şekil 4.43:İstiklal Caddesi' nden pasaja giriş	78
Şekil 4.44:İki cadde arasında geçit – avlu – avluya ulaşmak	78
Şekil 4.45:Avlu ve dinlenme noktası, gölge alan, serinlik	79
Şekil 4.46:Sabah erken saatlerde güneşlenme noktası	79
Şekil 4.47:Avlunun geçit yaşamı	80
Şekil 4.48:Avludan İstiklal Caddesi girişindeki dükkanlara bakış, dar ve karanlık	80
Şekil 4.49:Kuytu köşe, korunmuşluk, gölge ve basamaklar	81
Şekil 4.50:Sabah erken saatlerde küçük kahve yaşamı başlamıştır	81
Şekil 4.51:İstiklal Caddesi' nin iki parçasının kesişimi, Galtasaray Meydanı	82
Şekil 4.52:Galatasaray Meydanı' nda dış mekan sergileri	82
Şekil 4.53:Galatasaray Meydanı' nda karşılaşma, buluşma, görme, izleme	83
Şekil 4.54:Sabah erken saatlerde meydanın yaşayan sakinliği	83
Şekil 4.55:Kapı önünde sohbet, gözlem, buluşma	84
Şekil 4.56:Meydana açılan sürpriz aralardan biri	84
Şekil 4.57:Günün erken saatlerinde nötr bir boşluk	85
Şekil 4.58:İstiklal Caddesi' nden Balık Pazarı' na kalabalık içinden bakış	85
Şekil 4.59:Günün erken saatlerinde Balık Pazarı girişi, karanlık bir iç mekan etkisi, görelili bir sakinlik içerir	86
Şekil 4.60:Çiçek Pasajı' nın İstiklal Caddesi girişi – bir iç mekan etkisi	87
Şekil 4.61:Fransız Kültür Merkezi Binası' nın önündeki boşluğun kullanılması	87
Şekil 4.62:İstiklal Caddesi' ne giriş, boşluğun karşılaması, buluşma noktası	88
Şekil 4.63:Fransız Kültür Merkezi Binası Önündeki yeşil dokunun gölge etkisi	88
Şekil 4.64:Duvarın boyutunun ve eğikliğinin yarattığı büyük boşluk etkisi	89
Şekil 4.65:Boşluğun yarattığı aydınlık etki	89
Şekil 4.66:Sokağın belirgin aydınlığından karanlıkça bir kapıdan tekrar aydınlık bir mekana geçiş	90
Şekil 4.67:Dar bir koridorun sonunda boşluk etkisi	90
Şekil 4.68:Kapıdan girdikten sonra başka bir hayat başlar, detaylar ve ağaçlar bir bütün yaşatır	91
Şekil 4.69:Bahçenin geçmişle ilişkilere olanak sağlayan detayları	91

MEKANSAL ARAYÜZLERİN KENTE VE YAŞAMA KATILIMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZET

Bu incelemede insan hayatının içerisinde sürüp gittiği kent ortamında insanın, yaşam ve kent arasındaki iletişimi sonucu kurduğu alanları aramak ve bu alanların nasıl var olduklarını, yaşama ve kente nasıl katıldıklarını anlamak hedeflenmiştir. Bunun için kent yaşamına ilişkin durumlar tespit edilmeye, kent içerisindeki bu alanlara ait özellikleri içeren anahtar kelimelerin ortaya konmasıyla bu alanların içerikleri algılanmaya ve zihinde bu alan ait bir iz bırakılmaya çalışılmıştır.

İnsanın hayatının sürekliliği ve bu sürekliliğin kente yansımalarından yola çıkılarak, biçimlenen çevre ile insan hayatı bütünlüğü ikinci bölümde ele alınmıştır. İnsan hayatının içerisindeki kurgular kente de yansıyacaklardır. İnsan belli sınırlayıcı ve belirleyiciler içerisinde kentte yaşar ve bunların arasında kendisine 'alan' lar arar, bu alanlar kent içerisinde karşısına 'boşluk'lar olarak çıkar. İnsanların öncelikle kendilerine seçtikleri bu etki alanları, insanın belirli aktiviteleri yapabildiği, etkileşimde bulunduğu, yaşadığı boşluklardır.

İnsan doğası gereği kendisine yoğunlaşma (konsantrasyon) ve serbest kalma alanları arar. Bu etki alanları öncelikle iki temel şekilde belirir ; kapalı ve açık. Aslında bu durum insan için çelişkili bir durumdur çünkü biri ne kadar fazla ise diğerine daha fazla ihtiyaç duyulur.

İnsan genellikle kapalı mekanlar olan yoğunlaşma (konsantrasyon) alanlarında daha kendisine dönük, kendi çevresinde gelişen bir deneyim içerisinde; serbest kalma alanlarında ki genellikle bu alanlar açık alanlardır, daha geniş anlamda çevresiyle ilişki kurar, çevresine etki eder, zaman zaman kalabalık içinde kendisine döner ve içinde bulunduğu durumları tartışır.

Bu genel ihtiyaçlar doğrultusunda, kapalı ve açık ile birlikte 'iç ve dış' kavramları karşımıza çıkar. Mimarlığın en önemli oluşum ortamı olan bu ikilinin oluşturduğu arakesit kent açısından ve kentteki yaşam açısından da önemlidir. Bu iki kavrama iki ayrı durum şeklinde bakmak yanlıştır, ikisinin de varlığı dengeler sistemi içerisinde anlam kazanır. Yaşam bir bütün olarak bu ikili durum arasında, süreklilik içerisinde gelişir.

İkili sistemler içerisinde sürüp giden insanın hayatı aslında, bütün sistemin bir parçasıdır; ancak insan o bütünü algılamak ve o bütünlük içerisinde kendisine 'yer' edinmek ister. Kent bu anlamda çeşitli 'iç' lerden ve 'dış' lardan oluşan bir bütündür ve bir devamlılık teşkil eder.

İnsanın içinde bulunduğu çevreyi algılama ve kavrama, çevreden algıladığını da anlamlandırabilme ve çevreye etki edebilme güdüsüyle seçtiği alanlar onun etki alanlarıdır. İnsanlar bu alanlarda etkin bir biçimde var olurlar ve yaşam-kent-insan arasında bir iletişim kurarlar. İnsanın iletişim sistemi kent içerisinde çeşitli biçimlerde gerçekleşir, mekanlar da bu biçimlerden biridir. Bu mekanlar, yaşam-kent-insan

arasında arayüz olurlar. Üçüncü bölümde, mekansal arayüzlerin nasıl varoldukları, kente ve yaşama nasıl katıldıkları tartışılmaktadır.

Kent yaşamının sürdürüldüğü alanlar insanın kendisine odaklandığı çerçeve içerisinde değil daha çok bu çerçevenin çevresinde gelişir. Çünkü bu alanlar insanın pozitif olarak yapılandığı üç boyutlu biçim ile birlikte oluşur; onun biçimlenişleriyle ortaya çıkar. Bu alanlar çeşitli anahtar kelimelerle aranabilir, bu anahtar kelimeler de yine insan davranışından ve onun bakış düzleminden ürerler ancak tek odaklı değildirler. Çeşitli kentsel kuramların değerlendirilmesiyle, onların kent yaşamının etkin olarak sürdürüldüğü boşluklarla olan ilişkisi düşünülmüştür.

Yaşamın içinde varolduğu bu alanları araştırırken, bu alanlara ilişkin içerikler de sıralanmıştır. Bu içerikler yaşam sürekliliği içerisinde böyle alanların keşfedilmesine olanak sağlayabilir.

Kent içinde insanın bu etkin biçimde yer alacağı alanlar, boşluklardır. Bu boşluklar meydanlar, sokaklar, kaldırımlar olabilir. İnsanlar buralarda kendilerine uğraş bulabilir, istediklerini diğerlerine iletebilir, diğerleri ile buluşabilir, yalnız kalabilir vs.

Kapalı ve açık arasındaki kesişim noktalarında da yaşam çok dinamiktir. Bu eşik alanlar iki ana durumun insanın zihninde en doğal olarak tartışıldığı ve yaşandığı anları içerir. Pek çok durumun bir araya gelmesinden oluşan özel mekanlardır; bu bakımdan da çok zengindirler.

Mekansal arayüzlerin kent sürekliliği içerisinde algılanması ve bu algı sürecinin yaşamdaki yeri, arayüz olan mekanların zamanla yaşam içindeki değişiklikleri incelenmiştir.

Mekansal arayüzlerin kent yaşamının değişiminden etkilenerek ikinci plana itilmesi, yapılanma biçimlerinin de getirdiği bir kısırlıkla bu alanların yaşamda yer alamayışı araştırılmıştır. Bu durum yaşamın değişimi, iletişim için seçilen arayüzlerin de değişimini içerir.

Dördüncü bölümde, İstanbul’ da insanların kendilerine bir vitrin gibi seçtikleri kentsel ölçekte bir arayüz olan Beyoğlu ele alınmıştır. Beyoğlu’ nda yaşama katılan alanlar anahtar kelimeler yardımıyla incelenmiş ve keşfedilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak; insanın kent içerisinde varlığını sürdürebileceği, hareket ve etki alanları olan boşlukların insanın odaklandığı yapılandırılmış formun yanında geliştiği ve pek çok nedenle bu yaşamsal alanların etkilerini kaybetmesinin insan açısından bir kısır döngüye neden olduğu vurgulanmıştır. Önemli olan bu alanları algılayıp, anlayıp, yaşamımızın zenginliği için zihinsel birikimimizde yer etmesini sağlayabilmektir.

AN ANALYSIS ON INTEGRATION OF SPATIAL INTERFACES WITH CITY AND LIFE

SUMMARY

The aim of this thesis is to search the spaces in the cityscape where human life continuum transforms it and transformed by it, and find out how these spaces exists and understand how they join the city life. For further analysis, the situations characterizing the city life are catalogued with associated keywords, thus the contents of these situations are contemplated and a trace of the idea of it is left on the minds.

The continuity of the human life and its reflection to the city manifested by the oneness of the human life and the shape of its environment is studied in the second chapter. The structure underlying the human life will be projected to the city as well. One lives among some limits and specifications and searches some places for oneself. These places manifests itself in the city as 'voids'. These effectual spaces chosen by the one are the voids where one exercise certain activities, interacts with other lives.

The nature of man forces him to look for places to concentrate and to relax. This necessity transformed to life as open and close spaces causing a big contradiction: The excess of one multiplies the need to the other.

Generally man contemplates his concentration in closed spaces, living a egocentric experience. He communicates more openly with his surroundings and interacts with others in open spaces where he is relaxed. Sometimes he returns to his inner world and self discussion in the very middle of the crowd.

In accordance with the general necessities, parallel to open and close the concepts of 'inside' and 'outside' is generated. The intersection of the two concepts where architecture finds and existing ground, is very important for the city and the city life. It would be misleading to understand these two concepts separated. The existence of the both finds its meaning in a systematic balance. Life as a whole develops continuously inside of this duality.

Human life flowing along dual systems is the part of the bigger picture, but one wants to understand it and wants to define a personal place in it. Thus a city is a continuous whole made of various 'inside's and 'outside's.

The space chosen with the instincts and the dynamic of perceiving and understanding of ones surroundings and making it meaningful and finally affecting it, is ones active space. People communicate with life and the city and become very active on these areas. The human communication system in the city manifests itself in various ways which the space is one as well. These spaces are become an interface between life, city and a person. In the third chapter how the spacial interfaces becomes, how they interact with life and the city is discussed.

The area where the city life is much vibrant develops around the frame of egocentric concentration areas rather than in it. These spaces are created along with the positive three dimensional object, defined by its solid boundry. Certain keywords produced by human behaviour and its perspective would be of great use to capture these places. But they should not be single minded, indicating only one focal point. Relations with the voids where the city life is more active is analysed in the light of some urban concepts.

The content of the urban voids are catalogued along with the research on city life. This content should be useful on the discovery of such places in the routine of life.

Where one is much active in the city are the urban voids. These voids can be squares, streets and sidewalks. Here, people can find activities, communicate and congregate with others, or simply be alone.

The life is much more dynamic where the open and closed intersects. These treshhold places gives great natural opportunities to be a part of and have a self-discussion about these two mainstream concepts. Thresholds where many situations merge are very special places. They are very enriched by this diversity.

The perception of spatial interfaces in the city continuum and the importance of this process in the city life, the changes in time of these spaces as interfaces in human lives are analysed.

The negation of spatial interfaces degraded by the change of citylife and topped with the unproductivity of the means of city making is studied. The change of life means the change of the chosen interfaces for communication.

In the fourth chapter, Beyoglu, a district of Istanbul, an urban scale interface chosen by the people as a showcase for themselves is analysed. The places merging with life are studied and tried to be unrevealed by the help of the keywords.

As a conclusion, the loss of the interactivity of the by products of focal structures, the urban voids as dynamic and active spaces where people will continue to exist in urban context, is causing a vicious circle. What is important is to perceive these places and understand them, make them apart of our intellectual experience for the enrichment of human lives.

1. GİRİŞ

1.1. Konunun önemi ve ele alınış sebepleri

İnsan hayatının sürüp gittiği kentin insan için ne denli önemli olduğu açıktır. Kent insan için var olmaya, var olmak için kendisine 'yer' ler yaratmaya; çeşitli arayüzlerle çevresiyle ve kendi varlığıyla iletişim kurmaya çalıştığı bir bütün alandır. Zamanın akışıyla insan hayatının ve dolayısıyla kentin değişimi tekrar insana geri dönmektedir. İnsanların beraber ve iletişim zorunluluğu içerisinde yaşadığı çevrede mekanların da insan, kent ve yaşam arasında, kent ve yaşama doğrudan katılarak arayüz olabileceklerini görmek ve mekanlara bu kapsamda bakabilmek kente eklemenecek yeni yaşamlar ve biçimlerin oluşması açısından önemlidir.

1.2. İncelemenin Amacı ve Kapsamı

İnsanın yaşadığı çevre ile sürekli bir etkileşim içerisinde olduğu, yaşamın değişimiyle kentin, kentin değişimiyle yaşamın da değiştiğini görmek pek zor değildir. Çok uzun bir süreç içerisinde değil, zamanımızda, kısa süreler içerisinde bu etkileşimi görmek mümkündür.

İnsan yaşamının sürekliliğiyle gelişen kentte yaşanan değişimler, insanın kent içerisinde aktif olarak yer alacağı alanları da etkilemektedir. Özellikle küçük kasaba, küçük kent ve büyük kent karşılaştırmalarını yaptığımızda insanın aradığı ve bulmaya çalıştığı alanları keşfetmek, insan davranışını da inceleyerek mümkün olabilecektir.

İnsanın doğrudan var olabileceği alanların kent içerisinde etkin bir iletişim sistemi içerisinde arayüz olabildiklerini görmek, bu alanların aslında doğrudan oluşturulmaya çalışılan doluluk olarak yapılandırılmış formların yanında geliştiğini görmek ve bunun farkında olmak çok önemlidir. Bu anlamda bir bakış ve arayış, birikimi yanında getirecektir. Dış mekanın doğasından kaynaklanan, kütsel formun yapılandırılmasıyla ortaya çıkma karakteri aslında, o üç boyutlu nesneyi ortaya çıkarırken yanında ve çevresinde neler olup bittiğine de etkilemesi açısından çok önemlidir.

İnsanın kendisine odaklanmış bakış açısı, yaşama ve kente de yansımaktadır. Bu odak noktasının değişebilmesi, farklı yönlere dönebilmesi daha zengin hayatlara

olanak sağlayabilmektedir. Yaşam, kent ve insan için çok etkin arayüzler olabilen mekanlar genellikle bu odağın çevresinde biçimlenmişlerdir. En azından bakış çerçevesinin genişletilmesi bu tür alanların keşfi açısından önemlidir.

Bu tezde amaçlanan, kent-yaşam-insan üçlemesinin arasındaki geçişimin tekrar düşünülmesi, insanın temel iki etki alanının 'iç ve dış' ın bütünlüğünün ve birbirinin içine geçmişliğinin farkedilmesi, kent yaşamının bu geçişimlerde ve doluluğu oluştururken biçimlenen 'boşluk' ta etkinleştığinin anlaşılması ve bu alanların keşfedilmesi, insanın üçleme içindeki iletişimi mekanlar ile de gerçekleştirdiği ve bu mekanları yaşamdaki çeşitli değişim şekilleriyle kaybetmesinin algılanması amaçlanmıştır.

2. İNSAN HAYATI VE KENT ETKİLEŞİMİ

2.1. İnsan hayatının kent içerisindeki varlığı

Kent ile insan arasındaki ilişki, bu iki varlığın birbirleriyle etkileşimini zorunlu kılmaktadır. Bu ilişki “hayat” ın kendisidir. Ve hayatın sürekliliğidir. İnsanın yaşama zorunluluğu ve yarattığı çevreler, onun hayatını etkiler ve insan çevresini bu etkiler altında tekrar biçimlendirir. Bu ilişki sistemi bir döngüdür. İnsan kendi yarattığı çevrede kendisine uygun alanlar aramaya başlar, bu alanların varlığı ve kalitesi onun yaşamında önemli yerler tutacaktır. Yaşamsal aktivitelerini sürdürebildiği, kendisinin oluşturduğu kentte - her ne kadar kentler uzun bir zaman içerisinde oluşsalar da - kendisine boşluklar arar.

2.1.1. İnsan hayatının kent içerisindeki sürekliliği

Yaşam kurgularıyla birlikte varolan kent, insanın yaşam ve zamanla olan etkileşimiyle birlikte varlığını, gelişimini ve hayatını sürdürmektedir. Kent bu kurgularla birlikte gelişip yeni kurgulara olanak sağlamakta, değişimleri de zorunlu kılmaktadır. Kent, insanın varlığıyla koşut bir süreklilik içerisinde gelişir. Her yaşamın varlığı, yepyeni kurguları öngördüğünden kent yaşamını zenginleştirmektedir.

İnsanın kendisine kurguladığı yaşam alanı kenti de etkisi altına alır. Bu, doğrudan bir etkileme olmayabilir ancak kendi hayatı ve kent arasındaki deneyimleri kentin değişimine neden olur. İnsanın yaptığı devinimlerle kendisine alan yarattığını düşünecek olursak, kent içerisinde yaratacağı ve bulacağı alan da, yine bu hareketine bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Bu alan belirleme durumu, bilinçli olarak gelişmeyebilir, kentin varlığıyla birlikte zorunluluk, uygunluk, sınırlılık gibi bir çok belirleyici unsur ortaya çıkmaktadır. Tüm bu belirleyiciler içerisinde devinim sürekliliğini korur. Bu devinim yalnızca tek bireyin yaşadığı bir devinimi değil, nesilden nesile biriken yaşamın sürekliliğini de içerir.

Bu hareket sürekliliği ve belirleyici unsurlar arasında insanın karşısına ona “alan” tanıyan “boşluk” lar çıkar. Kent yaşamı içerisinde insanın en büyük ihtiyaçlarından biri haline gelir. İnsan bu alanları seçerken düşünerek veya analiz ederek davranmaz; bu kendiliğinden gelişen bir süreçtir. Kent tarafından kodlanmış olan zihnindeki örüntülere uyarak seçimini yapar. Bu seçimler, o alanların kaliteleriyle ve ortaya çıkış biçimleriyle doğru orantılıdır.

İnsan hayatının devinimleri içerisinde etkileşim önemli yer tutmaktadır. Etkileşim kendisini etkin hissedebileceği alanlarda kolaylıkla ortaya çıkmaktadır. Bu etkinlik durumu belirgin bir faaliyet içermeyebilir. Bu, zihinsel bir etkinlik de olabilir. İnsanın aradığı kendisiyle, yaşamıyla ve kent ile ilişkili bir zihinsel etkinliktir.

'Kent, ancak büyük yoğunlukla insanlar, çalışma ve çeşitli yaşam yolları arasında etkileşim olduğu zaman iyi bir yaşamdır.' (Alexander, 1977)

Etkileşim, öncelikle tekil olarak başlar. İnsanın düşündükleriyle yaşadıkları zihninde biçimlenir ve kendisinin yaptıklarıyla ya da düşündükleriyle etki yaratabileceği alanların varlığını bilinçsizce arar.

İnsanın kente yaptıklarıyla, insanın aradıkları birlikte gelişir. Arayışları sürekli, kentin yaşamı da sürekli. Bu süreklilik içerisinde, insan kavrayabileceği bir alana ihtiyaç duyar.

'İnsanlar ait olabilecekleri tanımlanabilir mekansal birimlere gereksinim duyarlar' (Alexander, 1977)

Bu gereksinim yaşam döngüsünün her kesitinde duyulur.

'İnsanlar hayatın her döneminde, topluluğa yeri tutulamaz bir şeyler vermek ve topluluktan bir şeyler almak ister. Ve bu her dönemdeki problemlerini çözmeye ve tekrar başlamaya yardımcı olan etkileşimdir. (Alexander, 1977)

Yaşamın bütünlüğü içerisinde algılanan kentin sunduğu alanları düşünürken bu alanların insanlara verdiği olanakları göz önünde bulundurmak gereklidir. Kent de tüm hareketlerin ve aktivitelerin bütününden oluşur. Önemli olan bu bütünlük içerisinde insan için "aranılan" olanın nerede ve nasıl oluştuğudur.

'Çeşitli düzeylerin yapısal özellikleri, onların formel ilişkileri gibi, "yaşamın biçimini" bir bütün olarak toplumda olduğu gibi bireyde de somutlaştırmaktadır...

Yönlendirme ve tanımlama insan yapımı yerde, insan yapımı yerin deneyimidir. Farklı "iç"ler yapısal özelliklerine bağlı olarak "bilinir". ' (Norberg – Schulz, 1984)

2.1.2. İnsan hayatının süregeldiği yaşam alanları

Kent yaşamındaki hareket ve zaman kavramlarını düşünecek olursak, insan üzerindeki yoğunluğu, onun iki tür durumda bulunmasını zorunlu kılar. Bunlar; yoğunlaşma ve serbest kalma olarak düşünülebilir.

İnsanın doğasına koştur olarak bir işi yapabilmesi için konsantrasyona ihtiyacı vardır. Kentte olağan bir gün bu yoğunlaşma duygusuyla başlar ve öylece devam eder. Bütün bir gün içerisinde insanın serbest kalma durumu diğer duruma oranla daha az yaşanır. Yoğunlaşma durumu zamana karşı bir yarışı da içerir, çünkü kentte zaman “hızlı” akar. Ayrıca yaşamını sürdürebilir özelleşebilmeye, uyku gibi en doğal yaşamsal gerekliliklerini yerine getirmeye ihtiyacı vardır. Bu yaşamsal gereklilikler ve yoğunlaşma zorunluluğunun genellikle kapalı mekanlar tarafından karşılandığı gözlenebilir. İnsan kapalı mekanlarda özelleşir ve yoğunlaşır.

İnsan kentte zaten doğal çevreden kopmuştur ve kente adapte olmaya çalışmaktadır; Alexander, “A Pattern Language” da; Ittis, Andres ve Loucks’tan bir alıntı yapar:

‘Düşündüğümüz gibi “tek” olabiliriz, ancak biz de diğer memeliler gibi genetik olarak, temiz hava ve çeşitli yeşil çevrelere uygun olarak programlanmışız. Rahat ve sağlıklı hissetmek için genellikle yüz milyon yıllık bir evrimin bizi donattığı biçimde vücutlarımızın davranmasına izin veririz. Fiziksel ve genetik olarak, tropik bir ortama en iyi şekilde adapte olurmuşuz gibi gözüke de, kültürel bir hayvan olarak, kentlere ve kasabalara karşı öğrenilmiş adaptasyonlarımızı kullanırız.’ (Alexander, 1977)

Aslında bu, insan için bir çelişkidir; kendi varolma çabası içinde çevresiyle kurduğu ilişkinin çelişkisi. Bu çelişkiler sebebiyle insan kent içerisinde bu önemli iki durumu yaşamak ister.

İnsan yoğunlaşma zorunluluğuyla ne kadar kapalı alanda kalırsa, o oranda serbest kalma isteği artacağı düşünülebilir. Bunun sonucu olarak insan “dış” ı yaşamak ister. Kapalı alanların dışında kendisine alanlar bulmaya çalışır. Bütünü ve içinde bulunduğu genel yaşam ortamını kente açılımlarla daha kolay yaşayabilir. Bu açık alanlar, bütünü hissedebildiği en etkin alandır.

Serbest kalma duygusuyla birlikte, insanları görmek ve insanlarla birlikte olduğunu hissetmek insanı rahatlatan bir durumdur. Kentte yaşayan insan kendisiyle ancak kalabalık içinde başbaşa kalabilir. Bu onun seçimidir. Kentin merkezinde olmak ve kendisine bu merkezde “rahatlama” noktaları bulmak insanın kentte yaşamaktan hoşlandığı bir durum olarak gözlenebilir.

‘büyük bir kentin sihirinden hoşlanmayan çok az insan vardır. Ancak kentin uzayıp gitmesi, büyük merkezlere yakın yaşama şansı olanlar ve yeterince zengin olanlar dışındakilerden bu sihiri uzak tutar.’ (Alexander, 1977)

Bu çelişkili durumlar içerisinde insan kente ayak uydurmak zorundadır. Çelişkiler ve zorunluluklar, doğal olarak bazı dengeleri de beraberinde getirir.

Bir kentte insana rahatsızlık veren durumlar ve sınırlılıklar:

- Algısal stres problemi. Duyularımız bizim konfor limitlerimizin hatta tolerans sınırlarımızın çok üstünde algılar.
- Bir kentte zengin çeşitlilik vardır. Onun parçaları ayrı ayrı, ayrılabilir özelliklere sahiptir, bunlar gözle görülür farklılıklarla belirginleşmiştir ki, bu da seçmeye ve duygusal keşfe imkan tanır.
- Kentlerin bir başka sıkıntısı da okunaklı olmayışdır. Kendinizi “ev” de ve “rahat” hissedebilmeniz için çevreyi bir işaretler sistemi olarak okuyabilmelisiniz.
- Kentlerin dördüncü sorunu ise rijitliği, açık alan eksikliğidir. Birey tatmin olmak ve gelişmek için çevresiyle etkileşebileceği fırsatlara ihtiyaç duyar; onu kullanmak ister, değiştirmek, düzenlemek ve hatta bozmak ister. Çevresindeki fiziksel değerler ulaşılabilir, açık uçlu ve davetkar olmalıdır. Bireysel hareket kişisel gelişime açık bir yoldur, beraber hareketler de tatmin edici etkileşimlerin yolunu açarlar. Bunlar inziva ve riske imkan tanıyabilecek bir miktar belirsizlik içeren, katı fiziksel biçimleri gerektirirler. Ormanlar, su ve terk edilmiş yerler böyledir. Ancak boş binalar, arka geçitler, atık yığınları, bostanlar, hendekler, mağaralar ve şantiyeler de böyle yerlerdir. Bunlar çoğunlukla güzel yerler olarak görülmezler ama bu dar bir görüştür. Bunlar açık toplumun fiziksel öğeleridir. (Lynch, 1990)

Lynch, bu rahatsızlık durumlarından söz ederken aslında insanın ihtiyaçlarının ve hayatı için gerekliliklerin etkisindeki sınırlılıklardan söz etmiştir. Bu sınırlılıklar insanlar üzerinde sıkıntı yaratmaktadır ve kendisine yaşam alanlarını tanımlama ve bulma zorunluluğu gerektirmektedir.

İnsanın kendisiyle, diğerleriyle ve kentle kuracağı iletişimi sağlayabilecek noktalarda, aynı zamanda kendisini “ev”de hissetmek ister. Kendisini oraya ve orayı kendisine ait hissetme durumu kentle olan ilişkisinin sürekliliği için gereklidir. Bu durum bir anlamda kentin fiziksel olarak da kavranmasına yardımcı olacaktır. İnsanın, kentin karmaşıklığı ve yoğunluğu içerisinde kendisini kavramasına da ihtiyacı vardır. “Kavranmışlık” hissinin belirttiği yerler onun için önemli yaşam alanlarıdır.

Kentin yaşanırılığını büyük ölçüde açık alanlar ve boşluklar sağlar. Günlük gereksinimler de aslında bu boşluklar ve hareket alanlarıyla karşılanır. Karşılaşmalar ve çevre iletişimi bu boşluklar sayesinde gerçekleşir. Vakit daha çok “yoğunlaşabilmek” (konsantrasyon) için kapalı alanlarda geçse de, boşlukların yaşattıkları insanın zihninde daha belirgindir. Bu alanlar sıkıntıların ve sınırlılıkların daha az hissedildiği iletişim ve etkileşim alanlarıdır. Kapalı mekanlar zamana karşı yoğunluğu sağlayabilecek kapalılıkla donatılırlar, açık mekanlar ise hem özgürlük hem aidiyet hissettirmelidir ki; kent insanının ihtiyacı karşılanabilsin. Kapalı alanlar, belli bir ortam ve mahremiyet için gereklidir. İnsan kent kalabalığı içerisinde yalnız kalmaya da ihtiyaç duyar.

‘Her alt kültürel topluluk, toplu yaşam için bir merkeze ihtiyaç duyar: insanları görebileceğin ve görülebileceğin bir yer.’ (Alexander, 1977)

Her ne kadar çelişkili bir durum da olsa kalabalık içinde bulunmak, izlemek, görünmek ve “kendisini” hissetmek için “herkes” in bulunduğu yerlere ihtiyaç vardır. İnsan tanınmadan, rahatça yaşayabilmek ve kendini rahat hissetmek için bu alanları tercih edebilir. Kentte yaşayan insanın zamanla koşut olan yaşamında üstlendiği görevler, her ne kadar gündelik de olsa, kendisini yoğun bir zorunluluk ve sorumluluk içerisinde olma haline sürükler. Dolayısıyla, zaman zaman “topluluk içerisinde herhangi biri” olma isteği taşır. Bunun tersi de mümkündür. Topluluk içerisinde “varolduğunu” hissetme isteği.

‘...Çocuk, belki de varlığının bir köşesinde oluşmuş yoğunlaşmalara tepki olarak dışarı doğru patlıyor ve kendisinin *kendisi* olduğunu keşfediyor. Teknedeki o köşe, aynı zamanda kendi varlığının da bir köşesi değil mi? Çocuk, denizin ortasında koskoca bir evren olan tekneyi dolaştıktan sonra kendi küçük evine dönmüyor mu? Madem ki, kendisinin artık *kendisi* olduğunu biliyor, evcilik oyununu sürdürecektir, evine, yani kendisine geri dönmeyecek mi? Var olma bilincine tabii ki, mekandan kaçarak da ulaşılabilir...(Bachelard, 1996)

Kent içerisindeki, yaşamsal gerekliliği sağlayan boşluklar, bazen uzaklaşma, bazen kendine dönme alanlarıdır. İnsan bu alanları sadece geçerken, yürürken, başka bir eylem içerisindeyken yaşayabilir, ama her ne koşulda olursa olsun bu alanlar, onun için önemli yaşantılardır.

Açık alanlarda yaşanan bu daha çok kendisine ilişkin yoğunluk, bir bakıma o boşluğun kapalılığını da gerektirir. Bu kapalılık, yaşanan deneyimlerin arasındaki bağlantıların kurulabilmesi ve içinde bulunan anın kendi anlamının keşfedilmesini sağlayabilecektir.

Açık alanın yaşamsallığından söz ederken, onun yanında getirdiği duygulardan da söz etmek gereklidir.

'Doğrudan "açık" sözcüğünün anlamından yola çıkacağız:

girmek veya kullanmak serbest, izlenmeyen, yasaklanmayan, ulaşılabilir, dışa vurulmuş, uzanan, samimi, sınırlanmamış, çözümlü, ayrılmış, cevap verebilen, duymaya hazır- açık yüreklilik, açık gözlülük, eli açık, açık zihin, açık ev, açık kent' te olduğu gibi. Bu anlamda "açık" mekanlar insanlar tarafından özgürce seçime açık insanların kendiliğinden gelişen davranışlarına açık bölgelerdir: Çayırklar ve parklar, ama aynı zamanda sınırlanmamış boşluklar ve terk edilmiş su kenarları.

Bu davranışsal bir tanımlamadır: bir mekan eğer insanların serbestçe davranmalarına izin veriyorsa "açık"tır. Aidiyeti, büyüklüğü, kullanım şekli veya peyzaj karakteriyle ilişki kurmaya gerek yoktur.

Burada kentsel açık alanlardan metropolitan alanda bulunan böylece kent insanının sıkça ilişki kurduğu alanlardan söz ediyoruz.

Bu anlamda "açık alan" kentte serbestçe seçilme ve spontane aktiviteye açık belirgin bir sayıda insanın kullandığı dış alandır. (Lynch, 1990)

Bu davranışsal bir bakış açısidir. Ancak pek çok kent insanının bu alanları kullandığı göz önünde bulundurularak, bu alanların ancak dış mekanda oluştukları düşünülür.

Christian Norberg Schulz, problemi kapalılık için güvenlik ihtiyacının inkarı olarak açıklar:

"Yeni yerleşimler artık mekansal olarak kapalılık ve yoğunluk içermiyorlar, genellikle tek başlarına konumlanmış binaları içeren bir park gibiler. Geleneksel anlamda sokaklar ve meydanlar artık bulunmuyor ve genel sonuç dağılmış birimlerin bir araya gelmesidir. Bu, belirgin şekil – zemin ilişkisinin artık kalmadığını gösterir, peyzajın devamlılığı kopmuştur ve binalar grup ve küme oluşturmazlar. Genel bir düzen bulunsan da, yerleşime kuşbakışı bakılınca herhangi bir "yer" hissi uyandırmaz.' (Trancik, 1986)

İnsanın kent içerisinde tanımlanabilir, serbest kalma alanlarına kent yaşamının sürekliliğini sağlayabilmeleri için ihtiyaçları vardır. Kapalılık ve açıklık arasında oluşan bir denge ile kent yaşamını sürdürürler ve bu denge çerçevesinde yaşam alanlarını algılayabilirler. Bu dengenin varlığı, kendisine aradığı iki yaşamsal zorunluluğu - yoğunluk ve serbest kalma - karşılamasına olanak sağlar

2.2. İnsanın kent içerisindeki yaşam alanlarının biçimlenişi, iç ve dış'ın oluşumu

Çevre, insanların ihtiyaçları ve istekleriyle biçimlenir. Hayatların ve düşüncelerin her insanda farklı olması sebebiyle de çevre, içerik olarak zengindir.

İnsanın doğasının farklılaşması istekleri de etkilemektedir. Bu istekler de biçimlenişlere yansımaktadır.

'Bazı insanlar hareketin olduğu yerde yaşamak isterler. Bazıları izolasyon ister. Bu insanın temel kişilik boyutuna bağlıdır.' (Alexander, 1977)

İnsan en büyük ihtiyacı olan korunma ve beraber yaşam güdülerıyla çevresini biçimlendirir. Aslında, bu en basit yaşam oluşumunda da böyledir.

'Belirli bir yaşam şekli olan insan topluluğu, çevresindeki yaşamların ona el uzatmasını ve çözülmeyi engellemek için bir sınıra ihtiyaç duyar. Bu alt kültür sınırı, bir hücre duvarı gibi çalışır, alt kültürü korur ve çevresindeki fonksiyonlara olan alışverişi bir alan tanıır.

Bu aynı zamanda bireysel komşulukta da bu şekilde ortaya çıkar.' (Alexander, 1977)

İnsanın fiziksel ve duygusal korunma gereksiniminden çıkan bir "kapalılık" içerisinde olması söz konusudur. Yaratılan her kapalılıktan ortaya çıkan çevreden tekrar etkilenen insan çevreyi yeniden yorumlar ve ona göre tekrar biçimlendirir.

'Yoğunlaşma, mahremiyet' duygularıyla gelişen 'kapalılık' ve beraber yaşamakla birlikte gelişen 'serbest kalma' duygusunun gerektirdiği 'açıklık' arasındaki ilişki yaşam alanlarının biçimlenişine ve iç-dış kavramlarının ortaya çıkmasına neden olur.

2.2.1. 'İç'in ve 'dış'ın varoluşları ve tanımları

Mimarlık 'iç'lerin ve 'dış'ların etkisi altında 'iç'in ve 'dış'ın dinamiğinden çıkan arakesitte oluşur. Bu koşullarda mimarlık için, iç ve dış kavramları başlangıç ve çıkış noktası olabileceği gibi aynı zamanda varılmaya çalışılan hedefin destekleyicileri de olabilmektedir. Bu dinamik denge insanın gereksiniminden kaynaklanmaktadır. Ne zaman neye göre 'iç' ve ne zaman neye göre 'dış' her zaman tartışılmalıdır, ancak her iki kavramın dinamik dengesi, kurgularla birleşerek mekanlara dönüşür.

'Canlı varlığın korunma içgüdüsünün, onu ittiği yapıcılık, temelde, canlıyı çevreden ayırma işlemidir, yani bir yalıtmadır. Özel bir kavram olarak kullanıldığı anlamda yapı, canlıyı içine alan, onu evrensel boşluktan ayıran bir boşluk parçası belirlemektedir. Böylece mimari eylemin ilk basamağı insanın içinde kendisini güvende hissettiği bir sınırlı hacim yaratmaktır. İnsan uçsuz, bucaksız, gözüyle, hayal gücü ile kavramakta güçlük çektiği evrensel boşluğu ve doğal çevrenin bir parçasını, bir veya birkaç yönde sınırlandırıyor; onu içe dönük, kendi çevresinde bir özel boşluk haline getiriyor. Özel yapı eylemi diye adlandırdığımız mimarlığın kaynağı olay budur.' (Kuban, 1992)

İnsanın kapalı, korunaklı alan gereksinimiyle bu kurgular da beraberinde gelmiştir. Kapalı alanların varlığıyla, açık alan gereksinimi de kaçınılmaz olmuştur.

Açık alan ihtiyacının varlığı, açık alanların kent içinde varoluş biçimlerini de düşündürür. İlkel olarak, amaç bir kapalılık yaratmak iken, iç ve dış kavramlarının da düşünülmesini gerektirir.

'Sınırlar, mekansal yön gibi kapalılığın ("açıklık") derecesini de belirler ki; bunlar aynı olgunun iki görünüşüdür." (Norberg-Schulz, 1984)

İç ve dış kavramları her zaman beraber kullanılmışlardır. Karşıt anlamlı kelimeler olmaları nedeniyle biri bir diğeri olmadan anlam kazanamaz. Çok genel olarak iç ve dış kavramları birbirlerine göre tanımlanırlar ve iç-dış kavramları varolan kodlanmış ikili bir sistemin getirdiği bir yerde konumlandırılabilirler.

"Bu ikili kod sistemi bazı şeylerin basitleşmesine sebep olmuştur. Bu sistem tabii ki; kültürün, inanışların ve dünya görüşünün bir sonucudur. Bu kavramların birbirleri ile çatışması, ilişkisi sonucu bir çok dengenin kurulduğunu söyleyebiliriz. Ancak yaşamın, bu ikili dengeyi, bazı kuralların uygulaması sonucu yakalamaya çalışmak olarak görülmesi çok yetersiz. Çünkü bence yaşam, aslında tüm ikili kavramların arasında gelişen bir süreçtir. Yani asıl bakmamız gereken noktalar uçlardaki kavramlar değil, bu ikisi arasındaki değerlerin zenginliğidir.' (Falay, 1998)

Yaşamdaki asıl varolan şey yaşadığımız anlar değil, farklı anların birbirleriyle olan ilişki ve dengesidir. O geçişimleri yaşarken bir öncekine ve bir sonrakine ne kattığımız önemlidir. Bu dengeler sistemiyle yaşamımız zenginleşir, zihnimizde bulanık kalmış durumlar ve kavramlar biçim kazanır.

'Ne olursa olsun, imgelemin yaşadığı içeri ve dışarı, artık basit karşıtlıklar içinde ele alınamaz; bundan böyle varlığın ilk ifadelerini açıklamak için geometrik olandan söz etmeyerek, daha somut, fenomenolojik açıdan daha doğru çıkış noktaları seçerek, içeriğin ve dışarının diyalektiğinin sonsuz ince ayrımlarla çoğaldığını ve farklılaştığını ortaya koyacağız.' (Bachelard, 1996)

İnsanın 'iç' ve 'dış' ı nasıl aradığı ve ne şekilde bulduğu önemlidir. Gereksinimleri nasıl karşıladığı asıl meseledir.

'Tavan böylece iç mekansal yapıyı geliştirebilir ve görünür kılabılır. Genel olarak, bir tavanın varlığı "iç mekan" diye bilinen belirli kapalılıkları tanımlar. Tavan olmadığı zaman, gök-kafes üst sınırdır. İkincil sınırlara rağmen bu mekan bir "dış mekan" ın parçasıdır. Kapalı bir mekan bazen tuhaf bir deneyim olan içi ve dışı beraber yaşama duygusunu beraberinde getirebilir." (Schulz, 1984)

Bir bütün olarak yaşam bu iki durum arasında gelişir ve kendisine hareket alanları arar. Mimarlık da bu arada oluşur; yaşam alanlarının tanımladığı yerlerin olduğu noktalarda. Ortaya çıkmış bütün yapısal oluşumların arasında dolaşan insan hareket alanlarını keşfetmeye çalışır.

R. Venturi; mimarlıkta iç ve dış kavramlarını karşıtlık ve karmaşıklığın getirdiği bir sorunsal "içerisi ve dışarı" arasındaki karşıtlığın, mimarlıkta çelişkinin göstergesi olabileceğini söyler. (Venturi, 1991)

Bu çelişkili ve karmaşık ortam içerisinde insanın aradığı ve kendisini yaşamak ve çevresiyle iletişim kurabilmek için sorguladığı alanları anlamak önemlidir.

2.2.2. Bir bütün 'dış' 'iç' inde yaşamak

Kent, insanın kendisinin yarattığı bir yaşam alanıdır. Norberg-Schulz; kentin fonksiyonunun karmaşık iç yapıları, bir kentsel "iç"i oluşturduğunu söyler. (Norberg-Schulz, 1984)

Bu büyük yaşam alanı içerisinde çeşitli sistemler bulunur. Farklı sistemler içerisinde yaşayan insan bütünden "kopmuşluk" hissine kapılabilir. Kent hayatının getirdiği beraber yaşama olgusunun etkisi altında bu daha da etkindir.

İnsanın yaşantıladığı alan, bütün sistemin bir parçasıdır. Yalnızca o parçayı algılayan insan bütünü hissetmek ve bütün içerisinde "yer" almak ister.

'Geniş düzlüklerde yaşayanlar dağlık alanlarda klostrofobiden, tanımlı alanlarda yaşayanlar agorafobiden rahatsız olurlar. Her durumda, peyzaj insan yapımı mekanları etkiler, içinde mekanlar barındırır. Ve onlara hazırlık olarak doğal 'iç'ler içerir.

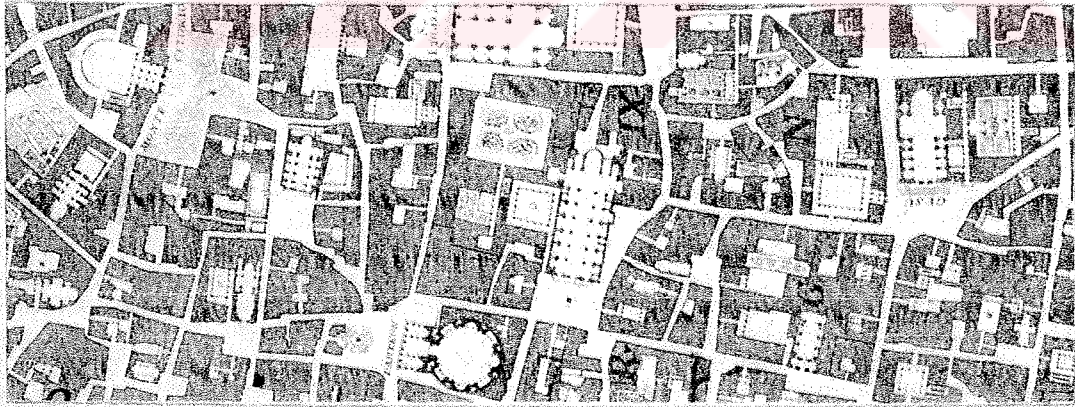
Bu da varolan çevreyi makro ölçekten mikro ölçeğe çeken bir "iç"ler takımı olarak anlamak demektir.' (Norberg-Schulz, 1984)

Doğal ortamlarda peyzajın, topoğrafyanın oluşturduğu kolay kavranabilir, algılanabilir dolayısıyla yaşanabilir alanlar, insanların o alanlarda varolmasını kolaylaştırmaktadır. İnsanın hissedebildiği 'iç' ler onun rahatça varolabildiği, katkıda bulunduğu, hatta kolayca değiştirebildiği, 'etki'leyebildiği alanlardır. Büyük ölçekten insan ölçeğine daha fazla yaklaştığımızda 'iç'lerin birlikteliğini görebiliriz.

'İnsanların bir alana dair imgeleri ve tepkileri büyük bir çoğunlukla oranın kapalılığının biçimiyle ilişkilidir. İnsanlar "oda"ları severler. Onlarla evde ve işte ilişki kurarlar. Bu belki de, turistlerin ve orada yaşayanların, oluşturulmuş kentsel odaların bulunduğu Roma, Venedik, Paris veya Ville Lante'nin bahçe odalarını, Vauxle Vicomte ve Versay gibi Avrupa kentlerini beğendiklerini, oralardan neden keyif aldıklarını açıklar.' (Trancik, 1986)

Tüm kente belli ölçekte bir 'iç' olarak bakabiliriz. Kent içerisinde yaşayan insanların büyük bir kapalılık duygusu içerisinde olduğunu düşünebiliriz. Bu, kent yaşamının getirdiği bir zorunluluktur. Kent insanının 'dış' mekan ihtiyacı da bu noktada daha belirginleşmektedir. Kent yaşayanını 'dışarı' da olmaya zorlayan durumla birlikte, kendini 'iyi' ve 'kendi yerinde' hissetme isteği de beraberinde gelmektedir. Kendini o mekana ait hissetme duygusu 'mekan içinde mekan' olgusunu ortaya çıkarır.

Giambattista Nolli 1748'de çizdiği Roma haritasında, kent içerisindeki boşlukları, insanın hareket alanını kesintisiz bir biçimde göstermiştir. Nolli kamusal alanı özel alandan çıkarılmış gibi gösterir ve kapalı kamusal alanları da bu hareket sürekliliğine dahil eder. (Trancik, 1986)

Şekil 2.1 Giambattista Nolli'nin 1748'de çizdiği Roma haritası. (Ching, 1996)

'...iç mekanı dış mekandan hem farklılaştırıp hem de ona bağlayan başka araçlar da vardır, ama bunlar son zamanların mimarlığına yabancıdır. Eliel Saarinen bunu, aynen bir yapıda olduğu gibi "mekan içerisinde mekan örgütlenmesi" olarak tanımlamış ve "bu, kasaba için de böyledir, kent için de böyledir" demiştir. Sanıyorum böyle bir sıralamaya, oda, mekan içerisinde bir mekandır düşüncesiyle başlanabilir...' (Venturi, 1991)

Lynch'e göre iç mekan kalıbı binalardan çok açık alanları baskın yapar. Bu kalıp yeni bir hareket ve alan kullanım özgürlüğü getirir. Modern kent, kapalılık ve açıklık arasında, yoğunluk ve özgürlük arasında, ritmik bir denge gerektirir. (Lynch, 1990)

Kentte yapılanlar ve yaşananlar bütündür. Bu anlamda bir süreklilik içerisinde kenti düşünecek olursak, insanın hareketini ve aktivite alanlarını tanımlayacak olursak, insanın devinimini sürdürdüğü boşluklara kamusal binaların zemin katlarının da dahil olabileceği kanısına varırız. Devinimin yaşandığı alanları bir bütün oluşum olarak düşünürüz.

'Ünlü bir kentsel tasarım eğitimcisi, teorisyen ve yazar olan Colin Rowe kent içerisinde tek başına duran binaların durumunu ele alır ve bu durumu "dokunun kötü durumu" olarak nitelendirir. Rowe burada "doku" yu yolların, binaların ve açık alan örüntülerinin oluşturduğu karmaşık bir kent "dokuma" sı olarak düşünür. Tek başına duran eleman durumunun kötülüğüne ve bu durumun tüm kentsel örüntülere getireceği ayırım etkisine dikkat çeker. Rowe' un kentsel tasarım çalışması özellikle Roma, Floransa ve benzer pozitif boşluklar yaratmak için düzenlenmiş olduğu yerleşimlerdeki kübist geometriler kentsel dokumanın tarihsel modelleriyle ilgilenir.' (Trancik, 1986)

İki tür temel dış mekan vardır: negatif dış mekan ve pozitif dış mekan. Negatif dış mekan biçimsiz, binalar arasında kalmış alanlardır, eğer belirli ve tanımlı bir biçimi varsa, bir 'oda' gibi tanımlıysa ve dışındaki binalar kadar önemliyse pozitif dış mekandır. (Alexander, 1977)

'İnsanlar "pozitif" mekanlarda kendilerini rahat hissederler ve bu mekanları kullanırlar; insanlar göreceli olarak kendilerini "negatif" alanlarda rahatsız hissederler ve böyle mekanlar kullanılmaz alanlar olarak kalır.' (Alexander, 1977)

Kentin içerisinde çeşitli biçimlerde oluşmuş boşluklarda devam eden yoğun yaşamda kentin varlığı da sorgulanabilir. Yaşamın kent bütününe neresinde sürdüğü ve nasıl süregeldiği konusu önemlidir. Kentin yoğunluğunun da etkisiyle aranan kent içerisindeki açıklıkla etkin olarak yaşama katılan alanlardır.

'Bazı eleştirmenler, bunun insanlık dışı olduğunu, 18. Yy'dan kalma dar sokakların 40 – 60 kat yükselmesiyle oluşan "kentsel vadilerin" özellikle de Aşağı Manhattan'da böyle olduğunu belirler. Diğerleri de, banliyölerin yaygınlaşmasına rağmen kentlerimize hayat veren unsurun yoğunluk olduğunu ileri sürerler. Buna göre, çoğu kentin varoluş nedeni, insanların birbirleriyle bir arada olma ihtiyacıdır. Benim görüşlerim, bu iki görüşün karışımından oluşuyor. Hoşa gidecek bir kent ortamını yaratan, bina yoğunluğuyla açık alanların nazik dengesidir.(Göker, Wilson, 2001)

3. KENT İÇERİSİNDE İNSAN ETKİ ALANI OLARAK MEKANSAL ARAYÜZLERİN YERİ

İnsanın varolma, içinde bulunduğu çevreyi algılama ve kavrama, bu çevreden algıladığını anlamlandırabilme ve sonuç olarak çevresine etki etme güdüsü onun hangi alanlarda daha etkin olduğunu düşündürür. Bu alanlar pek çok çevresel girdilerle ve kendisiyle ilişki içerisine girdiği, bulunmayı seçtiği alanlardır. Öncelikle tek yönlü bir 'etki' altında gelişir durum, ilk girdi de budur. Daha sonra 'etkileşim' gerçekleşir. Algıladığını anlamlandırmasının ardından da tekrar bir 'etki' gelecektir. Bu etki alanları insan-kent-yaşam arasında arayüz olmaktadır.

3.1. Kent içerisinde etki alanları ve etki alanı olarak mekansal arayüz kavramı

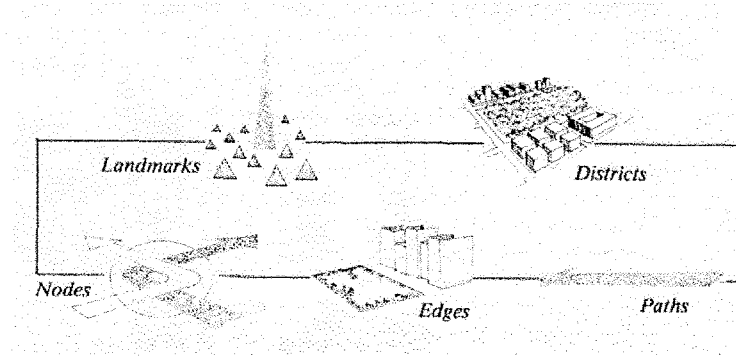
İnsanın kent içerisindeki varolma çabalarının etkisinde kalarak ayrıştırılmış bir insan hayatından söz etmek doğru olmaz. Kent bir bütündür, ancak yaşamların kendine dönüklüğünden ve olaylara yalnızca kendi kapsamı içinde bakmaktan kaynaklanan bir odaklanma söz konusudur. Bu, insanların yaşam alanlarının yalnızca yoğunlaşma yerlerini düşünmelerine sebep olur. Aslında yaşam daha çok odağın dışında süregelmektedir. Toplu yaşamın getirdiği bir durumdur bu. İçine dönük bir yaşam, kendine yakın olanın dışındakilerle ilgilenmemesini beraberinde getirir. Kentin bütünlüğü içerisinde baktığımız çerçevelerin yönünü değiştirmek daha zengin bir yaşamı mümkün kılacaktır.

Kent yaşamı aslında insanın kendi odağının çok dışında gelişir. Onun oluşum sisteminin içerisinde insanın etki alanlarının nereler olduğunu anlamak bu sistemin karakterini düşünmeye neden olur.

Kevin Lynch kent oluşumu, kentin etkinliği ve etkileri üzerinde çalışmış ve yazmıştır. Kentin oluşumlarının karakterlerini bulmaya, insan ile ilişkili kısımlarını keşfetmeye çalışmıştır. Lynch'in '*Image of the City*' de kent ile ilgili belirlediği karakterler şöyledir. Buradan yola çıkarak insan yaşamının kent içerisinde kendisine yer aradığını anlamak mümkündür. (Lynch, 1960)

- Okunaklılık (*legibility*) : kentin sokakta yürüyen kent kullanıcısının zihnindeki resmi
- Yapısı ve kimliği (*structure and identity*) : farkedilir, uygun kentsel blokların, binaların ve boşlukların oluşumu

- İmgelenebilirliği (*imageability*) : hareket halindeki kişinin algısı ve insanların kenti nasıl deneyimlediği

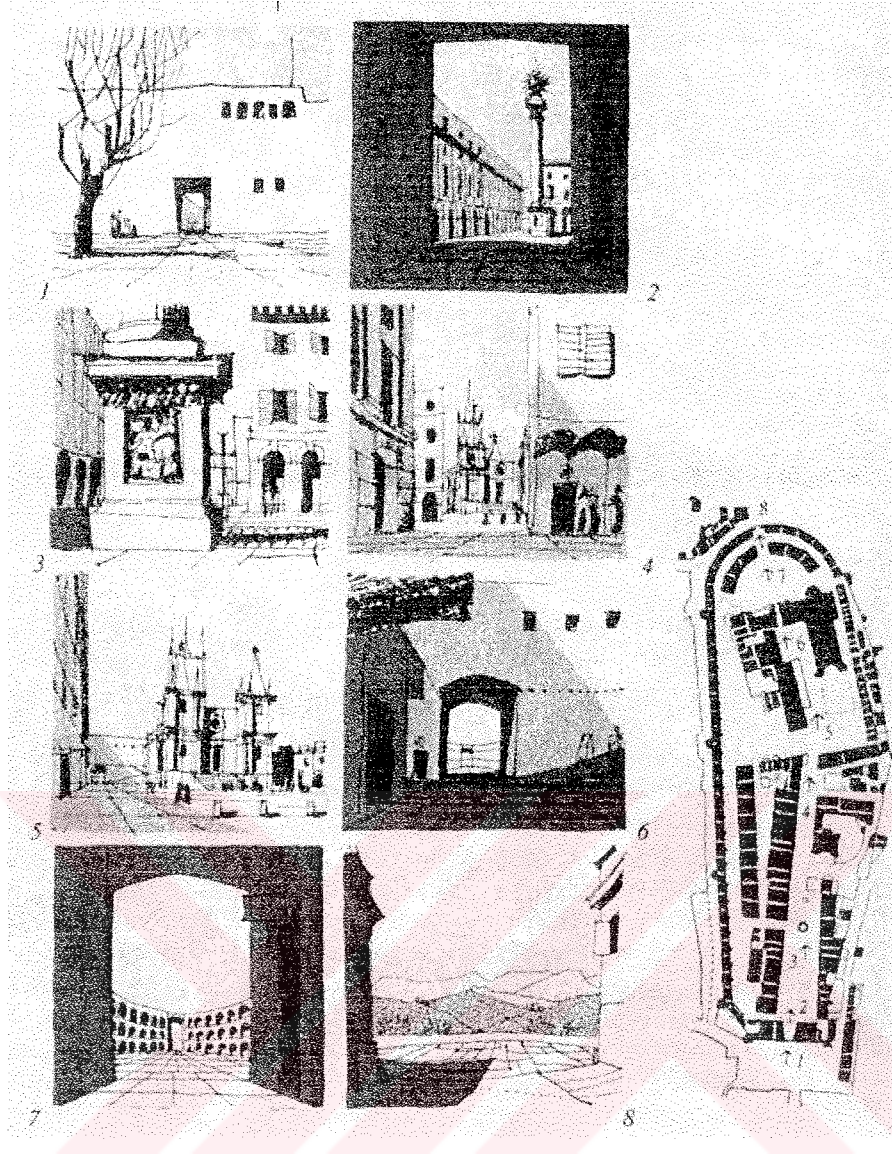

Şekil 3.1 Lynch' e göre kentin mekansal elemanları (Trancik, 1986)

Bu kriter arayışları, insanın içinde bulunduğu yaşam ortamıyla ilişkilidir. Bu özellikler, insanın doğrudan ilişki halinde olabildiği ve olabileceğini düşündüğü ortamların özellikleridir. Ayrıca Lynch, bu özelliklerin oluşumunu sağlayan elemanları yollar, kenarlar, bölgeler, düğümler ve nirengiler olarak belirlemiştir.

Bu özellikler kentin insanla olan ilişkisi ve geçmiş ilişkileri düşünülerek çıkarılmıştır. Burada yaşam ve yaşamın sürekliliği önemlidir.

Cullen ise, kenti insanın deneyimleyeceğini düşünerek onun göz yüksekliğinden belirlemeye çalışmıştır. Yaptığı eskizlerde bunu gözlemleyip, aktarmaya ve tespit etmeye, insanın kent ile kuracağı ilişkiye yaklaşmayı düşünmüştür.

Şekil 3.2 Cullen'ın kentsel boşluklara göz yüksekliğinden bakışı ve grafik olarak değerlendirişi (Trancik, 1986)

Cullen (1961), '*Townscape*' adlı çalışmasında kentin içindeki oluşumları belirlemeye yönelmiştir. Bu oluşumları kendi iç özelliklerinden ve ilişki sistemlerinden yola çıkarak düşünmüştür.

İnsanın kendisi için aradığı nedir diye sormak zihnimizde varolan imgelerin tekrar üzerinden geçmeyi sağlamaktadır. İnsanın varolma çabaları, kent içerisinde kendisiyle ilişki içerisinde bulunabilecek alanlar aramasına yol açar. İnsan kent içerisinde aslında farkında olmadan kendisine alanlar arar. İnsanlar böyle alanları bulunca mutlu olur, farkında olarak veya olmayarak. Bu alanlar insanın kendisine aradığı etki alanlarıdır, boyutları ne olursa olsun. Etki alanlarında yaşananların ardından zaman içerisinde etkileşim gelir; arayışlar ve bekleyişler gelir.

'Boyutları ne olursa olsun, saklı duran anlamlar bir gün hiç beklenmedik bir anda kendilerini gösteriverirler. Gösterme içgüdüsünü saklı tutarlar içlerinde, biri tutsun çıkarsın diye. Utangaçtırlar hatta biraz da, toplum içine çıkmamakta karasızdırlar. Ellerinden tutulunca, biraz da cesaretlendirilince hiç beklenmedik bir patlamaya neden olabilirler.

Nedir bu nişler? Bir farklılık mı gizlerler içlerinde veya bir saklanılan mıdır içlerinde vücutlanan. Veya herkese "ben buradayım" diye biraz da ukalaca öne çıkan mıdır? Nedir içindeki tılsımı, nişi niş yapan, düzlüğün, sıradanlığın karşısında duran içe çekilmişlik?

Bazen cadde boyu aynı giden sokak cephesinden bize bakarlar. Belki bir farklılaşmadır, belki de monotonluğa bir başkaldırı. Bazen bir boşluktur, boşluk olmasıdır diğerlerinin kaotik yoğunluğunun yanında onu öne çıkaran. Boşluğun kendi içindeki tanımına zıt, diğerlerinin karşıtlığı olarak doludur zihinlerde. Bazen küçük bir renk, bazen bir ışık, bazen bir gölgedir doluluğun üzerine düşen.

Tıpkı sinema perdesinin, ışıktaki iki boyutluluğu ile karanlıktaki üç boyutluluğun arasına gizlediği düş perdesi.' (Tozkoparan, 2001)

Kentteki pek çok birbirine benzerliğin arasında bir arayıştır bu aslında. İnsanın kent, yaşam ve kendisiyle arasında ara-yüz olabilecek araç araması.

Bu arayışlar, esas olanın keşfine ilişkin insan zihninin sürekli düşünmesiyle ilişkilidir. Bakışlarımızın odaklarını değiştirmek neyin daha önemli olduğu konusunda bize ipuçları verebilir belki. Zamanın akışıyla birlikte insanların zihninde oluşmuş kodları doğrudan düşünmeden bu kodlar sisteminin oluşturduğu ilişkiler sisteminin içinde varolanları görmeye çalışmak düşüncelerimizin ve zihnimizde oluşmuş sistemin gelişmesine yardımcı olabilir.

Kent içerisinde bu anlam arayışı, bir mekansal arayüz arayışını da beraberinde getirir. Kent içinde farkedişlerle ve hissedişlerle yaşanır bu mekansal arayüzler.

'Şehirdeki benzer yapıların, benzer kapıların önünden yürüyüp giderken, arkasında bir şeyler olduğunu hissettiğimiz başka bir kapı ve içeri dalıverince sizi karşılayan, kendi küçük dünyasıyla bir avlu – bina kütesinin içine oyulmuş bir boşluk. Çok da eskilere ait olmayan bir mekan değerini, 'apartman'da tekrar yakalamak için kıvrılıp oluşturduğu bir niş, yeni bir mekan, yeni bir yaşamdır artık.

Şehrin başka bir köşesinde, sıra sıra giden dolulukların arasında, bu sefer başka bir boşluk önümüze çıkan. Geçmişten getirdiklerini bugüne iletmek ister gibi duruşuyla dikiliyor karşımıza, kendi dili, yalınlığıyla. Sahiplerinin hayaller, çocukluk düşleri, anıları bir kez daha vücut buluyor burada.' (Tozkoparan, 2001)

Şekil 3.3 Beklenmedik bir anda insanın karşısına çıkan farklı durum.

Bu yaşanan alanlar; fırsat alanlarıdır insanlar için. İnsanlar kentin sürekli hareketi içerisinde kendisine bazen duraksama, bazen düşünme, bazen içinde bulunduğu durumlardan uzaklaşma fırsatı bulurlar. Ama her bir durumda, yaşam ve kent arasında geçişimleri yaşarlar bilinçsizce de olsa. Bu alanlar insanı kolayca kabul ederler ve ona 'yaşam ve etki alanı' sunarlar.

Kahvecioğlu, mekan kavramını incelerken insan faktörünün yerini çeşitli düşünürlerden alıntılar yaparak belirlemeye çalışmıştır:

'Yüzyılımızda yaşayan varoluşçulardan Martin Heidegger'in (1889-1976) "evren ancak içinde insan oldukça vardır; içinde insan yoksa evren de yoktur." düşüncesi, mekan üzerine üretilen düşünceler içinde önemli bir yer tutar ve diğer bir düşünceye de temel oluşturur. Fenomenolojik idealizmi (olaybilimsel düşüncecilik) ortaya atan Husserl de, "insanı anlamak için evrenden değil, evreni anlamak için kendi düşüncemizden yola çıkmalıyız." temelinden hareketle "varlığı düşünceye indirgerken", "nesnenin bilgisine ancak öznenin varılabileceğini" öne sürer ve nesne konumundaki mekanın, özne konumundaki insanın düşüncesinde varolduğu sonucuna varır. Husserl'in görüşlerinden de etkilenecek Köhler ve Koffka'nın geliştirdiği Gestalt psikolojisinin temelini oluşturan "bütünsel yapının kendisini meydana getiren parçalardan öte bir varlık olduğu" düşüncesi "mekan" için de söz konusudur ve mekan fiziksel bileşenlerinin oluşturduğu bütünün üstünde ayrı bir özelliğe sahiptir.

... mekan en temel anlamda "yalın bir boşluk", amaca yönelik olarak bu boşluğa hükmedilmesiyle gerçekleşen "bir muhafaza veya kap" özelliği taşımaktadır. Bu yalın düzey ise insan varlığının karmaşık yapısı ve ihtiyaçları doğrultusunda üst düzeylere vararak, tanımını fiziksel boyutlardan çok insan yaşamında bulan "yer" ve "mekan" a varmaktadır.' (Kahvecioğlu, 1998)

Tabii yaşam ve etki alanlarının ölçek ve insanla olan ilişkileri farklılıklar gösterir. Kent gibi büyük bir ölçekte, bu alanların insanın yaşam sürekliliği içerisindeki yeri oldukça yoğun olarak hissedilir.

Kent içerisindeki yaşam alanlarını, insanların hareket ettikleri ve bulundukları çevreleri ve bu çevrelerin kalitelerini düşününce bu alanların analizleri ve biçimlerini, bütün içerisinde nasıl var olduklarını düşünmek de beraberinde geliyor.

Trancik (1986), bu mekansal oluşumları düşünürken, kentin oluşum ve biçimleniş teorilerinden yola çıkıyor. Onun amacı, kent içerisindeki 'kayıp mekanlar' ın oluşmamasının nasıl sağlanacağını tartışmaktır. Buradan yola çıkarak kent mekanları üzerinde yoğunlaşıyor.

'Örnekler iki önemli tipi oluşturur: "katı" mekanlar ve "yumuşak" mekanlar. Katı mekanlar prensip olarak mimari duvarlarla biçimlenirler, sıklıkla sosyal aktiviteler için başlıca toplanma alanlarını oluştururlar. Yumuşak mekanlar ise, doğal çevre ile biçimlenmiş, kent içi veya dışı mekanlardır. Kent oluşumunun içerisinde bunlar, parklar, bahçeler ve çizgisel yeşil izlerdir; insanı yapılanmış ortamdan uzaklaştırır ve rekreasyon ortamını sunarlar.' (Trancik, 1986)

Trancik (1986), ayrıca Steven Peterson'un düşüncelerini açıklar: 'Steven Peterson, bir çok örnek üzerine, mekan ve 'anti mekan' kavramlarının nasıl ayrıldıklarını tanımlamaya çalışmıştır. Mekanı kavranabilir, anti mekanı da kavranamaz hacimler olarak açıklamıştır. Mekan ölçülebilir; onun belirli ve algılanabilir sınırları vardır, prensip olarak 'devamlı' değildir, kompozisyon olarak kapalı, durağandır. Anti mekan

ise, diğer yandan, biçimsiz, 'devamlı' dır ve algılanabilir kenar ve biçim eksikliği vardır.'

Bu çerçeveler içerisinde mekansal sistemden söz ederken üç önemli bileşenin öne çıktığından söz edilir:

- Üç boyutlu çerçeve: mekanın kenarlarını, kapalılığının derecesini ve mekansal 'duvar'ın özelliklerini belirler. Düşey doluluk ile yatay boşluk arasındaki ilişkinin etkileri gibi, geçirgenlik, geçirimsizlik, açıklıklar ve yüzey süslemelerinin mekanın karakteri üzerinde belirgin etkileri vardır,
- İki boyutlu model: zemin düzleminin davranışı ve biçimlenişiyle ilgilidir; malzemeler, doku ve kompozisyonu gibi.
- Mekan içerisindeki nesneler: bu nesneler bir heykel, bir su nesnesi veya ağaçlar olabilir ve hareket ve odaklanmayı sağlayabilir. Nesneler merkezi vurgulamak için kullanılabilirler ve mekana yaşanabilirliği taşıyabilirler. Tabii ki, tüm bu hayat verici elemanlar arasında en önemlisi insan faktörüdür, mekanı kullanır ve ona yaşam verir.

Kent mekanının insanın yaşamsal etki alanı olduğu açıktır. İnsanın kendisine aradığı bu yaşam alanlarının biçimlenişlerinden ve hayata nasıl katıldıklarından söz etmek mümkündür. Bu alanların özelliklerini ve kalitelerini araştırmaya çalışmak bu süreç içerisinde yerini alacaktır.

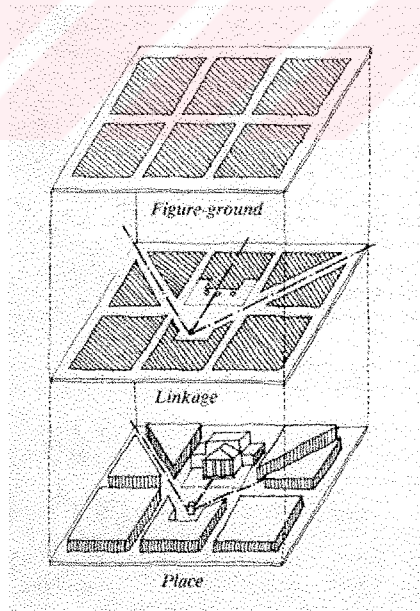
'Mekanın doğasını, dış boşlukların fiziksel ve psikolojik boyutlarını anlamanın bir aracı olarak, büyük bir bağlamda bakabilmek için bu tartışmayı, kentsel mekana doğru genişletmemiz gerekir. Mekanı, bu daha geniş bağlamda irdelemek için, iki önemli faktör düşünülmelidir. İlki bireyin psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının belirlediği amaç ve kullanım üzerinde temellenmiş mekanın anlamı, ikincisi belirli bir mekan ve mekanlar arasındaki ilişkiler, tarih ve gelenekler de dahil olmak üzere onların yerel özellikleridir.' (Trancik, 1986)

Ayrıca bu kent mekanı ve sistemlerinden söz ederken, kentsel kuramların da varlığı yadsınamaz. Bu kuramlar;

- Şekil-zemin kuramı (*figure – ground theory*) : Binaların dolu kütleler olarak (şekil), açık boşluklara (zemin) karşı göreceli yer kaplama çalışmalarına dayanır. Her çevrenin varolan bir doluluklar ve boşluklar örnekleme vardır ve mekansal tasarımda şekil-zemin yaklaşımı da bu ilişkilere çıkarma, ekleme ya da

örneklemenin fiziksel geometrisini değiştirmeye dayalıdır. Bu dokunumların amacı kendi başına kapalı ama diğerleriyle ilişki içerisinde düzenlenmiş farklı boyutlardaki mekanların hiyerarşisini kurarak, bir kentteki veya bölgedeki kentsel mekanların yapısını netleştirmektir. Dolulukların ve boşlukların 'alan'ı bu örüntüyü oluşturur ve genellikle 'dokuma' (*fabric*) olarak adlandırılır. Alanda odak noktaları ve yan merkezler oluşturan başlıca işaretleri ve açık alanlar gibi tekil binaları ve boşlukları vurgularlar.

- Bağlanma kuramı (*linkage theory*) : bir elemanı bir diğerine bağlayan 'çizgi' den türemiştir. Hareket sitemleri ve alt yapının etkinliği belirli dış mekan örüntüsü için önemlidir.
- Yer kuramı (*place theory*) : insan gereksinimlerini ve kültürel, tarihsel ve doğal bağlamları da içerir. Yer kuramıyla birlikte tekil biçimlerin ve detayların oluşuma katkılarıyla fiziksel mekana ek bir zenginlik gelir. Bu bağlamsal cevap yeni bina tasarımlarıyla var olan koşullar arasındaki uygunluğu sağlamak için genellikle tarihi ve zaman faktörünü de içerir. Yer kuramında; 'kapalılık' ve 'bağlanma' nın prensiplerinin önemli olduğu kadar; sosyal ve kültürel değerler, kullanıcıların görsel algıları ve bireyin anlık sosyal çevresinin üzerindeki kontrolün de önemi vardır.

Şekil 3.4 Son yıllardaki üç ana kentsel tasarım kuramının diyagramı.

Kahvecioğlu' nun açıklamalarına göre Trancik için mekan, fiziksel anlamda bir çok bağlantısı olan, sınırlandırılmış, belli bir amaca yönelik boşluktur. Mekana kültürel ve

yerel içerik taşıyan bütüncül bir anlam yüklendiğinde mekan, yer haline gelir. Yerin karakteri, hem mekanın fiziksel özellikleri olan biçim, malzeme, doku, renk gibi somut özellikleri; hem de zaman içinde insan tarafından yüklenen ve somut tarifi olmayan kültürel bileşenleri içerir. Böylece her “yer” çevresel etkisiyle özeldir ve tektir. Bu özelliği ile fiziksel özelliklere dayandırılarak değişik sınıflandırmalara konu olabilen mekandan ayrılırlar. (Kahvecioğlu, 1998)

Bütün bu kentsel mekan kuramlarının düşünce ve algı sisteminde sorular sormaya yönelik olduğu görülmektedir. Bir bütün olarak kentin algılanması, kent içerisindeki elemanların birbirleriyle olan bağlantıları ve insanın varolmasıyla birlikte düşünülebilir. Mekanın o ‘yer’ olma durumunun irdelenmesiyle elbette yaşama katılım da ön plana çıkmış oluyor. Mekanları fiziksel özelliklerine göre ayırtmak ve sıralamak mümkün olabilir, ama burada asıl olan oranın özel olmasını sağlayan ‘ruh’ un nereden geldiğini sezebilmek çok daha önemlidir. Schulz, “*Geniuz Loc?*” (yerin ruhu) terimiyle bir mekanın ruhsal boyutunu açıklamaya çalışır. Bu yaşam ile kazanılan bir boyuttur. Bu boyut sayesinde o mekan “yer” özelliğine kavuşur. (Norberg – Schulz, 1984) Tabii, bunun için bu mekanların fiziksel, biçimsel ve algısal özelliklerini gözden geçirmek de gerekebilir.

İnsanların mekanlar üzerinde oluşturduğu etki, kentsel mekan açısından da küçümsenemez. İnsanlar bu oluşumları yaşam biçimleri ve kültürleriyle oluştururlar.

‘İnsanlar kendilerini, sosyal hayatlarını ve kültürlerini geliştirebilecekleri göreceli kalıcı bir ‘yer’ sistemine gereksinim duyarlar. Bu gereksinimler insan yapımı mekanlara duygu dolu bir içerik katarlar - fizikselden daha farklı bir varlık bu. Sınır veya belirli bir kenar bu varlık için önemlidir. Martin Heidegger’in de söylediği gibi, “sınır sadece bir durdurucu değil, Yunanlılar’ın da fark ettiği gibi, sınır bir şeyin varolmaya başladığı yerdir.” (Trancik, 1986)

Mekan insanın imgeleminde artık ‘yer’ dir. Kahvecioğlu’ nun Schulz’un yer düşüncesinin üzerine yaptığı açıklamaya göre; yer, yaşam boyutundan ayrı düşünülmez. Bu özelliğiyle yer, mekanın yaşamı yansıtan düzeyidir. Ayrıca, Heidegger’ in, insanın “aidiyet” duygusu ile bağlandığı mekan “yer” özelliği kazanır ve insanın varlığı ile bütünleşir düşüncesini de belirtir. Bu durum insan ile mekan arasında oluşur. Deneyimleme ile bir mekan ‘yer’ olacaktır. İnsan aradığı etki alanı içerisinde böylece bulunabilir. Mekansal bir etki alanıdır bu.

Kevin Lynch şehir içerisindeki bireylerin zihinsel haritaları üzerinde çalışmalar yapmıştır. Stanford Anderson, sokaktaki ekoloji üzerine çalışmış, Gordon Cullen mekan sürekliliği içerisindeki deneyimler üzerinde araştırmış, Lucien Kroll ise

müşterilerinin kendi tasarımlarını yapmalarına izin vermiştir ki - bunlar 'yer' kuramının başlıca yaklaşımlarını sergiler.

İnsanların gereksinimleri, bu gereksinimlerin karşılamaya çalışması, gereksinimlerini karşılayabileceği alanlar, o alanların biçimlenişleri ve insanın o alanları tekrar algılaması belirgin bir süreçtir. İnsan her ne kadar bu sürecin içinde bir odak noktası olsa da, insan hayatı "tekil" değildir. İnsanın içinde yaşadığı kentteki etki alanları olarak mekansal arayüzlere de böyle bir açıdan bakmak doğru olacaktır. Algı odaklarının farklılaşması yaşanan sonuçları da etkileyecektir.

3.1.1. Mekansal arayüzlerin varoluş biçimleri, kente ve yaşama katılım şekilleri, kentsel 'niş' ler

Mekansal arayüzlerin varoluş biçimlerini düşünürken farklı odak noktalarından faydalanabiliriz. İnsanın algılama farklılaşmasından faydalanarak fiziksel olarak veya duygusal olarak nasıl biçimlendiğini düşünebiliriz. Bunlar iki ayrı çıkış noktası olabilir. Aslında ikisinin beraberliğinden bir sonuç ortaya çıkar.

Kahvecioğlu' na göre; mekansal algı üzerine çalışmalar odaklandıkları alanlara göre iki gruba ayrılabilirler. Birinci grubu, insanın duyuları ile mekanın fiziksel boyutu bağlamında gelişen algısal süreçlere odaklanan çalışmalar oluşturur. Bunlar duyuları, algıya konu olan mekanın fiziksel bileşenlerini, fiziksel fenomenleri, bunlarla ilgili süreçleri ve sonuçları incelerler. İkinci grup çalışmalar ise, duyuların anlamlandırılması ile gerçekleşen mekansal algıyı konu alırlar. Bu çalışmalar da mekansal algıyı duygusal, anlamsal, kültürel ve sosyal yönleri ile ele alırlar. Ancak genelde kabul gören sonuç, mekan algısının duyularla ve devamındaki bilişsel süreçlerle bir bütün oluşturduğudur. Anlık duyumsal imgelerin yanısıra, insanın yaşamsal deneyim ve birikiminin ürünü olan kavramsal dünyası, mekansal algıda etkindir. (Kahvecioğlu, 1998)

Bu genel olarak mekanların nasıl algılandıklarına dair bir açıklamadır. Fiziksel olarak nasıl biçimlendikleri ve içerik olarak neler içerdikleri önemlidir. Bu özellikleri de insanın yaklaşım açısından değerlendirmek gerekmektedir.

Cullen, 'Townscape' adlı çalışmasında kent içerisindeki yaşam alanlarını insanın bakış açısından incelerken bir takım anahtar kelimelerden, içeriklerden söz etmiştir. Bu içerikler birer çıkış noktası olabilir ve her zaman 'orada' olduğunu bildiğimiz bir alan için tekrar üzerinde düşünme yolunu bize açabilirler. (Cullen, 1961)

Cullen, bir alana ait olan içerikleri düşünüyor ve onları ayrıştırmaya çalışıyor ve bunu yaparken de; insanın varlığını merkezde tutuyor. İnsanın içinde bulunduğu alanlara daha yakından bakıp algılamak önemli olabilir. Bakış mesafesinin değişmesi farklı içeriklerin farkedilmesine, dolayısıyla oraya ilişkin özelliklerin sezilmesine, yaşanmasına ve sindirilmesine yardımcı olur. O alanın 'yer' olma özelliğinden, içeriklerden ve işlevlerin varlığından yola çıkarak elde edilen bu anahtar kelimeleri sıralamak, üzerinden geçerken zihnimizde oluşacakları düşünmek açısından ilginç olabilir. (Cullen, 1961)

Bu içerikler şöyle sıralanır:

Yer (*place*); aidiyet (*possession*), kullanılan alan (*occupied territory*), hareket halindeki aidiyet (*possession in movement*), fayda (*advantage*), yapışkanlık (*viscosity*), ayrılmış alan (*enclaves*), kapalılık (*enclosure*), odak noktası (*focal point*), bölge (*precincts*), iç peyzaj ve dış oda (*indoor landscape and outdoor room*), dış oda ve kapalılık (*the outdoor room and enclosure*), çoklu kapalılık (*multiple enclosure*), ev bloğu (*block house*), belli belirsiz kapalılık (*unsubstantial enclosure*), tanımlı mekan (*defining space*), kapalılıktan dışarı bakmak (*looking out of enclosure*), oradalık (*thereness*), orada ve burada (*here and there*), kapalılığa doğru bakmak (*looking into enclosure*), noktasal işaretleme (*pinpointing*), bir yerini kesme (*truncation*), seviye değiştirme (*change of level*), ağ kurma (*netting*), silüet (*silhouette*), büyük manzaralar (*grandiose vista*), mekanın bölünmesi (*division of space*), şık işaret (*handsome gesture*), kapalı bakış (*closed vista*), kapalı bakış içinde çeşitlilik (*deflection*), projeksiyon ve geri çekilme (*projection and recession*), olay (*incident*), noktalama (*punctuation*), darlıklar (*narrows*), düzensiz değişim (*fluctuation*), dalgalanma (*undulation*), kapanma (*closure*), geri çekilme (*recession*), beklenti (*anticipation*), sonsuzluk (*infinity*), gizem (*mystery*), boğaz (*the maw*), bağlamak ve birleştirmek (*linking and joining*), yaya yolları (*pedestrian ways*), devamlılık (*continuity*), tehlikeler (*hazards*).

Cullen'ın, kent yaşamı ve oluşumuna ilişkin sıraladığı içerikler de şöyledir:

Kategoriler (*categories*), kategorize edilmiş peyzaj (*the categorical landscape*), juxtaposition (*yanyana durmak*), yakınlık (*immediacy*), bu olma (*thisness*), detaylı görmek (*seeing in detail*), gizli kasaba (*secret town*), kentsellik (*urbanity*), şaşırtıcı derecede karmaşık olma (*intricacy*), özel mülkiyet durumu (*propriety*), keskin olmama ve enerji (*bluntness and vigour*), düğümlenme (*entanglement*), nostalji (*nostalgia*), açık olma (*exposure*), mahremiyet (*intimacy*), ilüzyon (*illusion*), metafor

(*metaphor*), gizli veya özel şeyi söyleyen (*the tell – tale*), animizm (*animism*), fark edilir yokluk (*noticable absence*), belirgin nesneler (*significant objects*), heykel olarak binalar (*buildings as sculpture*), geometri (*geometry*), çoklu kullanım (*multiple use*), şaşırtıcı engeller (*foils*), ilişkiler (*relations*), ölçek (*scale*), plandaki ölçek (*scale on plan*), çarpıtmak (*distortion*), ilişkilendirilmiş ağaçlar (*trees incorporated*), kaligrafi (*calligraphy*), kamusalılık (*publicity*), nezaket ile ehlileştirilmiş (*taming with tact*).

Fonksiyonel gelenekler ise şu şekilde sıralanabilir:

Kurgular (*structures*), parmaklıklar (*railings*), çitler (*fences*), basamaklar (*steps*), beyaz ve siyah (*black and white*), doku (*texture*), yazılar (*lettering*), temiz, yakışıklı, biçimli (*trim*), yol (*road*)

Cullen'ın saptamalarına göre bu içeriklerden ve bu içeriklerin hayata katılımlarından bazıları şöyledir.

'Gölge, barınak ve uygunluk aidiyetin genel nedenleridir. Bazı kalıcı göstergelerle böyle yerleri vurgulamak , çeşitli şekillerdeki kentteki yer kaplamalarının imajlarının yaratılmasına sebep olur; böylece biçimli ve akışkan 'dışarılar' yerine periyodik olarak kent içerisinde kalıcı olarak kaplanmışlığın, zeminler sayesinde örülmesini sağlayanlar gibi daha statik ve kaplanmış çevreler yaratılır. Aidiyet mobilyaları zeminleri, örtüler, ayrılmış alanlar, odak noktaları ve kapalılıkları içerir. Aidiyetin miktarı az olabilir ancak onun mobilyadaki devamlılığı, pencerelerdeki pancurların güneş ışımadan bile olsa verdiği doku ve ölçek gibi, kente insancılık ve şaşırtıcı derecede karışıklık getirir.

Durağan bir aidiyet ile hareket halindeki aidiyetin karışımı olduğu vakit "yapışkanlığın" ne olduğunu söyleyebiliriz; grupların oluşması, sohbet etmesi, insanların gazete satması, çiçek satması ve diğerleri. Örtün perdeler, bir revak tarafından kapatılmış bir mekan, kıvrımlı yol karakteri gerekli donatıları sağlar. Rüzgara açık ve barınak olmayan, 'iç'in ve 'dış'ın ayrımını vurgular.

Ayrılmış alan veya dışarıya açılan bir iç alan ve birinden bir diğerine doğrudan ve serbest akışı olan yerler burada ayak seslerinin yankısı ve yoğunluk içerisinde azaltılmış bir ışığın girdabı olarak görülür ve bunlar ulaşılabilen yer veya ona yönelmiş akış dışında yerlerdir.

Kapalılık, ayaklar ile direksiyonların kutuplaşmasına hükmeder. Bu, bölgesel örüntünün ana birimidir; dışarıda, herhangi bir yere ait olmayan, gelen ve giden kişiselleşmeyen iletişimin hızı ve gürültüsü vardır. İçeride, meydanın veya avlunun sessizliği ve ölçeği bulunur. Bu, trafiğin son ürünüdür; bu, trafiğin size getirdiği şeydir. Kapalılık olmayınca trafik de anlamsızlaşır.

Eğer dış mekanlar birleşirse insanlar iç mekanları zaten yaptıkları gibi peyzajı da insancılaştıracaklardır. Bu noktada ikisi arasında küçük bir fark bulabiliriz ve böylece iç peyzaj ve dış oda terimleri anlam kazanabilir. Geri çekilemeyiz. Eğer dış mekanlar birleştirileceklerse mimarlık yetersiz kalır. Dış mekan resimlerin bir galeride olduğu gibi kişisel mimari işlerin sergisi değildir, o tüm insanlar için durağan veya hareket içerisinde hak iddia edebileceği bir çevredir. Bir resim galerisinden farklı olarak davranır, zeminin, gökyüzünün, binaların, ağaçların ve her derecede sanat düzenlemesinin salınıverdiği bir canlı, duygusal, çarpıcı ve birbiriyle çatışan olaylar dizisi olarak davranır.

...biz insanın nerede olduğuna dair sezgileriyle ilgileniyoruz. Ben 'o'nun içindeyim veya 'o'nun üstündeyim veya 'o'nun altındayım, 'o'nun dışındayım, bir kapalılık içindeyim veya bir açıklıktayım gibi konuşulmayan reaksiyonlarıyla. Bu sezgiler temel olarak insan davranışı ile ilgilidir ve onların hastalıklı tabirleri klostrofobi veya agorafobi olarak görülür. Kapalılık veya dış oda, tüm araçlar içerisinde bu pozisyona ilişkin sezgiler, çevresindekiler içerisindeki ayırdedilebilirliği, belki de en güçlü, en görülür olanıdır.

Basit kapalılıktan bir adım daha ötesi, bu verimli biçimden doğarak mekansal çeşitliliğe yakındır. Birbirinin içine giren bir bütünün üç farklı kapalılığının birleşmesi bulunur.

'Kapalılığın ve mekanın kurulması araçları bazen nasıl da kırılgan olabildiğini görmek şaşırtıcı oluyor. Bir duvardan diğer bir duvara çekilmiş kalem izi gibi bir tel, veya baş üzerine gerilmiş bir kumaş parçası.'

Buradalık, açıklamak, bir yer içerisinde kimlik duygusu ile birlikte, otomatik olarak "oradalık" duygusunun da bulunacağı açıktır ve bu iki kalitenin manipulasyonlarıyla mekansal kurguların ilişkileri oluşturulur. (Cullen, 1961)

Yaşam içerisinde yer alan bu alanların oluşumları bu şekilde pek çok içerikle gerçekleşmektedir.

Broadbent'in kent içerisindeki insanın yeriyile ilgili, Lynch'in saptamaları üzerine düşündüklerine göre, bizim kent içerisindeki yerimizi anlayabilmek için her parça için çalışan bir imaj oluşturmamız ve bu imajların her birini, ilk olarak, kimlik - bizim "birey ve teklik" olarak kenti bir bütün olarak tanımamız, ikinci olarak mekan ve örneklemelerin kentin diğer parçalarıyla olan ilişkilerini anlamamız ve aynı zamanda kendimizle ve üçüncü olarak da onun herbirimiz için "kullanışlı ve duygusal" olduğunu anlamlandırmamız gerekmektedir. (Broadbent, 1990) Bu bakış açısı bizim genel olarak kent içerisindeki yerimizi anlayabilmemiz için düşünülmüştür. Ancak insanın kendisine seçtiği yaşam alanlarıyla olan ilişkisi açısından da doğru bir tespittir.

Mekansal arayüzler yaşamın içerisinde, kent içerisinde çok büyük yer kaplarlar. Bu alanların yaşadığımız süreçler içerisinde karşımıza nasıl ve nerede çıktıkları da

önemlidir. Bu bir keşiftir aslında, bu keşifler insana tariflenemez yaşam hazzı verirler.

Şekil 3.5 İnsanın kendisine seçtiği etki alanlarına bir örnek: bir kentsel niş.

İnsanın kent içerisinde farklı fonksiyonları yerine getirmek için bulunduğu mekansal arayüzler onun bazen kişisel alanı olarak ortaya çıkmaktadır veya bu alanlar pek çoğuyla birlikte paylaşılan ortak alanlar olabilir. Bu alanlar özellikle oluşturulmuş boşluklar olabilir, özellikle bu amaçla biçimlenmemiştir. Oranın kendi bağlamından ortaya çıkan oluşumlar meydana gelebilir ve buralar insan tarafından farklı bir amaçla kullanılabilir. Bu kullanım, geçici olabilir; ancak 'şu an' için kent yaşamında önemli yer tutabilirler.

Bu durum aslında bakış açımıza göre değerlendirilebilir, doğrudan insanın 'yoğunlaşmak' için seçtiği alanlara odaklanırsak, bu bağlamsal oluşumları göremeyebiliriz. Bu algı tasarıma ilişkin bir algı değildir, bu o mekanın kullanımına ilişkin bir algıdır. Bir araya gelişlerden oluşan boşlukları sınırlandıran öğeler belirli tasarım kriterleriyle biçimlenmiştir. Bu kriterler yalnız o tasarım nesnesine ilişkin olabilir ve boşluğa sırtını döner. Oysa ki, yaşamla ilişkilenmişlik çevreyi algılamayı da beraberinde getirmelidir.

Örneğin semt pazarları, insanlar için ne kadar önemli olabilmektedir. Pek çok kent içerisinde varolanların arasında kalmış boşluklara yerleşir. İnsanlar kendilerine farklı fonksiyonlar bulurlar buralarda. Pazarın oraya yerleşmesiyle orası biçimini, kimliğini değiştirir. Bir 'boşluk' tan öteye gidemeyen alan, mekansal bir arayüzdür artık. Burada müthiş bir etkileşim yaşanır.

'Christopher Alexander'ın "kült" kitabı "A Pattern Language" da nişler, başka hiçbir mimarlık kitabında olmadığı kadar önemli bir yer tutuyor. Alexander nişleri üç ayrı ölekte incelemiştir: Kent, mimarlık ve yapı detayları. Yazarın niş olarak kabul edebileceğimiz "pattern"larını bir çırpıda geçecek olursak, karşımıza çıkacak öğeler, tanımlanabilir komşuluk ünitesi ile başlıyor. Tanımlanabilir bir komşuluk ünitesi, yani geleneksel anlamda bir mahalle tam anlamıyla bir niştir. Şehrin yorucu kalabalığından yaşadığınız yere, yani "muhit"inize geldiğinizde eve varmadan önce bir rahatlama yaşarsınız. Bildik yollar, yokuşlar, insanlar, dükkanlar, hepsini her zaman birarada göremesiniz de, bir güven duygusu verirler. Hoş, İstanbul gibi tıktık kentlerde, yaşadığınız yere dönmek her zaman bir rahatlama hissi vermeyebilir. Ama şahsen ,Beylerbeyi gibi İstanbul'un en ferah semtlerinden birinde yaşadığım için, bu duyguyu yoğun bir biçimde hissediyorum ve o yüzden bu semti bir "kentsel niş" olarak nitelendirebiliyorum. (Germen, 2001)

Bu, insanın kendisine bulduğu yaşam alanlarının ölçek olarak çok büyük bir şekline örnek olabilir. Burada yaşanan kentin karmaşıklığından ve kalabalıklığından sonra çok sakin ve ferah bir semte varmak "kendini evde hissetme" duygusuna sebep olabiliyor. Burada ölçek insanın mekanı kişiselleştirmesiyle düşünülmelidir. Her ne kadar kentin merkezinde olsa bile bu semt insana rahat olma hissini verebiliyor.

Kent içerisinde insanın durup, düşünmeye ihtiyacı vardır. Yaşanan hayatlar çoğunlukla kendiliğinden akıp gider. İnsan çoğunlukla bu yaşamın içerisinde anlar bulmaya çalışır. Kentlerdeki bazı yerler insana bu anları sunar ve insanı hayatlarının içlerine alırlar:

'Dolmabahçe Sarayı'nın önündeki ağaçlı yol gibi (Fransızcasıyla *all  *) yeşil caddeler ve İstiklal Caddesi gibi ülkemizde örneğine çok rastlayamadığımız yaya bulvarları ise (Barcelona'daki Las Ramblas bir başka başarılı örnek) bahsi geçen korunaklı bağlantı yolları oluştururlar. Bu tür yerlerde "ekmek" kavgası unutulur, "her gün yaşananın dışına çıkmaktır amaç"; zaten nişin tanımı da bu değil midir? New York' taki Central Park, ya da San Francisco 'daki Golden Park gibi erişime açık yeşil alanlar, Beyoğlu'ndaki Hacıpulo Pasajı/Meydanı ya da Çengelköy'deki  ınarlı İskele gibi kamuya açık meydancıklar, Boğaz'ın muhteşem manzaralarını elde edebildiğimiz Çamlıca Tepesi ya da Rio de Janeiro' nun dillere destan manzarasını sunan 710 metrelik Corcovado Tepesi gibi yüksek yerler hep olağandışılığı sunarlar bize. Buralara gelindiğinde en duyarsız insan bile birden silkelenir ve beklenmedik tepkiler verir, nişlere ait bir ruh halidir bu.' (Germen, 2001)

şekil 3.6 Dolmabahçe' deki ağaçlı yol. (XXI Mimarlık Kültürü Dergisi, 6)

Nesneler nadiren ayrıık olarak yerlerini alırlar; diğer hacimler ve sınırlarla ilişki içerisinde dirler. Boşluk bu elemanlar arasındaki ilişkiden doğar. (Von Meiss, 1992)

Bu ortaya çıkış yalnızca farklı hacimler ve farklı sınırlar nedeniyle gerçekleşmez. Farklı durumların çarpışmasıyla da insanın etki alanları ortaya çıkar. Bu alanlar genellikle bu farklı durumların varlığıyla zenginleşirler. Kesişim noktalarıdır bu alanlar, yaşamların, durumların, sınırların kesiştiği alanlardır.

Kent içerisinde yaşam ve etki alanlarında farklı olmanın getirdiği bir yaşanabilirlik bu mekanları  ne çıkaran özelliktir.  ne  ıkış fiziksel olarak gelişmez, bu daha çok

onun yaşama katılımıyla ilgili bir durumdur. Yaşamlar buralarda daha etkinleşir ya da tamamen dinginleşir ve kendine döner.

Kent içerisinde insanın yaşamının içine böyle giren yerleri Tozkoparan, Germen, İncirlioğlu, Göker, Wilson, Bilsel, Teber (2001), “niş” ler olarak ele alıyorlar. Mekansal arayüzlerin yaşam içindeki biçimlenişini, onların içerik ve varlıklarıyla özdeşleştiriyorlar.

‘Kentsel ölçekteki nişlere diğer bir örnek olarak, oturma ve toplanma amacıyla halka hizmet eden anıtsal merdiven gruplarını da verebiliriz. Kadıköy, İstanbul’ daki Haydarpaşa tren garının ana girişinde yer alan geniş merdivenlerin üzerinde her daim bir(kaç) insan bulursunuz. Ya sevdiğinden ayrılıp İstanbul’ u terk edecek olanın kente son bir selam ettiği, ya da “taşı toprağı altın” İstanbul’ a göç edenin eşi bulunmaz tarihi yarımada manzarasını ilk defa seyrettiği yerdir bu merdivenler. Bu anlamda kolektif merdivenlere örnek olarak, Paris’ te Sacré Coeur’ ün hemen dibinde yer alan merdiven dizisini ve Roma’ da Piazza d’Espagna ile Fontana di Trevi’yi verebiliriz. Sacré Coeur merdivenlerini ziyaret eden insanların bir sevgili bulacağına inanılır, bu derece hayata yakın ve bu derece insanı alıp götüren kentsel nişe her yerde rastlanmaz. Roma’ daki İspanya Meydanı ise, yaz/kış dinlenmeden her milletten her insanın uğradığı, birbirlerini seyretmek için insanların amfiteatr düzeninde oturduğu, mimarlık tarihi kitaplarının vazgeçilmez nişlerinden birini oluşturur. Trevi Çeşmesi’ nin merdivenleri, her ne kadar fazla sayıda basamağa sahip olmasa da, biraz Sacré Coeur merdivenleri gibidir. İnsanlar oraya bir dilek tutmak için, hayatlarında gerçekleşmeyen arzularının gerçekleşmesi niyetiyle giderler. Bu sembolik boyut, akan çeşmenin doldurduğu eşsiz taş havuza para atma ritüeli ile kaynaşarak bizi rutinin ötesine taşır. Bu tür kentsel kaçış noktalarının olmadığını ve günlük tempomuzda içimizdeki “kurtları” dökemediğimiz bir hayat düşünmeye çalışın, o zaman nişlerin değerini çok daha iyi anlayacaksınız.” (Germen, 2001)

Germen ayrıca, yüksek binaların insanları yerden koparttığını, izole ettiğini belirtir. “...burada asıl üzerinde durulan, binaların yükseldikçe insanın yerden kopması...” diye bu durumun insan üzerindeki etkilerini dile getirir.

Ayrıca suya erişebilmenin insanın hayatında farklı bir yeri vardır. Su, bazen kentler için doğal “soluk alma” noktasıdır. Bazen de, insanın kendisinin yarattığı bir “boşluk” tur. İstanbul bu anlamda pek çok “soluk alma” noktasına boğaz sayesinde kavuşur. “Bir şelalenin karşısına geçip iki saat boyunca durmaksızın akan suya bakmanın verdiği “kopma” ve bunun sonucu olan “sığınma” hissini hayatta çok az şey verebilir. Kent içerisindeki dini mekanların ve mezarlıkların insanlar üzerinde yarattığı huzur ve herkesi “aynı” kılan atmosferin insanlara güven ortamı sağladığını söyler (Germen, 2001).

İncirlioğlu, İstanbul için kent içerisinde var olan bu kendine dönüş mekanlarıyla ilgili şöyle notlar alıyor:

'-Sükunet (*tranquility*), metropolde "kendi olunabilen köşe" nin mekanını oluşturur. Bu oyuk, kişinin bakışık (*self reflexive*) haline ayna tutar.

-Bellek her "şey" in aynı tözden türediğini kavradığı asude anlarda dünyanın sırrını ifşa eder. O anlarda ağacın tekneye denize, onun da adaya, göğe ve kubbeye geçişi tamamlanır. Sezginin bu açılan kapıları önündeki en büyük engel ise, kendini var gücüyle dağıtan metropoldür.

-"Megalopolis" kendi gerçekliğini dünyanın merkezinde kurar, zamkını kütsel çekim kuvvetinden alır. Kentsel adalar dünyanın bu merkezindeki "cosmos" un hayaletidir, metropolün evren, evrenin de metropolden ibaret olduğunu hatırlatır.

-Sesler, İstanbul' da kalabalıkların beraberce ve tek tek kendilerini ortaya koyduğu özgürlük simülasyonudur. Özel mülkiyetin dört tekerlek üzerindeki hareketinden, inşaat yapma serbestisine kadar. Popüler medyanın gürültüsü ise mahrem mekanlara sızarak "haber alma" ve "eğlenme" nin temel haklar olduğunu teyid eder. İfadenin gerçek özgürlüğü bu alanların kıyısında içe dönerek kendisini bulur. Sözün yansıdığı ve karşılığını bulduğu mekanlar gökkubbenin altındadır. Şiir, mekandan kaçarken evinden de kaçmıştır, başkasının evine girmeden, gürültü yapmadan...' (İncirlioğlu, 2001)

3.1.1.1. Mekansal arayüz olarak boşluklar- meydanlar, sokaklar, kaldırımlar, pasajlar, geçitler...

Kent, insanlara "boşluk" larla yaşam alanları sunar. Bu yaşam alanlarındaki insanın çevreyi etkileme hali boşluğu bir arayüze dönüştürür. Yaşamın akıp gittiği kent içerisinde boşluklar mekansal özellikleriyle yaşamın odak noktaları olurlar. Aslında hayat insanlar tarafından bu boşluklarda odaklanmaya amaçlanmaz, insanlar daha çok kendi "özel" alanına yönelirler. Ancak hayat bir bütün olarak onun çevresindedir ve bu boşluklarda yaşanıyordu.

Kent içinde boşluklar çok farklı biçimlerde ve farklı fonksiyon içerikleriyle varolabilirler.

Kent içerisinde bilinçli olarak oluşturulmuş veya bilinçsiz biçimde oluşmuş boşluğun karakteri, pek çok etkenle ilişkilidir. Kentsel boşluğun karakteri, çevresindeki doluluğun (binalar, bina grupları ve/veya kentsel bloklar) düzenlemesine, bu elemanların ölçeğine ve düşey bileşenler arasındaki açıklık veya zemin yüzeyinin yatay ölçüsüne bağlıdır. (Trancik, 1986)

Kentsel boşluklar, işlevsel ve görsel süreklilikler sağlamak için doluluklardan oyularak, onların içine itilmiş ve bu yolla mimarının ve dış mekanın birbirinin içinde eridiği bir kaynaşmış kent elde edilmiştir. (Süngü, 1998) Aslında mimarlık bu ilişkilerin bütününde oluşmaktadır. Kent içi boşlukları kent yaşamının sürüp gidebilmesi için gerekli soluklanma noktaları olmuşlardır. Krier, bu boşlukları ana olarak ikiye ayırır: yollar ve meydanlar. Eğer 'iç' mekandan söz ediyor olsaydık koridorlar ve odalar olarak söz ederdik. (Krier, 1988)

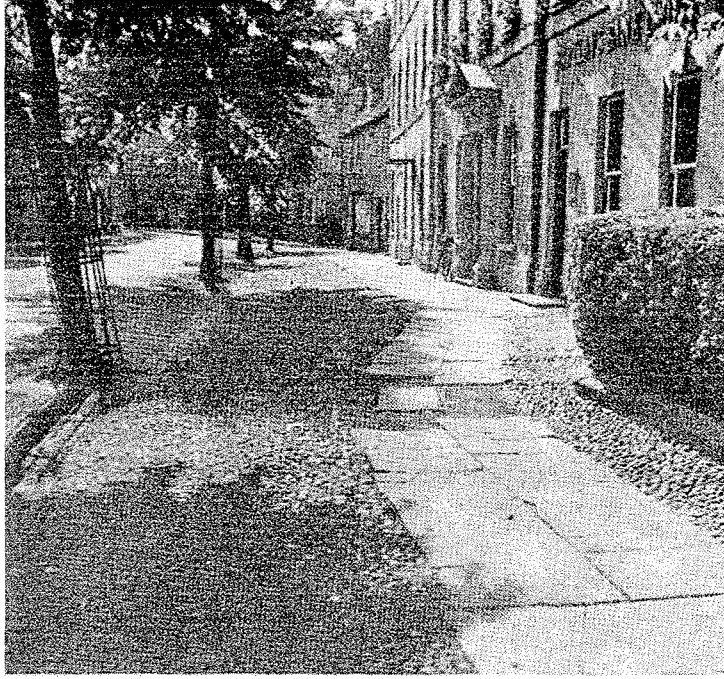
Boşluklar insan için kentte hareket ve etki alanlarıdır. Burada ölçek farklılaşmıştır ve yaşam çok daha belirgindir. Gizli ve herkesten uzak değildir.

Krier söz ettiği temel kentsel boşluk elemanlarını şöyle açıklar:

Meydan: Büyük ihtimalle insanın ilk kez kentsel mekanı kullanması bu şekilde olmuştur. Bu oluşum bir iç mekan gibi kontrollüdür ve harekete geçebilecek dış etkilerin tecavüzünden de hazır bir korunmuşluğu vardır. Bu tür avlular sıklıkla sembolik değerleri taşırlar ve kutsal yerler için model olarak seçilirler.

Yol: Alan kullanımının dağıtımını sağlarlar ve kişisel noktalara ulaştırırlar. Meydana göre daha gözle görülür bir fonksiyonu vardır; oysa ki insan zamanını yol'da geçirmektense bir meydanda geçirmeyi tercih eder. Yolun arka cephesi sadece oradan geçerken algılanabilir. Çok nadiren müstakil, ayrılmış bir mekan olarak çalışır ve genellikle bir ağın parçalarıdır. (Krier, 1988)

Krier' in temel kent içi boşlukları sınıflandırmasından yola çıkarak meydanların bir kent için çok hayat verici olduğundan söz edebiliriz. Bu hayat bir çok ulaşım durumunun kesişiminden oluşan bir hayat değil, bir buluşma, paylaşma, duraklama anlarının bütünlüğünün getirdiği bir hayattır. Meydanların hayatı bu kavrayabilirlikleriyle ilişkilidir. Yollar ise genellikle bir araçtırlar, bir yerden bir yere ulaşma aracı; ancak bu durum onların kent yaşamına katılımlarını engellemez. Yollar vardır, insanlar yalnız olmak için, sadece orada bulunmak için orayı seçerler, yollar vardır bir çok işportacının dükkanı olmuştur, insanları yakalamaya çalışırlar. Bazılarında hatta buluşulur, yalnızca orada bulunulur, yaşanır. Örneğin İstiklal Caddesi, aslında kente açılan bir vitrindir, her türlü insanın rahatlıkla bir arada bulunabildiği, çarpışabildiği, yaşayabildiği bir yer.

Şekil 3.7 İnsanın bir hareket sürekliliği içerisinde bulunduğu, yaşamların kesiştiği kaldırım, insana ayrılmış alan.

Krier, kent içi boşluklarının fonksiyonlarıyla ilgili olarak şöyle der;

‘Bir tür kentsel ritüelden söz etmek zorundayız; bu ritüel doğru bir birey ve topluluk ilişkisinin uyumunu sağlar. Bunlar açık havada gerçekleşen pek çok aktivite olabilir; kentsel boşluğu anlamlı kılan kendi kişisel mekanının dışında, örneğin işe girmek, alışveriş etmek, dinlenmek, eğlence aktiviteleri, spor olayları vb.’ (Krier, 1988)

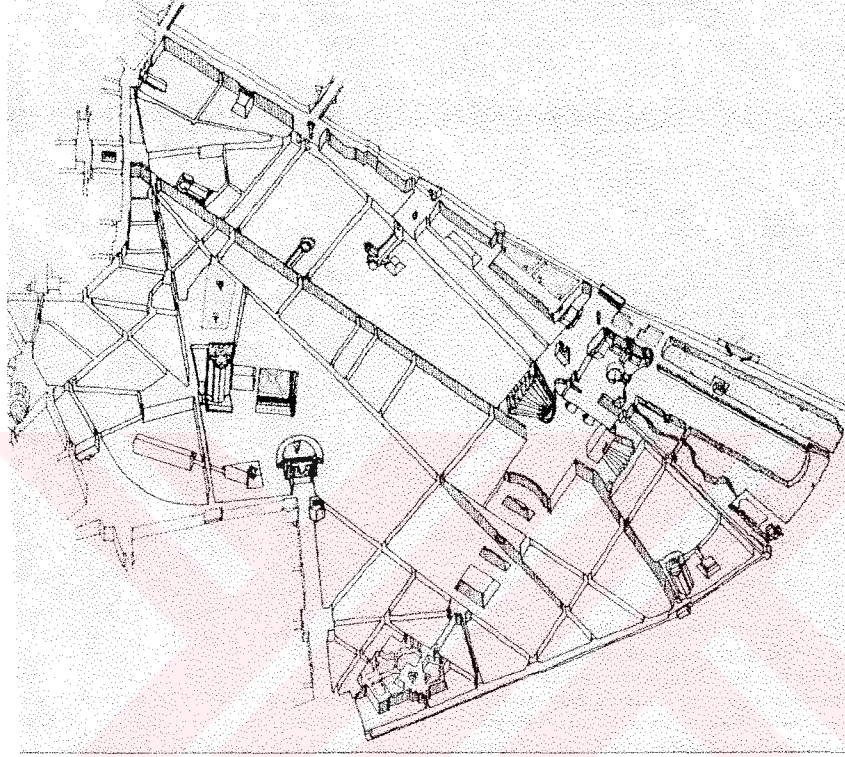
Her ne kadar yollar artık motorlu taşıtlar tarafından işgal edilmiş olsalar da; insan her zaman hareketin içinde olacaktır. Yaya olabilir veya toplu taşıma kullanabilir. İnsanın yalnızca ulaşabilmek için kullandığı alanlar yine birer etki alanıdır. Oradaki akış içerisinde bulunmakla bile insanın iletişimi olacaktır. Yalnızca motorlu araca dayalı ulaşımı olan kentler de var günümüzde. Bu kentlerde hareket ve etki alanları daha fazla önem kazanmış oluyor. Boşluklar kent içinde sosyalleşme odakları oluyorlar, hareket alanı ve kişisel alan oluşturuyorlar. Böyle alanların küçük ölçeklerde yaşanmadığı kentlerde, sosyalleşme için merkezler kuruluyor. Bu merkezler, bilinçli olarak oluşturuluyor.

Bu sınıflandırma çok belirgin iki biçimi ortaya koymuştur ama kent içinde daha farklı gelişen boşlukların özellikle, küçük ölçekte olanlarını da görmek gereklidir.

Bu boşluklar içerisinde önemli olan insanın yaşantıladığıdır. Mekansal ve biçimsel özelliklerin getirdikleriyle yaşantılananın birlikteliği o alanı anlamlı kılar.

İnsan yaşamının genellikle odağı yapılandığı nesnelere yoğunlaşır. O, daha çok neyi kütle olarak ortaya çıkardığıyla ilgilenir, oysa ki arta kalanlar genellikle karakterin oluşumu için önemli yerlerdir. Bu yerler yaşamın sürekliliğiyle bir bütün oluştururlar.

‘Yapılandırılmamış boşluk – yapılandırılmış biçim durumunda biri diğerini Gestalt prensibiyle tanımlar ve bu bir üç boyutlu arayüzdür.’ (Lozano, 1990)

Şekil 3.8 Doluluğun arasında gelişen boşluk.Colin Rowe’ un Floransa New Quarter Del Prato için önerisi.

Burada yapılandırılmışın yapılandırılmamışla olan ilişkisi tanımlanmaya çalışılmış ve bu iletişimin bir bütünün varlığındaki önemi vurgulanmıştır.

Lozano, kent içinde yapılandırılmışın (doluluk) yanında gelişen yapılandırılmamış boşlukların arayüz olma durumuyla ilgili saptamalarını şöyle yapar:

‘Kentsel elemanların arayüz olarak geleneksel yerleşimlerde oynadığı rol büyüktür, ve bunlar da en başarılı insan yapımı çevrelerin oluşumuna katkıda bulunurlar. Yapılandırılmamış boşluk – yapılandırılmış biçim ikilemesinden yola çıkarak, dış mekan ile binalar arasındaki arayüzler toplum için tasarım açısından önemli öncelikler olup, çoğunlukla temel kentsel tipolojiler buradan çıkmaktadır.’ (Lozano, 1990)

Lozano' ya göre de iki tür kentsel boşluk gruplandırması vardır. Bu, Krier' in yaptığı sınıflandırmaya benzer bir gruplandırmadır, ancak içeriklerinin çeşitliliği açısından daha açık uçlu bir sınıflandırmadır:

'Genel olarak iki tür kentsel boşluk "aile"si vardır ki, bunlar radikal olarak farklı çevrelere, binalar ile ilişkilere ve kullanışlara öncülük ederler. Birinci aileyi yollar ve meydanlar oluşturur, binalar ve yakından ilişki içinde olduğu cepheler tarafından tanımlanmış tüm kentsel boşlukları içerir. Bu boşluklar, araçlar tarafından olduğu kadar yayalar tarafından da, hareket ve aktivite için kullanılırlar. Burası coğrafyadan bir terim alacak olursak bir "gel git bölgesi"dir. Bu ara bölge olan yollar ve meydanlarda, yayalar kullanıcı olurlar, özel ve kamusal dünyalar buluşur ve çok çeşitli aktiviteler hayat bulur.

İkinci aile ise, parklardan oluşur, açık – küçük ölçekteki yerleşimlerin "ciğer"leri olan doğal dünyaları da içerir. Burada kentin büyüklüğü de rol oynar. Araziler tarafından kuşatılmış küçük kasabalar parklara ihtiyaç duymazlar. Küçük kent ve kasabaların genellikle yalnızca yolları ve meydanları vardır. Ama büyük kentler icat edilmiş parklara, büyüklükle gelişen bir eşik elemanına ihtiyaç duyarlar.

Bu iki tür açık alan ailesinde yapılandırılmamış boşluk ve yapılandırılmış biçim arasındaki ilişki çok farklıdır. Yollar ve meydanlar durumunda; binalar ve açık alanlar arasında çok yoğun bir iletişim ve cephe detaylarını biçimlendiren bir "yakınlık" bulunur. Açık alanın kullanımı çok aktif ve insanların birbirleriyle olan ilişkilerine bağlıdır. Parkların durumundaysa, binalar ve açık alan arasında çok daha uzak bir ilişki vardır ve uzaktan bakılınca gelişen bir mekansal tanım vardır. Açık alanın kullanımı daha pasif ve insanın doğayla olan ilişkilerine bağlıdır. (Lozano, 1990)

İnsanın kent içerisindeki arayışlarını kentteki boşluklara olan etkileri görülmektedir. Farklı durumlarla olan iletişimle biçimlenen boşluklarda insanın nasıl yer aldığı önemlidir.

Yollar, caddeler zamanın da etkisiyle bir süreç içerisinde kullanılırlar ve bu mekanlar bir süreklilik ve kent içerisindeki farklı görsel arayüzlerin de varlığıyla büyük anlamlar kazanırlar ve bu alanlarda insan üzerinde kentin büyük bir etkisi vardır. Sokaklarda alışveriş yapılır, dinlenilir, herhangi biri olunur, buluşulur vs. Dolulukların yakını çekim alanıdır. Boşluk kendi başına anlamsızlaşır. İnsan sokaklarda kendisine yakın mekanlar da arar. Buralar bir giriş, bir alçak duvar, ağaç altları gibi yerlerdir; tanımlı ve kendisine yakın. Sokaklarla birlikte gelişmiş çarşılar da insanın kentle olan iletişiminde bir o kadar önemlidir. Buna örnek olarak Mısır Çarşısı' nı verebiliriz. Mısır Çarşısı' nda zaman bir başka türlü ilerler, hayat orada kompakt ve sıkı ilişkilere bağlıdır. Binalar arasında oluşmuş küçük oylumlar da içinde bulunularak veya sadece görsel olarak hayata katılırlar. Buralarda insan sakinleşir, farklı olanın verdiği zihinsel dinginlikle iletişim kolaylaşır. Büyük veya küçük kentsel ölçekte özellikle

doğal elemanların da varlığıyla biçimlenen boşluklar, parklar insanın kentle birlikte yaşamının içinde aradığı doğal ortamla olan ilişkisini sağlayacaktır. Bu, yalnızca doğayla kurulan bir iletişim süreci değil, aynı zamanda kent hayatının sürekliliğini genel anlamda bir sorgulama fırsatıdır.

Kent içerisinde insanların yaşamlarına mekansal arayüzler teşkil edebilen mekanlara en çarpıcı örnekler New York kentinden verilebilir. Çok yoğun bir hayatın sürekliliği içerisinde insanlara bırakılmış, onlar için düşünülmüş “boşluk” lar rekreasyon amaçlı, sosyalleşme amaçlı kullanılırlar. Bu boşluklar aynı zamanda bazı insanların hayatlarını idame ettirmeleri için uygun ortamlar oluşturur. Kimileri bu alanlarda satış yapar, kimisi sadece oradan geçer, kimisi bu alanı “ev” i olarak kullanır. Kimileri ise resim yapar, müzik yapar ve orayı kendisine bir “niş” olarak seçer.

Şekil 3.9 Kentteki boşluğun bir fonksiyonla tanımlanması. (Cullen, 1961)

Göker ve Wilson (2001), kendi tecrübelerine dayanarak New York'taki mekansal arayüzlerin düşündüklerini şu şekilde açıklıyorlar:

'Fakat Manhattan gibi gökdelenlerle dolu bir yerde "açık mekan" terimi farklı bir anlam kazanabilir. Taklit Rolex saatleri kullanan işportacılarıyla, kestaneceleriyle yaya kaldırımları bile açık alandan sayılmakta. Manhattan' ın kaldırımları, iç mekanın uzantısı olarak dışarıya taşan kafeleriyle Fransız kaldırımları gibi olmayıp kendi başına hayatıyeti olan bir varlık. Houston Street' in güneyinde (SoHo) sanatçılar kaldırımları galeri olarak kullanıyorlar. Yerlere boya püskürtüp tablolar, resimler yapıyorlar. Kuzey-güney doğrultusundaki caddeleri kestiğinde "meydanlar" oluşturarak ızgara biçimindeki Manhattan' ı katediyor. Park Avenue' daki Union Square, Fifth Avenue'daki Madison Square, Sixth Avenue' daki Herald Square ve Seventh Avenue' daki Times Square gibi."

'Benim Manhattan' da hoşuma giden nişler, bulvarlardaki mekanlar değil, numaralı caddelerde yapı bloklarının ortasında yer alan mekanlar. Bunlar, en sıcak atmosferi sunarlar. Bu tür nişler, genellikle sadece yayalara açık ve bazen bütün bir blok boyunca uzanabiliyor. Buralarda oturacak yerler bulabilirsiniz, dinlenip bir şeyler de atıştırabilirsiniz. Modern Sanatlar Müzesi' nin karşısındaki Samuel Paley Plaza bunlardan biri; ufak bir niş. Parke taşıyla döşeli olup pek çok ağacı da barındıran ve tasarımcısı Robert Lewis Zion'ın "yelek cebi parkı" dediği bu nişte, çok çarpıcı bir şelale de bulunuyor ve trafiğin gürültüsünü tamamen bastırıyor. Doğu tarafında bir kaç kapı ötede Berlin Duvarı' nın parçalarını barındıran bir avlu var. İşte imar ödülüyle yapılmış olsun veya olmasınlar, bu ufak tefek nişler, parklar ve avlular, New York' un Manhattan' ına insani bir özellik verip onu devasa bir emlakçılık deneyi olmaktan kurtarıyorlar.' (Göker, Wilson, 2001)

3.1.1.2. Açık ve kapalı alanların birliktelikleri, mekansal arayüz olarak eşikler, arada kalmış mekan

İnsanın kentte sürdürdüğü yaşamın içindeki ilişkiler sistemine bakınca yaşadığı çevrenin bütünlüğünü görmemek olanaksız olur. Kapalı ve açık arasında geçen bir süreç söz konusudur. Bu ikilem, en dinamik anların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu arada oluşan oylumlar pek çok etki mekanizmasının çalışmasını kolaylaştırmaktadır.

Geçiş alanları özel olarak 'iç' e ve 'dış' a ait değildir. Orada bulunan kişi de öyle. Bu alan özel veya kamusal değildir. Bu durum pek çok sıkıntıyı ortadan kaldırır; içte veya dışta olmamak, özel veya kamusal bir yerde olmamak daha kolay bir deneyimi getirir.

İnsanın kendisine dönük odaklanmış hayatı nedeniyle kentteki pek çok oluşum da bu şekilde biçimlenmektedir. Bu odaklanmış yaşam, bir çerçeveden bakmaya sebep olmaktadır. Oysa ki, çevrede olup bitenler bütünü büyük ölçüde etkilemektedir.

'Her varolan yer limitlerle belirlenmiştir: yatak odası, hükümet konağı, pazar yeri ve bazen de bütün kent. Biz kendimizi içeride ve 'ev' de hissetmek için bu limitlere başvururuz. Bir arazi parçasını düzenleyen bir adam hemen fethinin sınırlarını işaretler. Bir yerin limitleri bir kişinin veya bir grubun içeride, kendi mekanında olup bitenler üzerindeki kontrolünü gösterir.

İki yer arasındaki veya iç ile dış arasındaki her ilişki iki özgürlük görüşünden oluşmaktadır. Ayrılmayı ve birleşmeyi, farklılaşmayı ve geçişimi, kesilmeyi ve devamlılığı, sınırı ve geçişi sağlar. Eşikler ve geçiş alanları görev açısından öyle yerler olurlar ki "dünyanın kendisinin saklı olduğu yerler" dir. (Von Meiss, 1992)

Dünyanın kendi ikilemlerini bu kadar içinde taşıyan bu alanlar insanın çevresiyle iletişim içerisinde olabileceği yerlerdir. İnsan bu ikilemler içerisinde düşünür ve kararlar verir ve bu ikilemlerle çevresini etkiler. Bu alanlar müthiş bir iletişim ve düşünme potansiyelini beraberinde taşırlar; bu nedenle bu geçiş alanları insanlar için durağan, herhangi yerler değildir. Orada bulundukları süre içerisinde pek çok farklı durumun yaşandığı, pek çok farklı düşüncenin insanın kafasından geçtiği yerlerdir.

Von Meiss' a göre eşiklerin üç ana rolü vardır;

Bir kullanım rolü; kapı için bir geçiş, pencere için ışık ve havalandırma – bu rol her zaman bulunur. Belki fonksiyonel ama dünyayı içinde barındıran bir yer için yeterli değil.

Bir koruyuculuk rolü; kapı için kontrollü bir geçiş, manzaradaki seçicilik veya dışavurumun seçilmesi veya dışarıdan görülememek.

Bir anlamsal rol; kapı için anlamlı bir geçiş veya pencere için anlamlı bir göz. Mimari elemanlarla "arka" sında bulunan dünyanın karakteri ve değeri. Süregelen sosyal geleneklere ve sınırın her iki tarafındaki davranışlara bağlı olarak.

Bu alanlar insanın yoğunlaşma (konsantrasyon) durumuyla, sosyalleşme durumu arasında bir ilişkiler ve işaretler alanıdır.

'Kamusal ve özel arasında kilitler, kırılmalar ve sınırlarla yaşanan yer ile sokak arasında, yaşanan yer ile mahalle, kent arasında bir akıl oluşturur. Aslında bu bir akıştan daha fazlasıdır, çünkü bu ara mekanlar aslında kamusal alandan veya özel alandan görülemezler. Buralar kente mi yoksa yaşanan yere mi aittir- birine veya ötekine değil, oralar 'kimse' nin yeridir, kimseye ait değildir.' (Von Meiss, 1992)

İnsanın hayatında geçişimler sürekli devam eder.

'Anlık dilimlerde yaşam ve mekanın çerçeveleri değişir. Yaşamdan ve mekandan yeni kesitler yaşanır. Mekanda fiziksel bir değişim yaşanmasa da düşünsel prizmaların değişimi ile çerçevelenen görüntünün yorumu farklılaşabilir.

Her yaşananın arasındaki geçişte bir an vardır; öncesinin sonrasıyla tümünden ayrıldığı geçişin anı... dilimlerin birbirlerine dönüştüğü yerlerde sınırlar, eşikler vardır. Bir an önceki ile bir sonrakinin bulunduğu yerlerdir eşikler, birbirine dönüşmeye başladığı yerler.' (Falay, 1998)

Geçiş alanlarında insan kendi yoğunlaşmasıyla, kentle olan ilişkisiyle yüzyüze gelir. Bu iki düşünce durumu açısından bir 'eş' lik içerirler. İnsanın farklı durumlarıyla olan iletişiminin varlığı bu alanları insan, kent, yaşam arasında arayüz olarak biçimlendirir.

'Eşikler de anlar ve dilimler gibi değişik kalınlıklardan oluşmaktadır. Dönüşüm yaşanırken, zaman içinde mekanın yaşamı ve insanın yaşamının dönüşümü birbiri ile direkt ilişkilidir. Birbirinden ayrı düşünülemez. Aynı şekilde dönüşümün esas noktalarını oluşturan eşiklerde de, hem fiziksel ortamda, hem de zihinsel ve duygusal eşikler yaşanır.' (Falay, 1998)

Geçiş alanlarındaki pek çok farklı girdinin varlığı o mekanın yaşamda daha etkin olarak varolmasına neden olmaktadır. Geçiş alanları önceki durumla sonraki durum veya iç – dış arasında bir arayüz oluşturur. İnsanın deneyimi ise bu arayüzün hayata geçmesine olanak tanır. İnsan için 'geçiş' te yaşanan an iki durumun da sorgusunu içerir. Önceki ve sonraki ve aradaki durum kişinin yaşamından ayrıştırılamaz, bu deneyim onun yaşadıkları ile bir bütündür. Zihninde varolanlarla, o anda yaşadıkları her yeni deneyimde yeni bir iz oluşturur.

Eşikler, insanın iki farklı tür etki alanının kesiştiği noktalar olurlar. Bu alanda yaşananlar kesişim noktasının her iki tarafını da etkisi altına alacaktır. Bir bütünlük içerisinde birbirine etki eden iki tarafın etkisini güçlendirirler, çekim yaratırlar.

'Yapılandırılmış biçim ile açık alanın ikilemi arasındaki arayüzün toplumsal "kapı" ların oluşumuna yol açması ve özel ile kamusal arasında arayüz olmasıyla toplumsal "filtre" lerle farklı düzeyde özel olma durumlarına izin vermesi karmaşık bir durumdur. Yalnızca yapılandırılmış biçim ile yapılandırılmamış boşluklar ortaya çıkmaz, onların getirdiği arayüzlerin oluşturduğu toplumsal geçişler de burada yükselir.' (Lozano, 1990)

Değişim noktasında, eşikte durmak hareketin en değişken durumudur. Bu an, eşikte duran kişinin deneyimleriyle, 'iç' ten, 'dış' tan beklenenlerle zenginleşmiş bir andır. Bu arayüzler bir kere yaşandıktan sonra ise heyecanlı bir bekleyiştir, bir önceki yaşadıklarının üzerine konacak bir beklentidir.

Bu beklenti kent içerisinde yaşanacak boşlukların kalitesini de belirler. Boşlukların kentte olumlu veya olumsuz alanlar olmalarına etkileri vardır. Bu kalite boşlukların beklenen veya beklenmeyen olmaları konusunda etkindir.

Kentsel strüktürler ve boşluklar arasındaki arayüzleri tartişırken, bina duvarlarının bu arayüzleri etkileyen düşey fiziksel elemanlar olduklarından da söz etmek gereklidir. Duvar nedir? En hızlı cevap ‘ i  ile dış arasında bir sınır düzlemidir’ olur. Fakat duvar bir düzlemden daha fazlasıdır; duvar iç (bina) mekan ve dış (kentsel) mekan arasında oluşmuş ve gelişmiş bir arayüz alandır. Böylece duvarın biçimini ve kalınlığını hem iç mekanda yaşananlar hem de dış mekanda topluluğun yaşadıkları belirler. Bu durumda binaların “sahip” leri yalnızca binanın içindeki programla değil, dışarıdaki kentsel boşluğun kuvvetiyle de ilgilenmelidir.

Bu durumda cephe duvarları gerçekten arayüz b  geleridir. Arayüz duvarı mekansal bir duvar haline gelir “kalın” bir duvar, bina etkileriyle içeriden ve kentsel etkilerle dışarıdan biçimlenen düzlem. Bu tür duvarlar bir bina cephesinden çok daha farklı çalışırlar. Bunlar kent duvarları haline d  n  ş  rl  r; cesaretlendirici ve heyecan verici arayüz oluşturacak aktivite ve boşluklara potansiyel oluştururlar. Bu “kalın” duvarın oluşumu duvar içinde oylumların da oluşmasına izin verir. Bu oylumlar içeriden dışarıya veya dışarıdan içeriye doğru yönelmiş olabilirler.

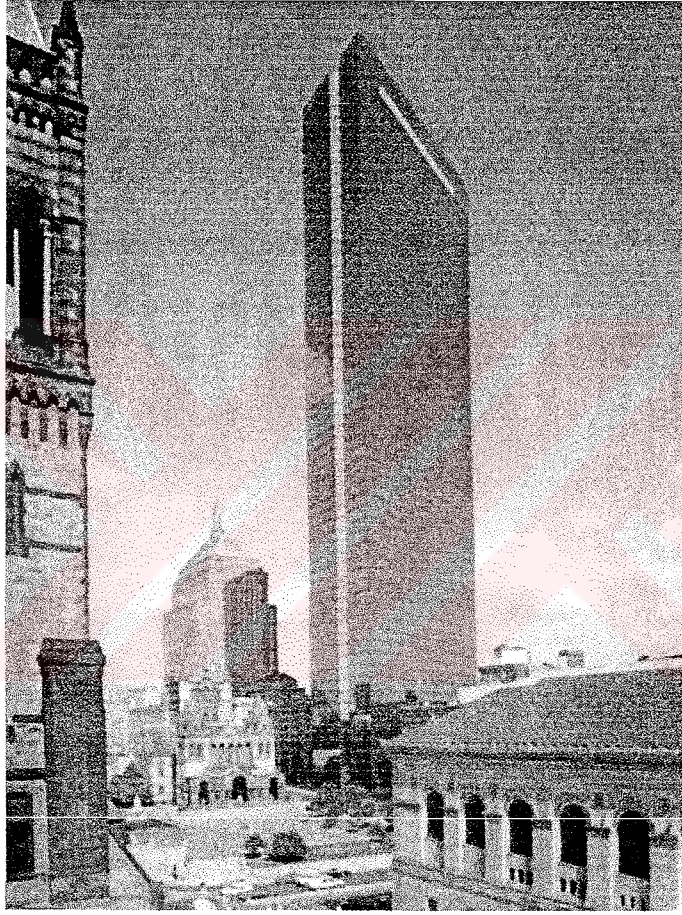
‘Kent’ duvarı konsepti için pek çok tarihi örnekler bulabiliriz. Bazı iyi  rnekler Avrupa’daki büyük barok binalardan verebiliriz – saraylar, kiliseler, büyük salonlar – bunların mimarları dışarıda gelişen boşluklardan bağımsız i  mekanları biçimlendirmişlerdir. Sonuçta “kalın” duvarda bazı servis odaları, ikincil boşluklar hatta “doldurucular” bulunmaktadır. Kentsel boşluk ihtiyacının varlığının yanında, bu faydacı bir tasarım   z  m   olmaktadır. Ve genellikle güzel bir ortak his ortaya çıkar; bina programları çoğunlukla çok az ikincil boşlukları i eririler oysa ki gerçekte kullanıcılar bunlardan çok daha fazlasına ihtiyaç duyarlar. “Kalın” duvar genişleyip, uzayabilen ideal mekanları sağlar. Bir  ok Roma binasında, bu alanın büyük bir bölümü küçük dükkanlar için ayrılmış kentsel boşluklardır.

Binalar ve kentsel boşluklar arasındaki arayüz o kadar sıkı olabilir ki, bu kalın duvarın detaylarını da oluşturabilir ve çok küçük    ekte bir karşılama sürprizi sağlayabilir.

Kimi kapı   nleri satıcılar gibi mar inal kullanıcılar için yeterince derindir ve bazılarının da enformel oturma yerleri olan basamakları vardır. Kalın duvarın oluşturduğu

kentsel peyzajın eğlenceli güzel açılımları, günlük kullanım ve enformel buluşma yeri olan geçiş mekanlarıdır. (Lozano, 1990)

Binanın dışıyla içi arasında gelişen mekanlar ilk hedef olmayabilir. Ama deneyimlenen için çok etkin bir rolü bulunmaktadır. Üstelik pek çok kere de aranan mekan olabilir. Bu doluluk olarak ortaya çıkarılanla bilinçli veya bilinçsiz olarak ortaya çıkarılan doğrudan mekan olarak insanla iletişim kurabilir, ona etki alanları tanımlayabilir veya farklı biçimlerde çevresini sorgulamaya bile neden olabilecek maceralara olanak sağlayabilir.

Şekil 3.10 Doluluk olanın tekilliği, zeminle olan ilişkisizliği.

Von Meiss, *'Elements of Architecture From Form to Place'* adlı çalışmasında şair George Perec' in Frank Lloyd Wright' ın binalarından birine girişi üzerine, insanla bina ve doğa arasında bir geçiş arayüz hakkındaki düşüncesini alıntı olarak kullanır:

'Kapısı olmayan bir ev düşlemenin zorluğu ortadadır. Ben yıllar önce Lansing, Michigan' da bir tane gördüm. Frank Lloyd Wright tarafından yapılmıştı. İnsan, solunda yavaş yavaş yükselen, kıvrılan bir yolu izleyerek, başta hafif bir eğimin önce yükselip sonra düşeyleştiği hafifçe kıvrılarak uzayan bir yolu izleyerek başlıyor. Sonra azar azar sanki tesadüfen, hakkında düşünmeden, hiç bir anında bir geçişin farkına varmadan, bir kırılma, bir geçiş, devam eden yol taşlaşıyor, yani başta yeşil sonra yeşilin arasında taşlar sonra daha taş ve taşla kaplı yol; solunda duvara benzeyen bir oluşumun yükselmeye başladığı bir hal alıyor. Az sonra da yüksekti gözle görülmez bir duvara dönüşüyor. Etrafında yükselen bitkilerden ayırdedilemeyen çatı gibi bir şey farkediliyor. Ancak insanın içeride mi dışarıda mı olduğuna karar vermesi için artık çok geçtir. Yolun sonunda taş kaplama birbirine geçmeli ve genelde giriş diye adlandırılan ve aslında dev bir odaya açılan bir yere varılır. Evin geri kalanı da farksızdır. Çünkü adeta, tepenin içine çökmüş, bir kedinin minderine yerleştiği gibi.' (Von Miess, 1992)

'Bir tasarım elemanı olarak dış duvar bir binanın birincil veya ön cephesi olabilir. Kentsel durumlarda ise, bu cepheler avluları, caddeleri ve onun gibi kamusal toplantı alanlarını oluşturur.' (Ching, 1996)

Kent içerisinde binaların varlığı boşlukların oluşmasına yol açar. Onların üçüncü boyuttaki güçlülükleri etraflarında etkin olur. Binalardan dışa açılımlar kent hayatının belirleyici ve yön vericileri olabilmektedir. Bu açılım noktalarında insan kendini rahat hissedebileceği gibi tedirgin ve rahatsız da hissedebilir. Bu durumların nedenleri pek çoktur. Oraya ilişkin kalite ve yaşam sorunları olabileceği gibi, kişisel ve algısal sorunlar da olabilir.

3.1.2. Mekansal Arayüzlerin zamansallığı ve algısal boyutu

Kent içerisinde yaşayan mekanları zamandan ayrı düşünmek olanaksızdır. Kente katılımı yaşamla iç içe oluşan mekansal arayüzler için zaman, bu alanların değişimine neden olan etkidir. Mekanlar, zamanın ve algının etkisiyle zihinde biçimlenirler. Bu nedenle bu tezde "zaman kavramı" mekana getirdiği değişim yönünden ele alınmıştır.

'Bir yerde duran, dinelen kişi ile bir yola çıkan, yürüyen kişi arasındaki fark, devinimdir – birinde olmayan, ötekinin de onsuz olamayacağı, devinim...' (Aruoba, 1992)

Zamanın değişimi insanın hareketiyle mekanın farklılaşması kentte dikkat çekicidir. Bu süreç içerisinde yaşanan değişimler algının da farklılaşmasına neden olmaktadır.

Sözen (1996), zaman ve mekan kavramlarını devinimin etkisiyle incelerken Husserl' den alınan açıklamalar yapar,

'Husserl uzaya varışı görsellikle kurar. Dokunsallıktan çok algının sürekliliği önemlidir. Bu da birleştirici bir algının göstergesidir. Husserl'de imge üzerinde durulmaz. Birlik bilinciyle uzaysal düzen kurulur. (dağınık algılar arasındaki birlik) Önceden bulunan görsel alan onun içine sunulan nesneler:

- Duran nesneler
- Göz ve nesne ilişkisi, kinestezler (devinimler)
- Sabit nesne ve devinimli ego
- Etrafında dolaşmak temel noktalarıyla ortaya konur.

Arabada giden bir insan örneği incelendiğinde kişi kendini arabada giderken göremez, ancak başkası görebilir. Kişinin söyledikleriyle başkalarının söyledikleri ilişkiye sokulduğunda karşılıklı hareket görüntüleri anlatılabilir. Böylece dilsel bir tamlama ile bir olması sağlanır. (devinim ve mekan).'

Zaman, devinim, mekan, insan arasındaki ilişkiler doğrultusunda geçişler, iç-dış karşılaşması, boşluklar, arada kalmış alanlar gibi karşılamalarla kent içerisinde önemli yaşam noktalarının varlığının biçimlenişini ve yaşayışını düşünmek doğaldır.

İnsan mekanı devinimle, zamanın akışıyla deneyimler. Ancak insanın zamanın akışı içerisinde bulunduğu konum ve onun hareketi de mekanı etkilemektedir.

Ayrıca, zamanla ışığın değişimi mekanın algısını doğrudan değiştirmektedir. Işığın değişimi kullanımın yoğunluğunu, biçimini, tipini de değiştirmektedir.

Kuban (1992), mekanın insan yaşamıyla olan ilişkisini düşünerek, bu ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır:

'Mimari mekanın tanımı, onun biçimsel olduğu kadar insan yaşamına ilişkin özelliklerini de içermelidir. Bu açıdan mekanı aşağıdaki nitelikleriyle birlikte düşünmek gerekir:

Yapı mekanı sınırlanan boşlukla, sınırlayan öğelerin ortak oluşturdukları bir olgudur. Sadece boşluk (ya da hacim) değerleri, ya da sadece sınırlarıyla bir mekanı tanımlamak olası değildir.

Mekan hareketle belirlenir. Boşluğun mimarinin ayırıcı öğesi olması onun en gerçek yaşam değerlerinin ifadesi olmasıdır. Canlı varlık hareketlidir. Hareket ise ancak boşlukta olabilir. Böylece mekan içindeki potansiyel hareket olanaklarına göre tanımlanacaktır. Bu hareket sadece yapı içinde bir yerden bir yere gitmek şeklinde değil, aynı zamanda içerdeki insanın bakışıyla yapı sınırlarına doğru uzanan görsel bir harekettir.

Mekan ışıkla varolur: Işık yapıda mekanın varoluşunu belirleyen doğal bir özelliktir. Aydınlık yaşamın vazgeçilmez bir öğesi olduğu kadar sınırlanan boşluğun niteliklerini görmeğe olanak vermesi bakımından da, yapı mekanının ayrılmaz bir parçasıdır.'

Sözen (1996), zamanın mekan ve kentteki etkilerini incelerken yaptığı bir alıntıda;

'Steven Holl içinse gündüz ve gece ışıkları ile birlikte, varlıkları kaçınılmaz gölgeler de birer mimari ögedir. Ona göre ışık, gölge, koku gibi algılar 'madde', 'mekan' ve 'zaman' la birleşip modern şehirleri oluştururlar. Modern şehrin böyle algılanması, bugüne değin geliştirilen kentsel planlama varsayımlarını gözden geçirmeye zorlar.'

Zamanın değışiminin getirdiğı yaşamsal ve algısal durumlardan söz edeceğiz. Mekansal arayüzlerin kente ve yaşama katılımlarının zaman içerisinde farklılaşması belirgin bir özelliktir. Kent yaşamına etkin olarak katılabilen bu boşluklar,

- Gece / gündüz
- Hafta sonu / hafta içi
- Yaz / kış

Ayırımında da belirgin değışime uğrarlar, algıları değışir, başkalaşabilirler.

Sabah saatlerinde dingin oturulabilen, dinlenilebilen, gazete okunan bir duvar üstü, öğleden sonra bir satıcıya tezgah, akşam bir sokak müzisyenine sahne olabilmektedir.

Sabah sadece yürürken çıplak gördüğünüz bir binanın cephe oyukları akşam üzeri bir ressamın resimleriyle sergi mekanına dönüşür.

Gündüz sıcağtan kavrulan bir ön bahçe akşam serinliğiyle yaşanır bir alana dönüşüverir.

Hafta içinde birkaç kişinin durup dinlendiğı bir avlu, hafta sonunda kent içinde canlanan kişilerin akınıyla bir sosyalleşme merkezine dönüşüverir.

Kışın çıplaklaşan bir ara bahçe yazın canlanır, gölge ve serinlik verir, o boşluğu yaşatır.

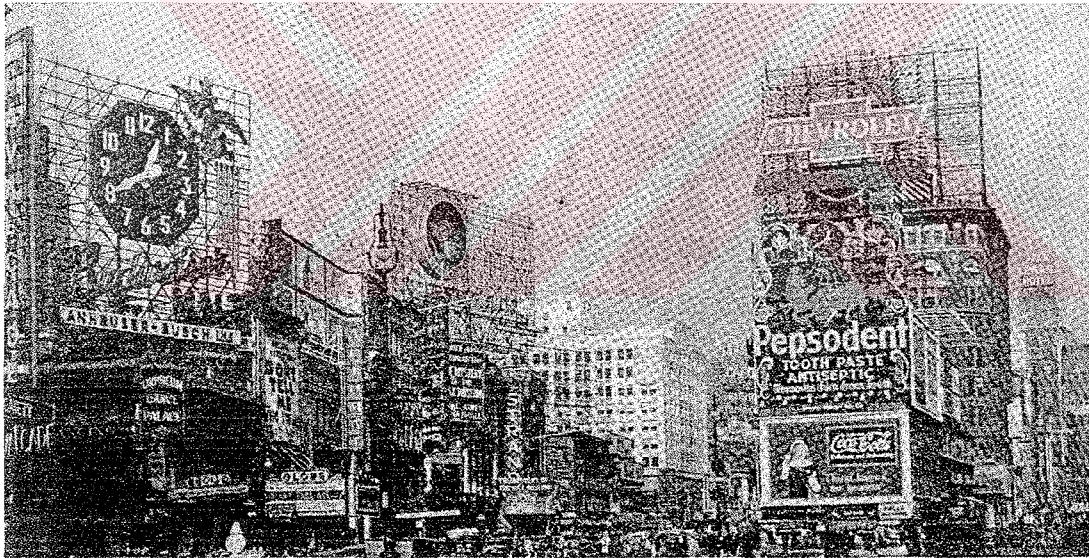
Kent içerisinde mekansal arayüzler için zamanla değışen algı, insanların davranışlarının değışimi ve yaşamın da bundan etkilenmesiyle içeriklerinde olan değışimlerle farklı işlevlere olanak sağlar, farklı karakterlere sahip olurlar.

Bu mekanlardaki insan hareketinin değışimi de algının farklılaşmasına neden olur. İnsanın mekanda bulunuşu, oradan gelişi geçişi ve onun yarattığı hareketliliğin hissettirdiğı de algıya yansımaktadır.

Mekansal arayüz olabilecek boşluklar bir anlamda yaşamını zamanın sürekliliğiyle hissettiren, yaşantılara olanaklar sunan ve bu yaşantılarda kişisel izler bırakan noktalardır.

3.2. Kent içerisindeki mekansal etki alanlarının kayboluşu

Yaşamın zaman geçtikçe değişmesi, koşulların farklılaşması ve bu değişim hızının sürekli artması insan için yakalanamaz ve kavranamaz durumları beraberinde getirmektedir. Günümüzde iletişim araçlarının çok gelişmesi karşılaşma ortamlarını en aza indirmektedir. Kentin kalabalıklaşması, hayatın daha yoğun yaşanması, iletişim biçimlerinin de çok hızlanması insanın temposunu sürekli artırmak zorunda bırakmaktadır. Kent içerisinde basit anlamda karşılaşmalar ve etkileşimler giderek azalmaktadır. Aslında bir bütün olarak baktığımızda insan bu değişime karşı çaresiz kalmaktadır, kendi etki alanlarını kaybetmekte, özel ve doğrudan çareler aramaktadır. Bu çare arayışları belki de, durumu daha karmaşıklığa dönüştürmeye neden olmaktadır.

Şekil 3.11 Kentin kalabalıklaşmasıyla çoğalan işaretler, tabelalar...

'Bugünün kentlerinde tasarımcılar yeni gelişimler için toplayıcı, birleştirici dış çevreler yaratmak çabasıyla karşı karşıyalar. Genellikle tasarımcıların katkısı kötü tasarlanmış ve biçimlenmiş alanlara daha sonradan yapılan bir kosmetik girişim şeklinde oluyor. Genel kentsel gelişim peyzaj içerisinde, yollardan, meydanlardan, açık alanlardan oluşan bir dokumadan kopuk, binaları tek başlarına, izole nesneler olarak görüyor.

Büyüme şekli kararları iki boyutlu planlar üzerinde, üçüncü boyutta binalar ve boşluklar arasındaki ilişkiler düşünülmeden, insan davranışını gerçekten anlamadan veriliyor. Bu genel işleyiş içerisinde; kentsel mekan nadiren biçim ve ölçek özellikleri olan bir dış hacim olarak görülüyor. Bu nedenle çoğunlukla çevremizde bir çok anti-mekan ortaya çıkmaktadır.' (Trancik, 1986) (s.1)

Kentlerin kalabalıklaşması, iş yaşamlarının büyük çevreler içerisinde sürdürülmesi, iş ilişkilerinin teknolojik yollarla kurulması, insanların kent dışında oturmayı tercih etmeleri ve yürümenin de pek az tercih edilir olması, insanın kent merkezindeki birebir içinde yer alabileceği etki alanlarının azalmasına aynı anda pek çok 'anti mekan' ortaya çıkarmaktadır. Bu alanların farkında olmak ve bu alanları etkin, yaşama tekrar katılır arayüzler haline getirmek mümkündür.

Trancik'in tanımlamalarına göre, 'kayıp alan'¹ ların oluşum nedenleri şöyledir:

- Otomobilin üstünlüğü
- Mimarların modern hareket içerisinde dış mekana bakışları
- Kentsel yenilenme süreci içerisinde kenti bölen bölgeleme ve alan kullanım politikaları
- Endüstriyel, askeri veya taşıma alanlarının terk edilmesi

'Mobilize olmak ve iletişim büyük ölçüde kültürel ve insani amaçlarını yitirerek baskın olmuştur.' (Trancik, 1986)

İnsanın yürüme ihtiyacının olmaması şeklinde gelişen yeni yaşam şekli, büyük ölçüde kullanılan yaya yollarının, kaldırımların etkinliğini azaltmaktadır. Oysa ki, bir sürecin yaşandığı bu alanlar, aslında insanın kentle birebir iletişime girdiği arayüzlerdir.

Kentler büyüdükçe ve kalabalıklaştıkça ve ekonomik sisteminde getirdiği zorunluluklarla birlikte büyük, hızlı otoyollara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yollar, kentleri çeşitli parçalara bölmektedir.

---

¹ Trancik, bu maddeleri 'kayıp alan' ların ortaya çıkış nedenleri olarak sıralıyor, ben de buradan yola çıkarak; bu nedenleri, insanın etki alanları üzerindeki baskıları açısından değerlendiriyorum.

Kent içerisinde yaşayan insan bu bölünmüşlüğü dolayısıyla büyüklüğü fark eder. Bununla beraber yönelme güçlüğü çeker. Kendisine daha yakın ölçekte alanlara ihtiyaç duyar.

'Cadde ve sokakların yerini arterler alır ve onların sosyal anlamını ve çok amaçlı alanlar olma özelliklerini kaybettirir. Komşuluklar ve semtler artık etkileşim içinde değildir, izole edilmiş yerlerdir. Sonuç olarak mobilize olmak ve düzen gerekliliği kentsel kamusal hayatın zenginliği ve çoğulluğunun gözardı edilmesine neden olur.' (Trancik, 1986)

Modern hayat anlayışının getirdiği yaşam biçimi, dışarıdan kopmuş bir hayat, insanın kent boşlukları içerisindeki etki alanlarını azaltmaktadır. Böylece dış mekanların insanları biraraya getirmesi etkisi kalmamaktadır. Bu aslında kent içinde bir içerik eksilmesidir, insan bu içerik eksikliğini hissetmektedir.

Yapılandırılmış biçimi mekansal olmayan bir boşlukta bağımsız bir eleman olarak gören modern hareketin varlığı da kenti etkilemiştir. Bu kentsel mekan kavramsallığının eksikliği, biçimsel istek dışında gelişen 'artık'larla çözümlenmeyle sonuçlanmıştır ve bu da onu karmaşık ve içeriksiz hale getirmektedir. Yapılanmış biçim ile yapılandırılmamış boşluk arasındaki ilişki potansiyelinin farkedilmesinin eksikliği örüntülerin farkedilmesine neden olmuştur. Bu noktada sadece tasarımcıların hatası yoktur. Kurumsal kuvvetlerin 'özel' ve 'kamusal' alanların tayini ve yapılanmış biçim ve açık alanın biçimlenmesi üzerinde büyük rolü vardır; ekonomi, hukuk, ve kültür bunların tanımlanmasına yardımcı olur.

'Modern hareketin ideolojisi duvar kavramını kağıt kalınlığında bir kalitede, bir geometrik elemana, bir sınır düzlemine, indirgedi. Son yıllarda bu problem historisizmle de birleşmiş durumda; köküne bağlı olmadan formları almak ve bunları duvarlara dayamak sahne desteklerinden pek az ileriye gidebiliyor. Bu binalarda tektonik dışı bir şekle, kentsel tasarımda doğru olarak ortaya koymamış mekanlara, ve türevlendirilmemiş iç ve dış mekanlara sebep oluyor. Binalardaki tektoniğin kentsel duvarların ve arayüz alanlarının, yeniden kazanımı, mimarlık sanatının modernist hareket ve onun tarihselci ardılının çözülmesinin son aşamasından geçmekte olan kaçınılmaz yeniden doğuşun bir parçasıdır.'(Lozano, 1990)

Kent içerisinde fonksiyon alanlarının ayrıştırılması kent yaşamı içerisindeki sürekliliği bozmakta, ve yaşamın kesitleri arasındaki etkileşim ortamını ortadan kaldırmaktadır. Özellikle zorunluluk nedeniyle büyük binalar içerisinde devam eden iş hayatı dışarıdan kopmuş bir sürece başlangıç olur. Bu başlangıçla kentin diğer ayrılmış alanlarında geçen zaman içinde insan yalnız kendi çevresinde dönen bir mekanizmanın ortasında kalır. Kent içinde yaratılmaya çalışılan etki alanları doğrudan ve hızlı biçimde oluşturulmaya çalışılır. İşaretler, insanlar, panolar hızlıca

insana ulaşmaya çalışırlar. Bu da hızlı bir tüketime doğru ilerlemeyi yanında getirmektedir.

'Kent özel egoların kamusal etkinliğinin tüketiciliği üzerinde oluşturduğu bir gösteri yeri olmuştur.'(Trancik, 1986)

Günümüzde herkes kendi iletişim kurgularını kendi ihtiyaç sistemi çerçevesinde düşünmekte ve göstergelerini bu durum üzerinde biçimlendirmektedir. Bu, ekonomik sebeplerle de ortaya çıkan bir durumdur. İnsan kendi varlığını, kent içerisinde kendi özel mülkiyeti üzerinde yaptıkları yoluyla gösterme yoluna ilerlemiştir. Bunu yaparken de basit iletişim yollarından öte, içi boş imajlara yönelmektedir. Bu onun için daha kolay bir etki yoludur.

Kamusal alanların yapılandırılmasına yapılan minimal yatırımlar ve kentin fiziksel formu ve görünüşünün kontrolünün etkisiyle kamu alanlarının kurumlar tarafından ihmal edilmesi çok büyük bir problemdir. Her yeni kentsel tasarımda kamu yararı ve özel çıkar arasındaki çelişki tekrar tekrar çözümlenmelidir.(Trancik, 1986)

Kent içerisinde fonksiyonunu kaybetmiş endüstriyel alanların o çevrede yaşayanlar üzerinde bir baskı yaptığı kesindir. Ancak bu mekanlar aslında o insanlar için birer etki alanı yaratma potansiyeli içermektedirler. Bu anlamda bakacak olursak, İstanbul' dan Kadıköy Kurbağlıdere Gazhane'si'ni örnek verebiliriz. Gazhane çevresi yaşayanları Gazhane fonksiyonunu yitirdikten sonra, yeterince oranın zorluğunu çektiklerini düşünüyorlar. Bu da, o alanın boş ve terk edilmiş bir şekilde kalmasından ve insanların bu alandan faydalanabileceklerini hayal etmelerinden kaynaklanmaktadır. Çevrede yaşayanlar bu alanın bir 'etkileşim ' alanı olabileceğini düşünüyorlar ve hatta Türkiye'de örneği az görülür bir oluşumun ortaya çıkmasını sağlıyorlar, Gazhane Gönüllüleri adı altında.

Kentsel mekan üzerinde politikaların da çok güçlü bir şekilde kurulması gerekmektedir. Topluluğun davranış biçimi ve asıl aradıklarının göz önünde tutulması önemlidir, ve tasarımcılar da kent peyzajının başarılı olmasının altında yatan prensipleri anlamalıdır.

Başarılı bir kentte , iyi binalar kadar iyi tasarlanmış dış mekanlar için peyzaj mimarları da, mimarlar ve plancıların yanında ortaya çıkarılanlar için yerini almalıdır. (Trancik, 1986)

‘İkinci dünya savaşının ardından bir çok yer çok derin değişimlere sahne oldu. Geleneksel seçkin yerleşimlerin kaliteleri telafi edilemez bir şekilde kaybolmak üzere çürüdü. –yeni kasabalarda ve varolan kentlerde- Sonuç olarak düğüm noktaları, yollar ve bölgeler kimliğini kaybetti ve kentler bir bütün olarak imgelenebilirliğini yitirdi. Geleneksel kentsel yapının kaybolmasıyla birlikte, peyzaj anlaşılır bir uzantı olma anlamından mahrum edilmiş ve insan yapımı elemanların karmaşık bir ağı içerisinde kalmaya indirgenmiştir. (Norberg Schulz, 1984)

Zamanımızda yaşanan hayatın gerçekleriyle ‘hijyen ve korunmuşluk’ hissi isteği nedeniyle yaşamlar kent hayatından kopmaktadır. Bu istekler yaşamların biçimlenmesine de neden olmaktadır. Ayırıştırılmış, koparılmış , içine dönük ortamlar tercih edilmekte ve yeni nesillerin böyle yerlerde daha sağlıklı büyüyeceği düşünülmektedir. Böylesi koparılmış yaşam alanları kentin gerçekliğinden uzaklaşmakta, yaşayanları da habersizleştirmektedir. Bu aslında yapay bir arayıştır.

Yapım tekniğinin gelişmesiyle birlikte binalardaki ölçek değişimi de kentteki yaşamı etkilemiştir. Binalar içerisindeki yaşamların daha fazla önem kazanması ve boyutların büyümesi, o binaların dışındaki insanın ikinci plana itilmesi ile iletişimsizliğe sebep olmaktadır. Çevresine¹ katkısı bulunmayan bir binanın kente ilişkin bir faydası da bulunmamaktadır. O sadece bulunduğu noktayı düşünür, kendine odaklanmış, bencil bir sistem olur.

Bu tür yerlerdeki amaçların ve dolayısıyla imajların aynışması bir deneyim eksilmesine neden olmaktadır. Bu anlamdaki mekanlar sokaktaki yaşamsal etkinliği sağlayabilmek için yetersizdirler.

İçine dönük yaşam tercihlerinin yanında getirdiği bir başka oluşum ise büyük alışveriş merkezleridir. Bu büyük alışveriş merkezleri de hijyenik, kopartılmış ve ayırıştırılmış, dış hayattan uzaklaştırılmış veya insana öyle hissettiren alanlardır. Ekonomik ve ticari amaçların öne çıktığı bu merkezler, sokak ve cadde hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Sokak hayatının zenginliğini yok etmekte ve içeriye çekmeye zorlamaktadır.

Özel mülkiyetlerin kent içerisindeki baskınlığı insanlara özgürlüklerini yaşatan “boşluk”ların oluşmasını da engellemektedir. Artık, ekonomik olmadığı için geçitler, pasajlar, avlular yaşamımızdan uzaklaşmaktadır. Her türlü yaşamsal aktiviteyi içinde

---

¹ Burada ‘çevre’ derken bir silüet etkisinden söz etmiyorum; yakınındaki yaşamlara katkı anlamındadır.

barındıran bu boşlukları yalnızca kamusal alanlardan beklemekteyiz. Tabii bu da, bir takım sınırlılıklar içerisinde oluşabilmekte veya oluşamamaktadır. Hukuksal sınırlılıklar, imar kanununun, yapılanma koşullarının çizdiği sınırlar dahilinde. Oysa ki, insanların yaşamlarının uzantılarını içeren bu tür boşlukların oluşabilmesi için New York kenti “teşvikli imar” uygulamasını başlatır. New York’ta çok yüksek binaların arasında kalan insanları düşünen bir girişimdir bu. Buna göre dış alanlarda halka açık mekanlar ya da arsa içinde bloklar arasında açık alanlar yapanlara yükseklik kısıtlamalarının kaldırılması, fazla inşaat alanı kullanma hakkı gibi bazı planlama ödünleri veriliyor.(Göker, Wilson, 2001)

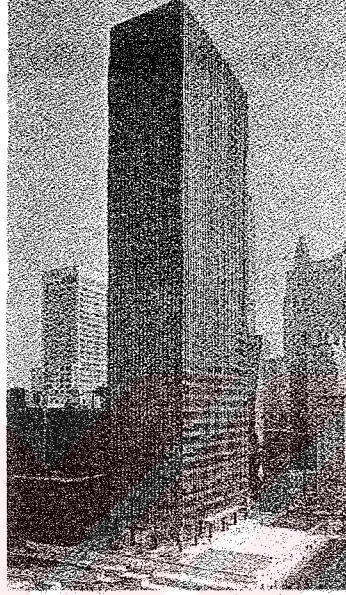
Göker ve Wilson (2001), New York’ taki insanlar için düşünülmüş bu uygulamanın yaşama katılımını şöyle anlatıyorlar:

‘...Manhattan’da, gökdelen olsun, daha alçak binalar olsun, bunların önünde, arkasında, bina aralarında, altlarında, hatta bina içlerinde “niş” denebilecek mekanlar bulunuyor. Bunlar da, başka tür bir açık alan oluşturuyor.

Cadde dışında böyle kamusal bir alan yaratmak üzere ilk teşebbüsü Raymond Hood ve Ortakları’ nın Rockefeller Center’ ı oluşturmuş. Çoğu zaman “kent içinde kent” diye anılan ve beş hektarlık arazi üzerinde 120.000 m2 kullanın alanı olan bu on iki bina, 48. Ve 51. Caddeler arasında olup, ofis binaları, Radio City Müzikholü gibi mekanları içeriyor. Bunlardan biri de, Noel zamanı içerisinde büyük bir Noel ağacı yerleştirilen ve gayet neşeli, civil civil bir havaya bürünen meşhur buz pateni ringi.

Manhattan’da “hizmete giren” ilk gökdelen, Skidmore, Owens and Merrill (SOM) firmasından Gordon Bunshaft’ın tasarımı olan Lever House idi. (1951-52). Bu binanın kulesi, giriş katı açık bırakılmış ve avlular oluşturmak amacıyla yer yer kesilmiş olan yatay bir tabana oturur. Bu podyumun çatısı ise peyzajlanmış bir teras olup Park Avenue’nun patirtisine yukarıdan bakan hoş bir yerdir. Lever House’ un içerlek konumu, New York’ ta 1916’dan kalma imar planlarından kaynaklanır. Bu düzenlemeye göre, caddeye gelen güneşin önlenmemesi için yüksek binalarda yükseklik arttıkça, binanın da küçülmesi gerekiyordu. Fakat açık bir zemin katında avlu yaratılmasının, daha önce örneği görülmemiştir. Bunun Le Corbusier’ nin “pilotis”lerini New York’ a ithal ettiği yolunda spekülasyonu yapılmıştı. Her ne olursa olsun, Lever House insanlara New York’ taki binaların muhakkak itici olmak zorunda olmadığını göstermişti.

Mies van der Rohe'nin Park Avenue'deki Seagram Binası (1954-58) yapılana kadar Manhattan'daki gökdelenlerin pek çoğu (Lever House da dahil), arsanın kaldırımıyla birleştii hizaya kadar geliyordu. Bunun mantığını da anlamak mümkün, çünkü yukarıya doğru bu kadar yükselmenin amacı ekonomik değerini azami kılmaktı. Fakat Mies van der Rohe' nin Seagram Binası, arsanın sadece yarısını işgel eder, diğer yarıda ise Park Avenue'dan hafifçe yükseltilmiş, fakat caddeye açık olan bir "plaza" vardır. Bu plzanın her iki yanında geniş fakat sığ havuzlar ve bu havuzlarda çeşmeler bulunur. Havuz duvarları, üzerine oturulabilecek yüksekliktedir ve Manhattan'da çalışan kimseler ve turistler, havanın iyi olduğu günlerde burayı doldurup öğle yemeklerini atıştırırlar.'

Şekil 3.12 Mies Van Der Rohe' nin Seagram Binası. (XXI Mimarlık Kültürü Dergisi,6)

4. MEKANSAL ARAYÜZLERİN KENT YAŞAMINA KATILIMLARI VE BİR ÖRNEK: BEYOĞLU

Mekansal arayüzlerin kent içerisindeki varlıklarını düşünürken daha önceki bölümlerde açıklamış olduğumuz ve ortaya çıkarmaya çalıştığımız içerikler ve anahtar kelimeler önemli olur. Bu mekanların zihinde bıraktığı iz, o mekanlarla kurulan iletişim ve diğerleriyle kurulan iletişimin ortaya çıkış biçimleri ve bu iletişimlerin sonucunda insanda kalan tadları keşfetmeye çalışmak o mekanlara ait olan anahtar kelimeleri ve içerikleri bulmak için izlenecek ilk yol olacaktır.

Beyoğlu, İstanbul için pek çok açıdan ve pek çok insan için en kuvvetli ilişkilerin kurulduğu yerlerdendir. Beyoğlu' nun bu şekilde sürekli kullanılması da bu içeriklerden kaynaklanmaktadır. Her yaşam biçiminden insanın kendisine yer bulmaya çalıştığı bir alandır. Kültürel ve sosyal faaliyetlerin yoğunlukla bulunduğu bölge Beyoğlu' dur. Ancak Beyoğlu' nda aynı zamanda doğal bir sosyalleşme de ortaya çıkar. Özellikle kültürel ve sosyal faaliyetlerin yanı sıra insanların genellikle düşünmeden geldiği bir bölgedir. Beyoğlu' nun sosyalleşme için sunduğu içeriklerin yanı sıra bu içeriklere olanak sağlayan, insanların bulunmak için seçtiği kentsel boşlukların, birer etki alanı olarak sağladığı olanakların da katkısı çoktur. Bu boşluklardaki kuvvetli iletişim olanağı bu mekanları birer arayüz olarak tanımlamamıza neden olur.

Sürekli bir insan yoğunluğu yaşayan İstiklal Caddesi ve çevresinde seçilen ve tercih edilen mekanları tespit ederek bu mekanların içeriklerini daha önceden tartıştığımız anahtar kelimeleri tekrar gözden geçirerek, bu anahtar kelimeler yardımıyla bulmaya çalışmak, bu alanlara ait özellikleri anlamaya çalışmak, bu alanların katkılarını anlamamıza olanak verebilir.

Mekansal arayüz kavramını gözden geçirirken, bu alanların insanlar için iletişim noktaları olduğunu, bu iletişimin insan – kent ve yaşam arasında sağlandığını, özellikle zamanın iyice daraldığı günümüzde birebir ilişkilerin kuvvetli olduğu ortamlar olduğunu söyleyebiliriz. Bu iletişim sayesinde insanların kendilerini rahat ve 'evinde' hissetmesiyle o alana ait bir karakter ortaya çıkar. Bu alanların kolayca kişiselleştirilebilen alanlar olduğu gözlenebilir. Genellikle günün her saatinde rahatça bulunulabilen yerlerdir. Bu alanlar bulunduğu kent ve kentin içerisindeki bölge için birer içerik potansiyeli taşırlar ve bu içerikler o kenti diğerlerinden ayıran özelliklerdir.

4.1. Beyoğlu'ndaki mekansal arayüzlerin belirlenme ve incelenme yöntemleri

Beyoğlu' ndaki mekansal arayüzlerin bulunması ve belirlenmesi için seçilen yöntemler aşağıdaki gibidir.

a) Gözlem:

Beyoğlu' ndaki mekansal arayüzleri bulmak için gözlemle yola çıkılmıştır. Tercih edilen boşlukların insanlar tarafından kullanılış biçimleri gözlemlenmiştir. Bulunmaya çalışılan boşluklar insan, kent ve yaşam arasında iletişimin en kuvvetli olduğu alanlardır. İletişim yöntemlerini algılamaya çalışarak, bu alanlar belirlenmeye çalışılmıştır.

b) Harita üzerinde çalışmalar:

Harita üzerinde yoğunlaşma yerleri işaretlenmeye çalışılmış ve bu yoğunlaşan noktalar yorumlanmaya çalışılmıştır.

c) Anket ve görüşmeler:

Görsel algısı ve mekansal iletişimi güçlü olduğu düşünülen insanlarla yapılan görüşmelerle ve yazılı olarak yapılan sorulara alınan yanıtlarla bu alanlar bulunmaya çalışılmıştır. Mimarlara yöneltilen yazılı sorularda, mekansal iletişimi düşünerek kendi hayali mekanlarından yola çıkarak da çeşitli anahtar kelimeler bulunmaya ve bu anahtar kelimeler sayesinde de mekansal arayüzlere varılmaya çalışılmıştır.

Belirlenen noktaları inceleme yönteminde de anahtar kelimeler kullanılmıştır. Bu mekanların içerikleri ve bu içerikleri sağlayan fiziksel özellikler de incelenmiştir. Bu ilişkiler sistemini daha anlaşılır yapabilmek için çeşitli noktaların ilişkisel krokileri de çizilmiştir. Bu alanların zaman içerisindeki kullanım özellikleri de incelenmiştir. Bu mekanları keşfederken kullandığımız anahtar kelimeler bu noktalar için tekrar düşünülmüştür.

4.2. Beyoğlu' nda mekansal arayüzler

Yapılan gözlemlerde Beyoğlu' nu kullanan insanların gözlemsel yoğunluğu öncelikle araştırılmaya çalışılmıştır. Bu yoğunluklar içerisinde insanların mekanla ve diğer insanlarla olan iletişimleri düşünülmüştür. Mekanı kullanım biçimleri ve zamanlar da önemli gözlem kriterleridir. Bu türlü mekanlarda insanlar daha çok kültürel ve sosyal

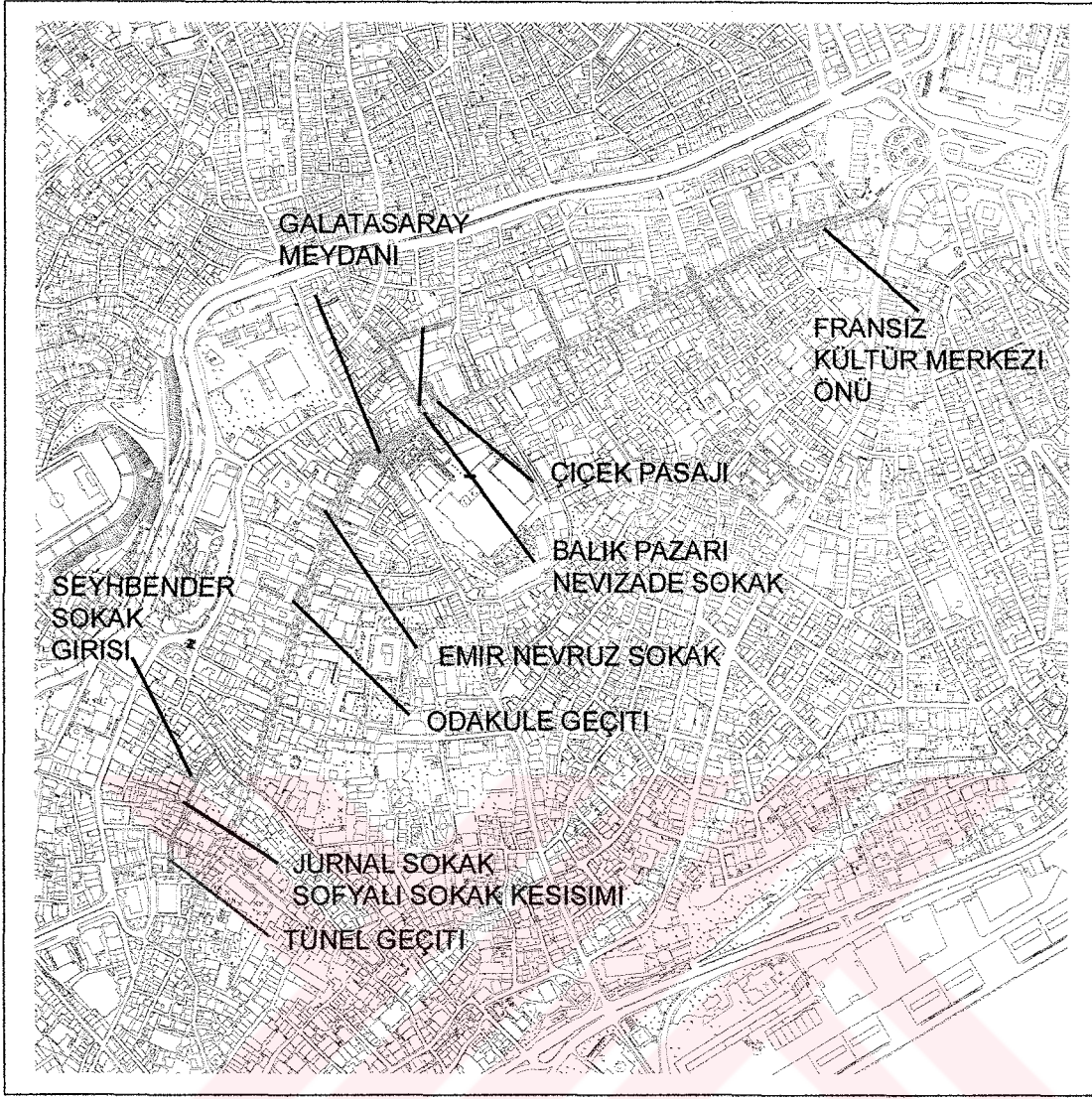
buluşmalar için, yalnız kalmak veya yalnızca kalabalık içerisinde çevreyi gözlemlemek için bulunurlar. Buraları tercih ettikleri zamanlar genellikle kendileri için ayırdıkları zamana aittir. İş çıkışı, öğlen arası, hafta sonu, havanın güzel olduğu günler gibi. Bu mekanlar buluşmalar için önemli boşluklar, noktalar olabilmektedir. Bu türlü mekanlar birer araç olarak da kullanılabilir; özellikle sokak sanatçıları tarafından. Bir sokak müzisyeni böyle mekanları birer sahne, bir ressam sergi mekanı olarak seçmektedir; ve kullandıkları ortamlarla diğer insanlarla iletişim kurmaktadır. Diğerlerine düşündüklerini iletmeye çalışan, dikkat çekmek isteyen insanlar da bu tür noktaları kendilerine birer mekan olarak seçmektedirler.

Bu gözlemler sonucunda Beyoğlu'nda bu türlü yaşamın devam ettiği noktalar şu şekilde belirlenmiştir:

Tünel meydanı, Tünel Geçidi, Narmanlı Han Avlusu, Hacıpulo Pasajı, Odakule Geçidi ve çevresi, Galatasaray Meydanı'nın çeşitli köşeleri, St Antuan Kilisesi Avlusu, Balık Pazarı, Fransız Kültür Merkezi önü, bir çok sokak girişi, bir çok çıkmaz sokakta bina duvarlarının oyukları, kapılar, bahçe kapıları, basamaklar...

Beyoğlu İstiklal Caddesi ve çevresi haritasında yapılan çalışmalarda, yoğunluğa göre işaretlemeler yapılmıştır. Bu araştırmada, insan yoğunluğunun olduğu boşluklar şu şekilde görülmüştür.

Tüm İstiklal Caddesi hareket yoğunluğu, Fransız Kültür Merkezi önü, Pasaj girişlerinin yaptığı oyuklar, sokak girişleri ve bu sokaklarda duvar boylarınca yaşayan kafeler, çay evleri vs., Balık Pazarı, Nevizade Sokak, Çiçek Pasajı, Galatasaray Meydanı, Odakule Geçidi, Tünel Geçidi.

Şekil 4.1 İstiklal Caddesi ve çevresi yoğunluk işaretlemesi

Yapılan anketlerde sorulan ‘Beyoğlu’ nda bulunmaktan hoşlandığınız dış boşlukları, noktaları sıralayabilir misiniz?’ sorusuna alınan cevapların bazıları aşağıdaki gibidir:

‘Taksim Meydanı – İstiklal Caddesi başlangıcı, Kurabiye Sokak – Zencefil’ in önünden Mis sokağa kadar, Pandora’ nın önünden Simurg’ a bakış, yürüyüş, sokakta durup düşünüp içeri dalış, Mis sokağın girişi, Ayhan Işık sokağının ortasında bir yerlerde birkaç kez durup aynı şekilde etrafıma baktığımı ve sokaktan çıkıp geri yürüdüğümü hatırlıyorum, kesinlikle Emek Sineması’ nın önünden gidip gelmek, bu tamamiyle keyifli bir nokta benim için, Galatasaray Lisesi önü, yanı, arkası, Çukurcuma’ ya iniş, Koyu Kahve’ nin bulunduğu alan, Avrupa Pasajı’ nın içi, Balık Pazarı (özellikle kalabalık yaz akşamı), St Antuan’ ın bahçesi, Tepebaşı’ nın çirkin, boş platformu (yine de keyif alırım), Palazzo Di Venezia’ ya inen yol, sanırım Hollanda konsolosluğu yanı, Sofyalı Sokak – Tünel’ e kadar, Sofyalı Sokak’ la

kesişen Tünel' e doğru sağdan ikinci sokaktaki kafenin sokaktaki masaları, çok yemek yedim orada, Galip Dede Sokağı, aşağı iniş keyif, İstiklal' e geri dönmek dert, bir keresinde iki saat boyunca o sokakta bulundum; bir aşağı bir yukarı, Tünel durağı (uyumuştum), Narmanlı Han' ın avlusu.'

'Doğan Apartmanı' nın yanındaki otopark, İstiklal Caddesi' nin üzerindeki eski büyük binaların içindeki pasajlar...'

'Taksim Gezi Parkı, Tünel Meydanı, İstiklal Caddesi ve pasajlar, avlular: Odakule Pasajı, Narmanlı Han Avlusu, Tarhan Koleji' nin Sokağı' nda bina altı pasajı, Balık Pazarı, St. Antuan Avlusu. Beyoğlu' nda sanırım içinde bulunmaktan çok, içinden geçmekten holandığım dış boşluklar söz konusu.'

'Galatasaray Hamamı ile Hayriye Sokak' tan çıkan merdivenler arasında kalan mekan... Galatasaray Hamamı' nın taş istinad duvarları ile "Koyu Kahve" adında bir mekanın arasında kalan boşluk, Narmanlı Han Avlusu, yarı harap dükkanların çevrelediği ağaçlıklı, kedilerin egemenlik kurduğu birkaç ağacın gölgelediği mola yeri, Hacıpulo Pasajı, yine bakımsız fakir dükkanlar (Madam Katia hariç), biri Rejans' a, diğeri İngiliz Konsolosluğu' nun bulunduğu arka caddeye açılan iki kapısı ve yeni oluşmuş bir minik açık hava kahvesi, tam ortasında bir ağaç, iki bank ve taş döşemesi ile bir başka huzur mekanı. Bu mekanlarda, İstiklal Caddesi' nin koşturması, gürültüsü, karmaşası aniden kesilir, adeta vakumlanır ve zaman bir süreliğine durur.'

'Tünel Geçidi, Tünel Mahallesi, Nevzade Sokak.'

'Tünel'de İsveç Konsolosluğu' nun önü. O'nun bahçe demirlerinden (dışından) bahçesine bakmak. Her mevsimde.'

'Hacıpulo Pasajı, St. Antuan Kilisesi, Tomtom Kaptan Sokağından Tophane' ye inen yol, İsveç Konsolosluğu' nun kapısı, Galata Kulesi' nin her bir tarafı, Galata Mevlevihanesi, ve bir zamanlar gerçek insanların yaşadığı nice arka sokaklar.'

'Narmanlı Yurdu' nun avlusunda kahve içmek, Galatasaray' da meydan telaşı, Tünel Meydanı' ndaki göreceli dinginlik, Galata Mevlevihanesi bahçesinde bir kaç yüzyıl geriye gidebilmek, Tünel Geçidi' nden geçip arka sokaklara dalmak özellikle kayda değer olanları.'

'Galata Mevlevihanesi Avlusu, Fransız Konsolosluk Binası Avlusu, Galatasaray Lisesi istinad duvarı altı, Koyu Kahve' den inince, Tünel Pasajı, Doğan Apartmanı

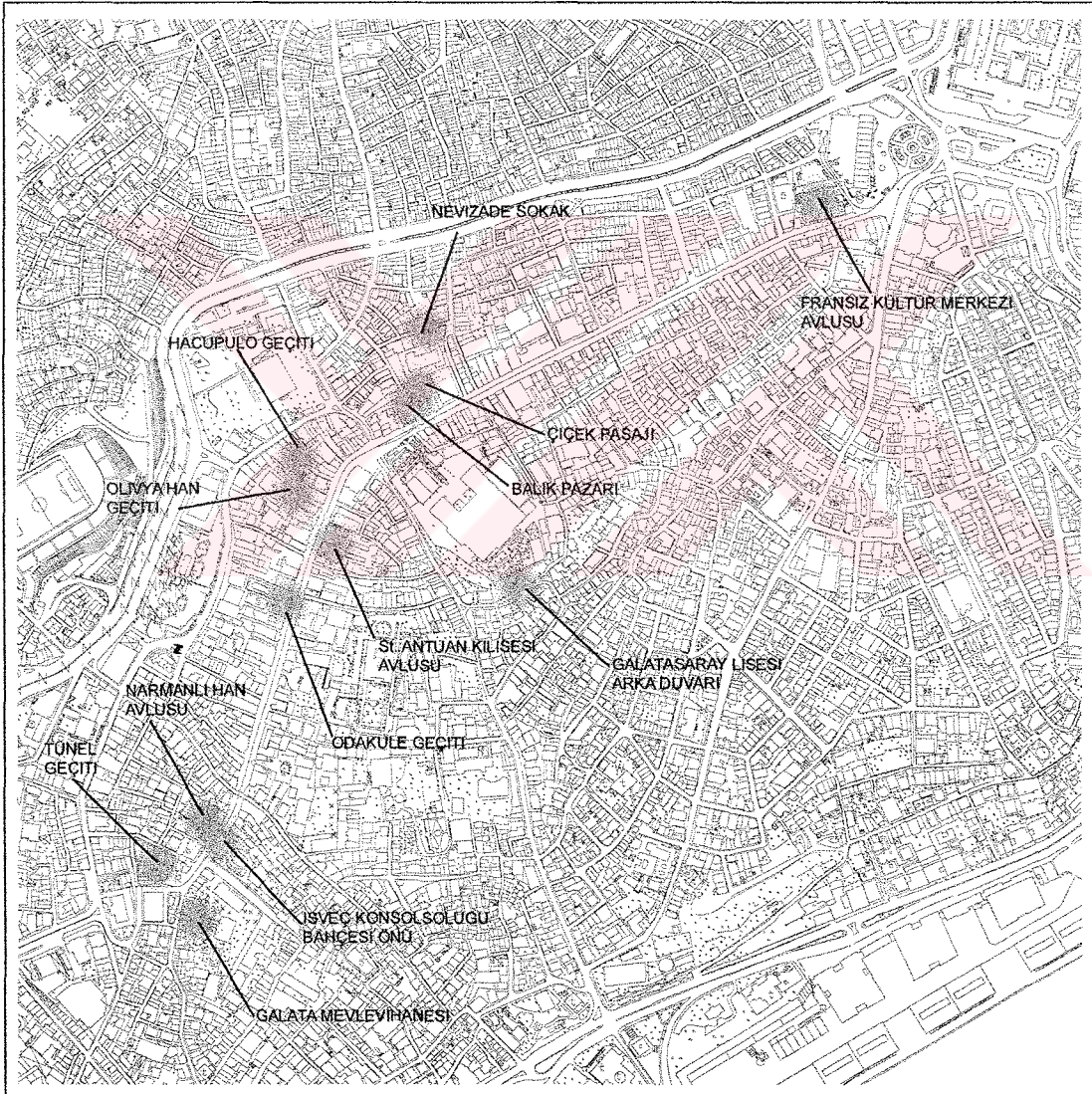
avlusu, St. Antuan Kilisesi Avlusu, Roxy' nin bulunduğu sokak ve devamı, Narmanlı Han Avlusu'

'Odakule, İstiklal' in girişi'

'Tünel, Galata Kulesi'

'Dış boşluk deyince aklıma açık alanlar, mekanlar geliyor. En belirgin boşluk ortasından tramvay geçen parke taş yol tabii ki. Tünel Geçidi, bence en güzel açık mekan Galata Kulesi çünkü kentin en güzel yerlerini kuşbakışı görmek mümkün...'

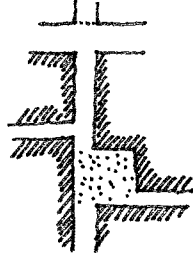
'Boylu boyunca İstiklal Caddesi'

Şekil 4.2 Anketlerde verilen yanıtlara göre tercih edilen boşluklar

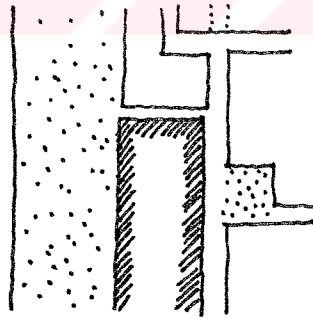
Bu üç tür belirleme yöntemiyle bulunan mekanları betimleyeceğiz:

Jurnal Sokak – Sofyalı Sokak Kesişimi: Dar sokaklar arasında birden genişleyen küçük bir meydan karakterini içerir. Ancak bu meydan karakteri ölçek olarak insana çok yakın bir boyuttur.

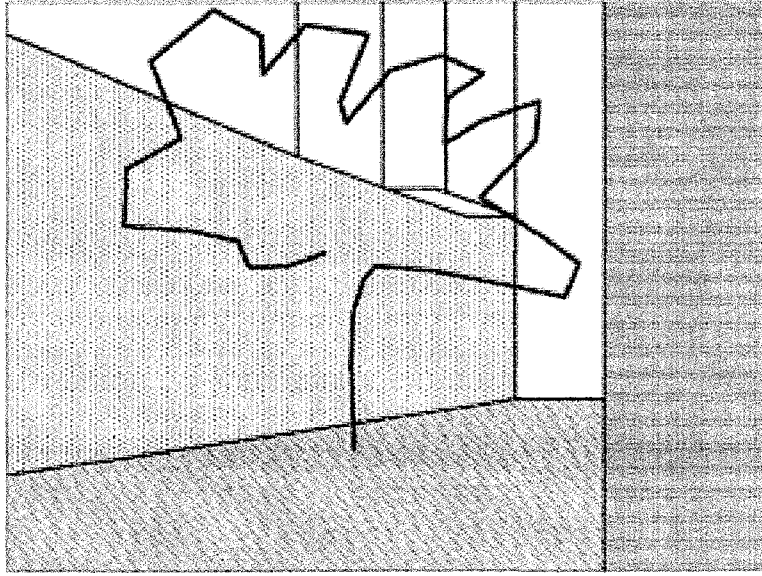
Şekil 4.3 Jurnal Sokak ile Sofyalı Sokağın kesişmesi ve boşluk

İnsanların birbirlerine çok yakın ama belirgin bir dinginlik içerisinde kalabildikleri bir alandır. İstiklal Caddesi' nin yoğun insan trafiğinin çok yakınında ama küçük bir kalabalık sistemi barındırabilen bir mekandır. Binalar arasında kalmış bir ağacın tanımladığı gölge alan da mekanı daha çok yaşanır şekle sokuyor.

Şekil 4.4 Boşluk, ara ve arka sokaklar – cadde ilişkisi

Duvar diplerinin insan için rahatlama noktaları olduğu algılanıyor. Belirgin bir sessizlik ve bir açıdan farklı bir iklimin süregeldiği alan, gölge ve serinliğin de bu durumda etkisi var.

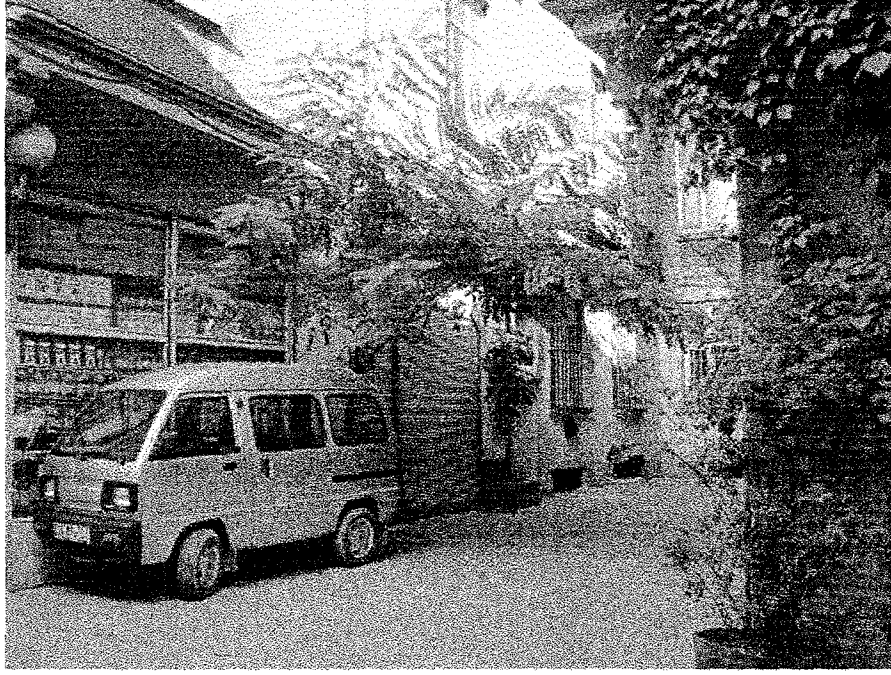

Şekil 4.5 Jurnal Sokak ile Sofyalı Sokak kesişiminde yüzeyler, gölge, ağaç ve boşluk

Bu alan akşam saatlerine doğru kalabalıklaşan ve bu kalabalıklaşma ile karakterini bulan bir alan. Burada kurulan ilişkilerin bu alana karakteristik özelliğini verdiği görülmektedir.

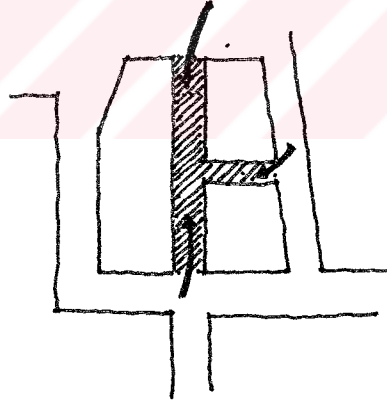

Şekil 4.6Jurnal Sokak – Sofyalı Sokak kesişimi öğleden sonra yaşamı

Şekil 4.7 Jurnal Sokak – Sofyalı Sokak kesişimi sabah erken saatlerde

Tünel Geçidi: Yarı açık, yarı kapalı bir mekan. Kamusal kullanıma açık ancak özel bir alan. Bu durum mekanı daha ilginç kılıyor. Kalabalıktan dinginliğe geçiş alanı, koyu bir gölgeyle vurgulanan bir mekandır.

Şekil 4.8 Meydan, Tünel Geçidi ve Arka Sokak ilişkisi

Geçite girer girmez algılanan zaman değişimi, orada bulunduğunuz sürece dükkanlarla ve binayla kurulabilen güçlü bir iletişim vardır. Geçitteki bitkiler ayrıca farklı bir dokuyu da beraberinde getirir. Bu farklı doku sürpriz bir karşılamayı oluşturur. Tüm bu farklılaşmalar insanda merak uyandırmaktadır ve belli belirsiz bir kuvvetle içeriye, geçite doğru bir çekim yaratmaktadır.

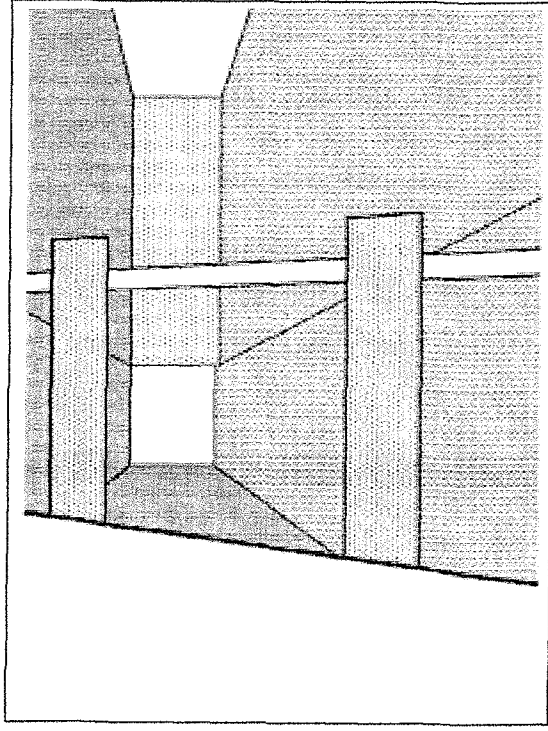

Şekil 4.9 Tünel Meydanından arka sokaklara geçit veren kapı – Tünel Geçiti

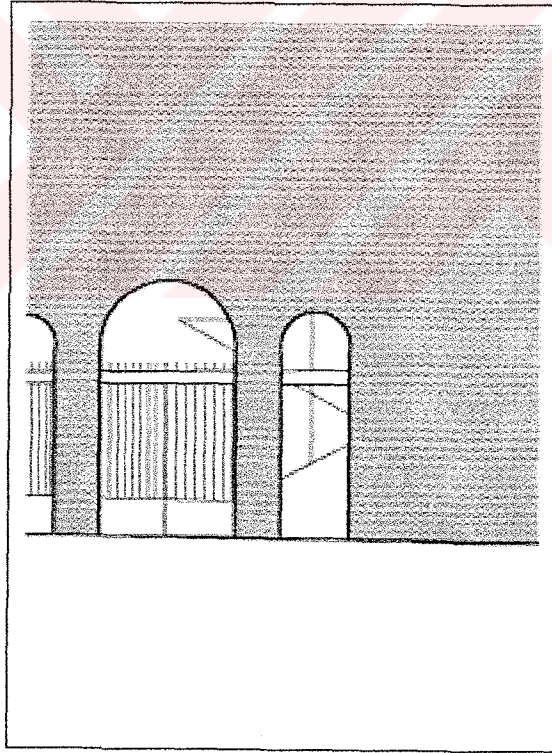

Şekil 4.10 Geçitteki yaşam

Sokağın tam olarak bir devamı niteliğinde olan geçit Tünel Meydanı' nın belirgin kamusalılığından farklı bir doku olan iç sokaklara bir kapı niteliği de taşımaktadır. Bu nitelikle geçit daha fazla yaşam kazanır.

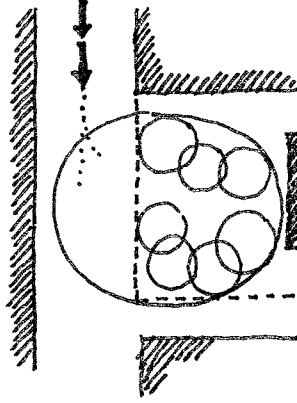
Şekil 4.11 Gölgelemiş yüzeyler, çekici perspektif – Tünel Geçiti

Şekil 4.12 Meydandan algılanan geçit – kapı, iç aydınlık, perspektif

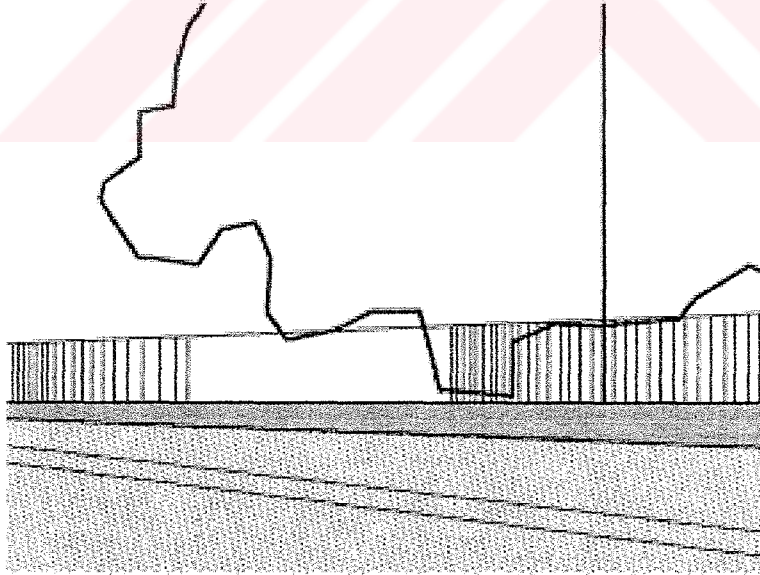
İsveç Konsolosluğu Bahçesi Önü ve Kapısı: Beyoğlu' nun günlük yaşamı içerisinde doğrudan bulunmayan bir alandır. Hayata sadece üç boyutlu bir resim olarak katılmaktadır. Ancak varlığı içeri girilmese de büyük bir etki yaratmaktadır. Günün

neredeyse her saatinde çok yoğun yaşanan İstiklal Caddesi' nin sũreklilięi içerisinde birdenbire karşınıza çıkıveren bir boşluktur.

şekil 4.13 Sũrekli bir duvar izi sonunda karşınıza çıkan rahatlatıcı mekan

Dar bir koridor sonunda hissedilen bir farklı hayat alanıdır. Dokusuyla ve zamanıyla çevresinden farklı bir alandır. Binaları hissederek vardığınız bu noktada bitkisel doku kontrastı o noktayı çok canlı kılmaktadır. Sınırlanmışlık, alçak duvar ũzerindeki demir parmaklıklarla hissedilmektedir. Kapının varlığı da bu alanın yalnızca bulunduğunuz noktadan yaşandığını hissettirmektedir.

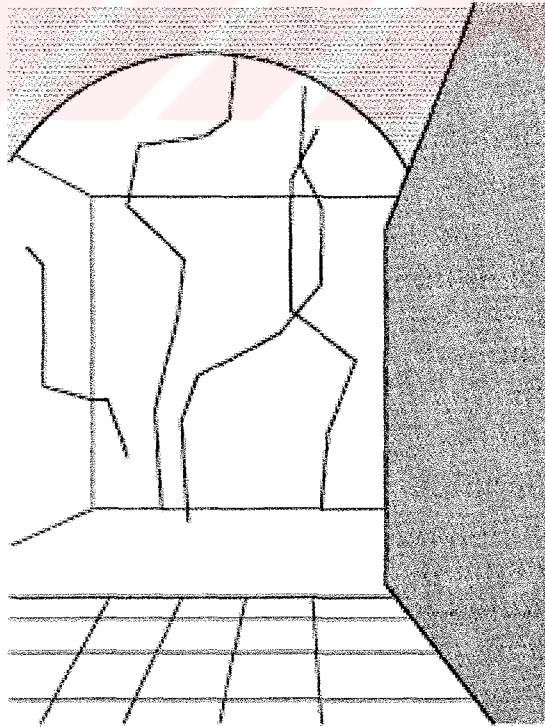
şekil 4.14 Sũreklilik sonunda içine giremeyen boşluk; ağaçlar, bahçe

Bina yoğunluğu, bitkisel doku, boşluk ilişkisinin varlığıyla hissedilen, insanın birebir içerisinde yer almadığı bu alan, gũnũn her saatinde aynı etkiyi yaratabilmektedir.

Şekil 4.15 İstiklal Caddesi' nin kalabalığı içerisinde İsveç Konsolosluğu' nun bahçesine bakış

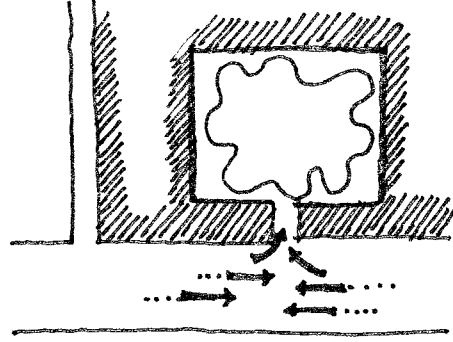
Narmanlı Han Avlusu: Sınırlanmış bir dış mekandır. İstiklal Caddesi' ne göre iç, Narmanlı Han' a göre dış özelliğindedir. İstiklal Caddesi' nden geçerken bile fark edilen bir ışık farklılaşması ve bitkisel doku algılanır.

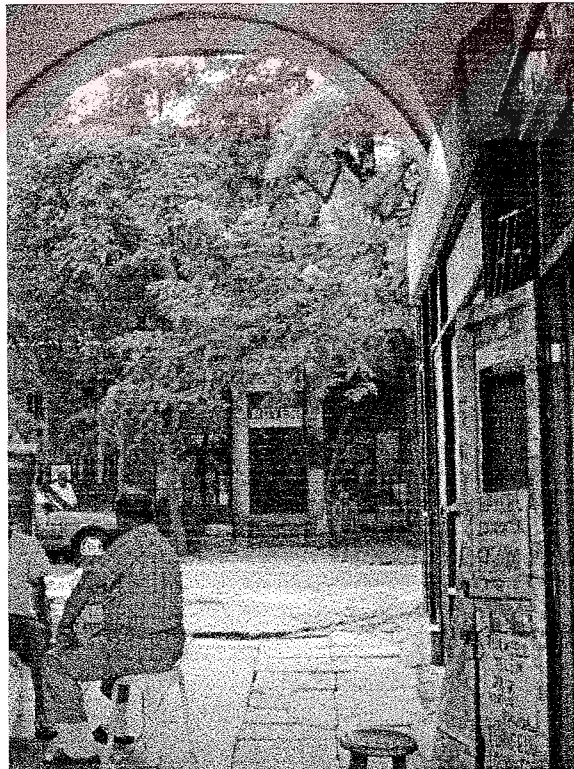
Şekil 4.16 Sınırlanmış bir çerçeveden farklı bir dokuya bakış

Işık farklılaşması, bitkisel – hayvansal yaşam anlamında kendine dönük bir yaşam alanıdır.

Soluklanma noktası olarak tercih edilmektedir. Sakinlik, sınırlanmışlıkla güçlü olarak hissedilmektedir.

Şekil 4.17 Binanın sarmaladığı, koruduğu, bir doku, yaşam

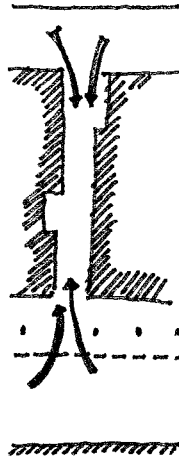
Şekil 4.18 İstiklal Caddesi' nden avluya bakış

Şekil 4.19 Sabahın erken saatlerinde avlu girişi, sakinlik ve serinlik

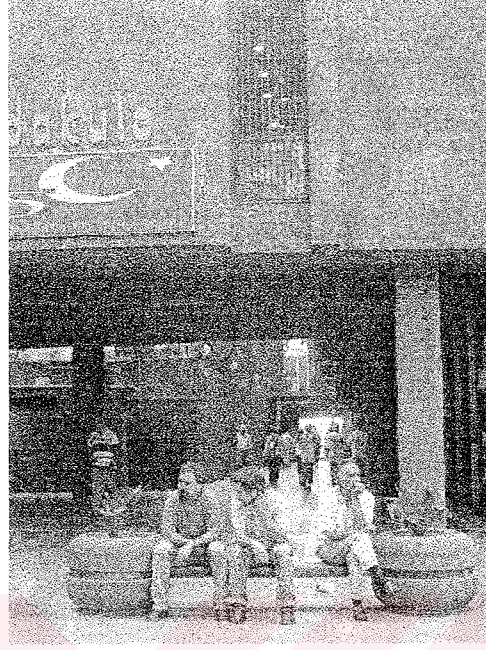
İnsanların kolaylıkla girebildiği, yaşayabildiği bir alan özelliğindedir. Kalınlaşmış kabukta yer alan dükkanların varlığı içeriye girişi daha kolay kılmaktadır.

Odakule Geçiti: İstiklal Caddesi ile Meşrutiyet Caddesi arasında bir geçittir. İki cadde de sürekli bir yoğunluk yaşamaktadır. Geçit ise yoğunluğun birbirine geçişimini sağlamaktadır.

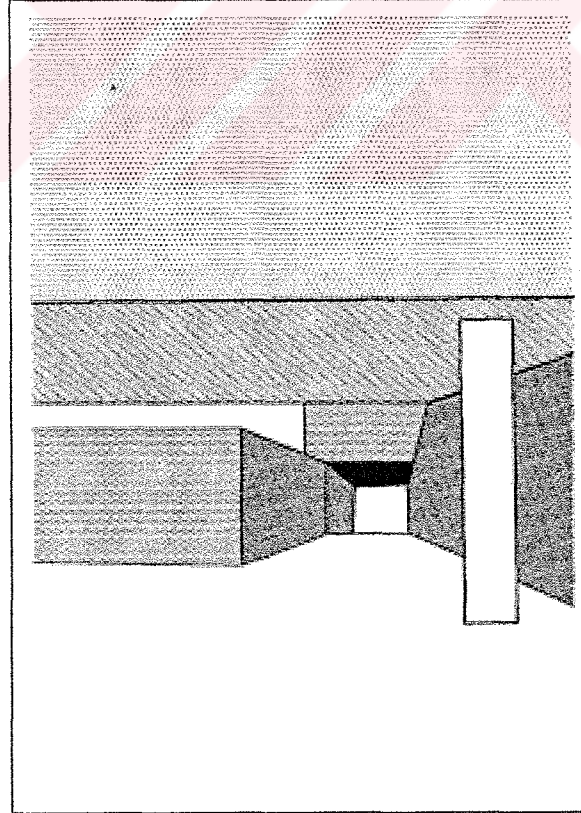

Şekil 4.20 İstiklal Caddesi ve Meşrutiyet Caddesi arasındaki akış

Geçitin gölge ile sınırlanmış giriş noktaları bulunmaktadır. Bu bölge yoğunluğunun içerisinden görülen aydınlık bölgeler geçitteki yaşamın sürekliliğini kolaylaştırmaktadır.

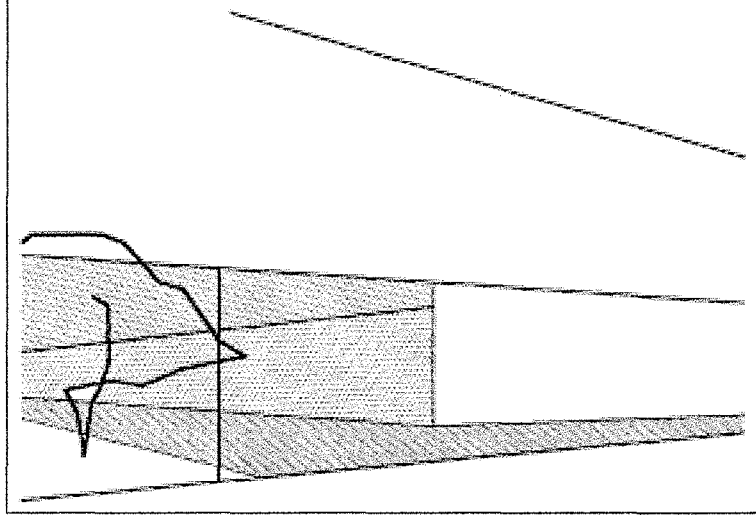

Şekil 4.21 Geçitteki yaşam

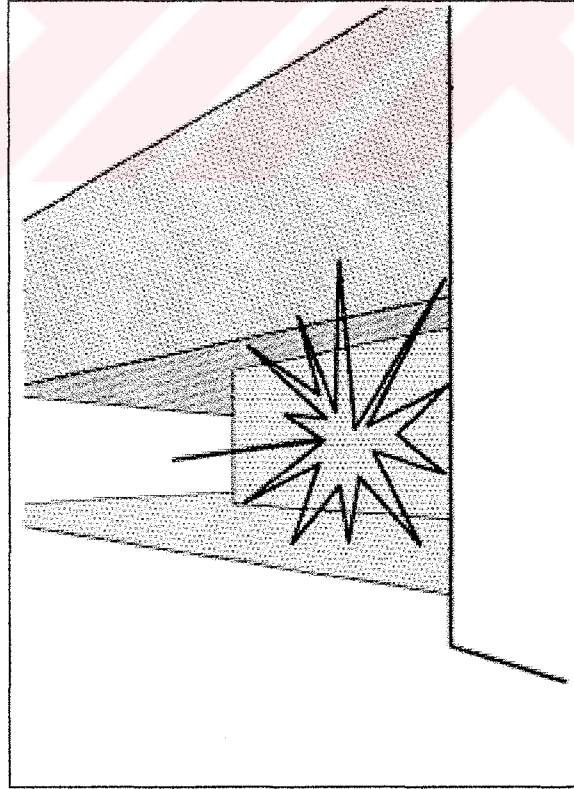

Şekil 4.22 Geçitteki gölgeli ve aydınlık bölgeler, perspektif

Geriye çekilmiş zemin kat hizası insanlara rahatça oturulabilir, beklenebilir, buluşulabilir bir mekan sağlamaktadır. Önündeki kendi yarattığı boşluk geçite girmeye hazırlık sağlamaktadır. Bu alandaki heykellerin ortama verdiği ölçek ve detay insana daha yakın bir mekanı oluşturmaktadır.

Şekil 4.23 Binanın zemin katının geri çekilmesiyle oluşan boşluk

Şekil 4.24 Geçitin sonundaki boşluk, yüzeyler ve heykel

Şekil 4.25 Buluşma, bekleme, oturma noktası

Sabah saatlerinde bile büyük bir geçiş yoğunluğu yaşanmaktadır. Simitçi gibi seyyar satıcılar hemen geçitin girişinde kendilerine yer ararlar.

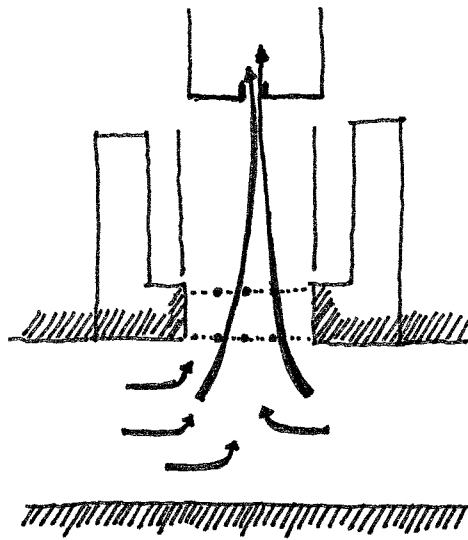
Şekil 4.26 Sabah erken saatlerde geçit

Şekil 4.27 Simitçinin geçitin İstiklal Caddesi tarafındaki yeri

Akşam saatlerinde sokakta müzik yapanlara sahne olmaktadır. Müzik yapanlar geçitin akustiğinden de faydalanmaktadır. Siz oradan geçerken müzik de o mekanın bir parçasıdır.

St. Antuan Kilisesi Avlusu: İstiklal Caddesi' nin insan ve bina yoğunluğunun sürekliliği arasında kalmış bir boşluktur. Aslında kapatılmış, sınırlanmış bir boşluktur. Kapı ve tonozlar ve binanın kendisiyle kuşatılmış ancak oldukça aydınlık ve varlığı baskın bir boşluk hissine sahiptir. Bu boşluğun arkasında resimsel varlığıyla kilise bu avluya farklı bir özellik vermektedir.

Şekil 4.28 İstiklal Caddesi ve avlu ilişkisi

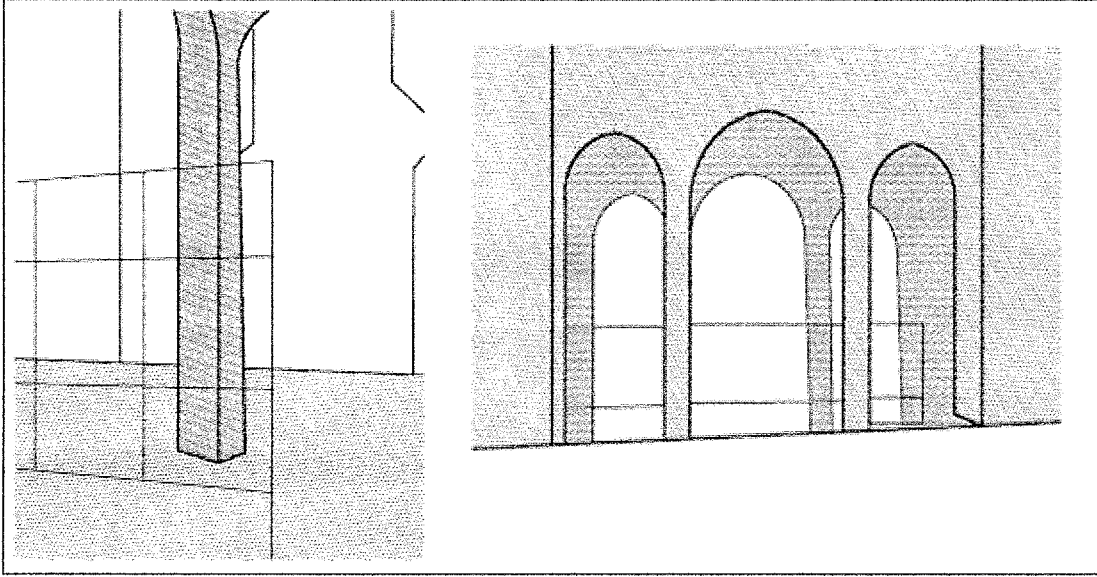
Şekil 4.29 Tonozların arkasında boşluk ve kilisenin resimsel görünüşü

Netliği ve sadeliğiyle rahatlık sağlayan bir boşluktur. Bir anlamda binanın önünde nötr bir alandır.

Tüm bu boşluğun yaşamında etkin bir yer alan, arkasında da müthiş, çerçevelenmiş resim ile etkili bir platform olan demir kapının önü satıcılara, müzisyenlere mekan olur.

Şekil 4.30 Demir kapı, boşluk, kilise ve aydınlık

Şekil 4.31 Kapı ve tonozların boşluğu sınırlayışı

İstiklal Caddesi' nin hemen kıyısındaki bu alan iç ile dış arasında bir mekandır. Sakin ve nötrlüğüyle bir kaçış noktası olma özelliğindedir.

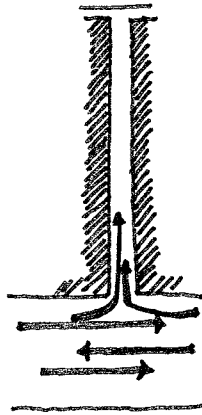

Şekil 4.32 Avlunun sakin kullanımı

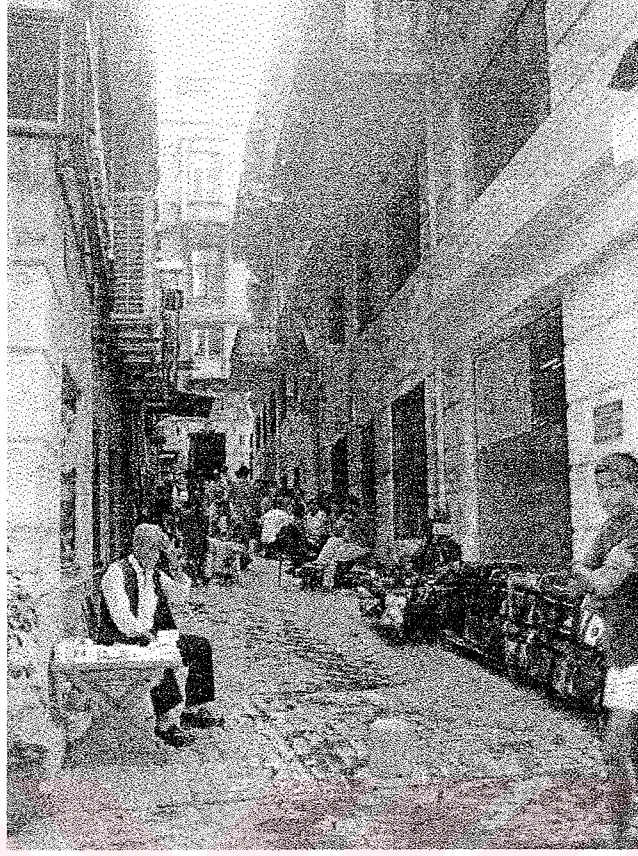
Şekil 4.33 Akşam saatlerinde avlunun yalnızlığı ve caddeye resim olarak katılımı

Olivya Han Geçidi: Dar, loş ve farklı bir iklimi olan bir sokaktır. İnsanların İstiklal Caddesi' ni izleyerek uzaklaşabildiği, oturup soluklandığı bir alan, bir iç boşluktur. Oranları bu alanı dış mekandan çok bir iç mekan biçiminde algılanmaya neden olur. Sokağın sonundaki binanın da bu durumda etkisi büyüktür.

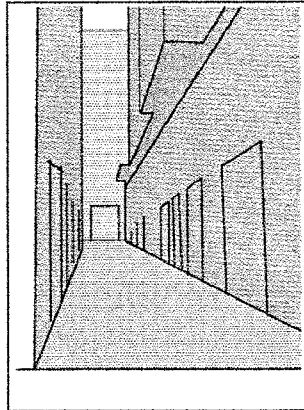
Şekil 4.34 Cadde ve Olivya Han Geçitinin ilişkisi

Darlığı nedeniyle perspektifin etkisi çok kuvvetlidir. İçeriye doğru doğal bir akışı beraberinde getirmektedir.

Şekil 4.35 Olivya Han Geçiti girişi, duvar dibi yaşamına bakış

Bu perspektif içerisinde binaların oyuklarının oluşturduğu mekanlarda değişebilen, özelleşebilen küçük alanlar oluşur. Bu alanlar siz orada bulunduğunuz sürece size aittir.

Şekil 4.36 Geçitte perspektif algısı, cephenin sunduğu oylumlar ve gölge dokusu

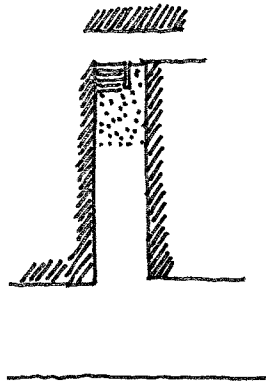
Sabah-akşam, hafta içi-hafta sonu zamanlarında önemli fark hissedilir. Her iki farklı durumda da kalabalık ve yaşayan bir alandır. Ancak akşamları ve hafta sonları daha

dinamiktir, zaman akışı hızlı olarak hissedilir, hafta içi ve sabahları ise durgun, dingin ve rahatlatıcıdır. Koşuşturmacadan uzaktır, uzaklaştırıcıdır.

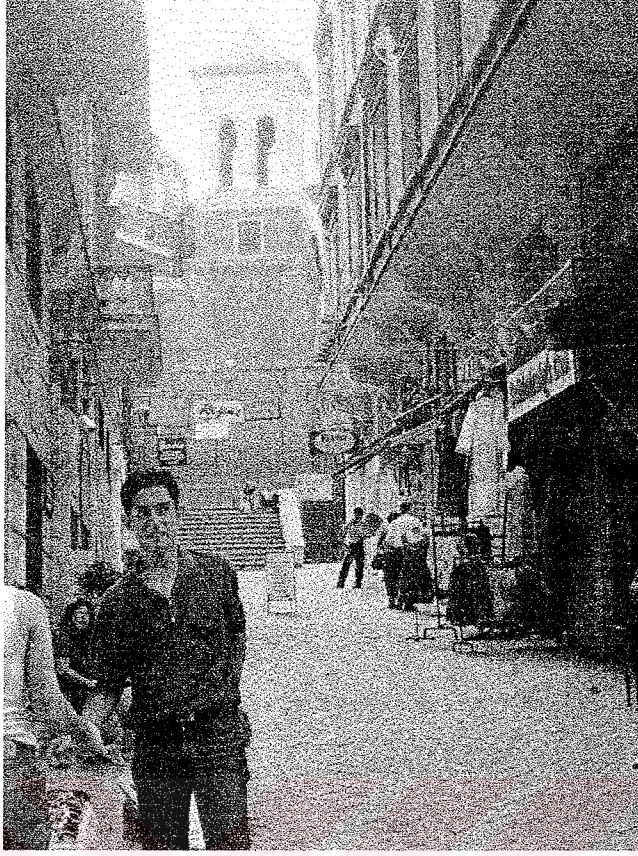

Şekil 4.37 Sabah erken saatlerde Olivya Han Geçiti

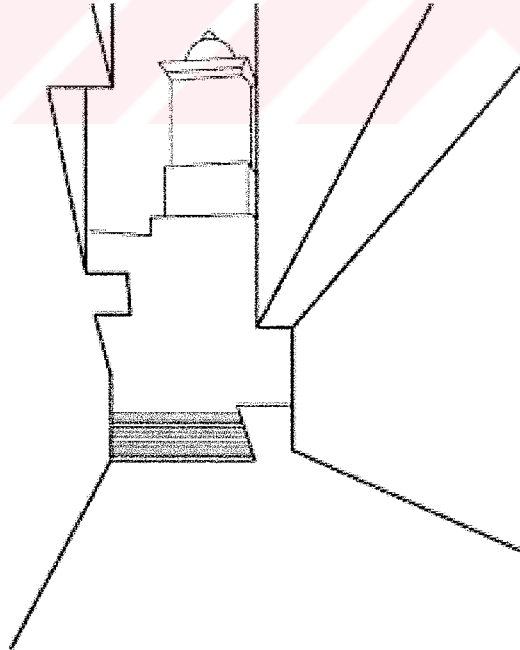
Emir Nevruz Sokak: İstiklal Caddesin' deki hayat Emir Nevruz Sokak' taki dükkanlar nedeniyle bu alanda da yaşamaktadır. Ancak sokağın sonunda kilisenin bulunması ve kilisenin biraz geride bulunması ve önündeki basamaklarla günlük hayattan kopmuş, ayrılmış ve sakin bir ortam oluşmuştur. Bu basamaklarda günün her saatinde oturan birileri bulunur.

Şekil 4.38 Emir Nevruz Sokak'taki binaların etkisi ve sonundaki basamaklar

Şekil 4.39 Sokak, kilise önü basamakları ve kullanıcıları

Şekil 4.40 Emir Nevruz Sokak perspektif etkisi, kilise ve basamaklar

Akşamları aydınlatma düzeyinin farklılaşmasıyla basamaklarda oturanları caddeden göremezsiniz. Ancak basamaklarda oturanlar caddede olup biteni rahatlıkla izleyebilirler. Bu durumda İstiklal Caddesi bir anlamda günlük hayatın akıp gittiği bir sahnedir. Basamaklarda oturanlar ise kuliste gibidir.

Şekil 4.41 Basamakların sunduğu sakin buluşma noktası

Şekil 4.42 Emir Nevruz Sokak sabahın erken saatlerinde

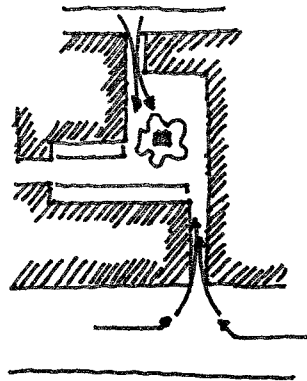
Hacupulo Pasajı: Dışarıdaki hayattan tamamen kopuk bir iç hayatı barındırır. Çok dar iki geçitten büyük bir avluya ulaşılır.

Şekil 4.43 İstiklal Caddesi' nden Hacupulo Pasajı' na giriş

Geçitler dar ve loştur. Ancak avlu aksine aydınlık ve ferahdır. Döşemenin dokusu tüm mekanın ölçeğini değiştirmektedir.

Tamamen gizlenmiş bir boşluktur. Dükkanların arasından geçilerek avluya varılır. Dolayısıyla avluya varış iki adımlıdır.

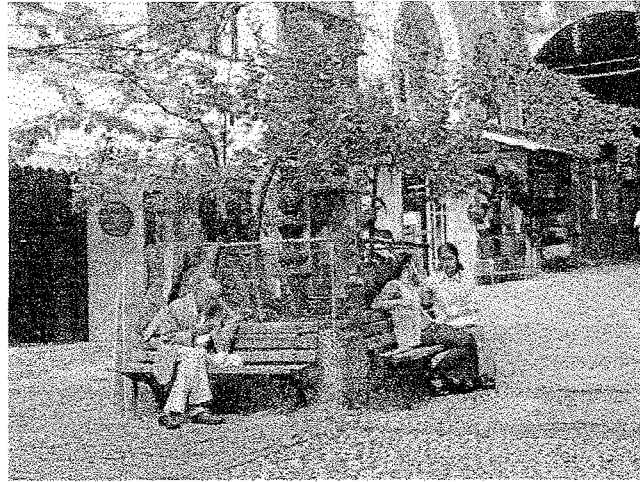

Şekil 4.44 İki cadde arasında geçit – avlu – avluya ulaşmak

Avluda zaman dışarıya göre durmuş gibidir. Avlunun ortasındaki küçük ağaç ve sarmaşıklar serin ve yumuşak bir mikroklima hissettirir. Bu alan durmak ve dinlenmek hislerine yanıt verir.

Şekil 4.45 Avlu ve dinlenme noktası, gölge alan, serinlik

Şekil 4.46 Sabah erken saatlerde güneşlenme noktası

Avludaki dükkanların ticari hayatı da avluyu sürekli canlı tutar.

Şekil 4.47 Avlunun geçit yaşamı

Şekil 4.48 Avludan İstiklal Caddesi girişindeki dükkanlara bakış, dar ve karanlık

Avlunun daha kuytu, gölge ve serin noktasında ve yan kapı basamaklarında insanlar oturur, birşeyler içer ve sohbet ederler.

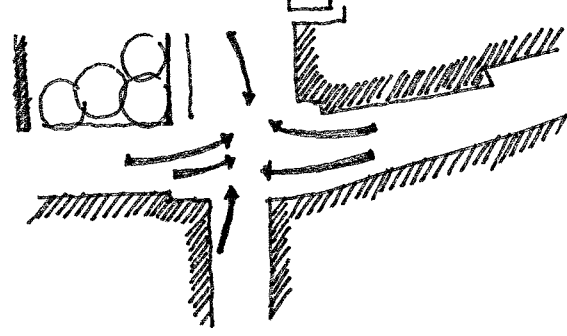
Şekil 4.49 Kuytu köşe, korunmuşluk, gölge ve basamaklar

Şekil 4.50 Sabah erken saatlerde küçük kahve yaşamı başlamıştır

Sabahın erken saatlerinde daha dükkanlar açılmadan bile insanlar bulunur avluda, ancak daha dingin bir zaman hissedilir. Geceleri ise kapılar kapalıdır, dolayısıyla zihnimizde yalnızca gün ışığıyla varolan bir mekandır bu pasaj ve avlu.

Galatasaray Meydanı: İstiklal Caddesi' nin sürekliliğinde farklı bir boyuttur. Meydandaki karşılaşma, buluşmayı kolaylaştırır. İki doğrusal boşluğun kesişiminde oluşan daha büyük bir boşluktur.

Şekil 4.51 İstiklal Caddesi' nin iki parçasının kesişimi, Galatasaray Meydanı

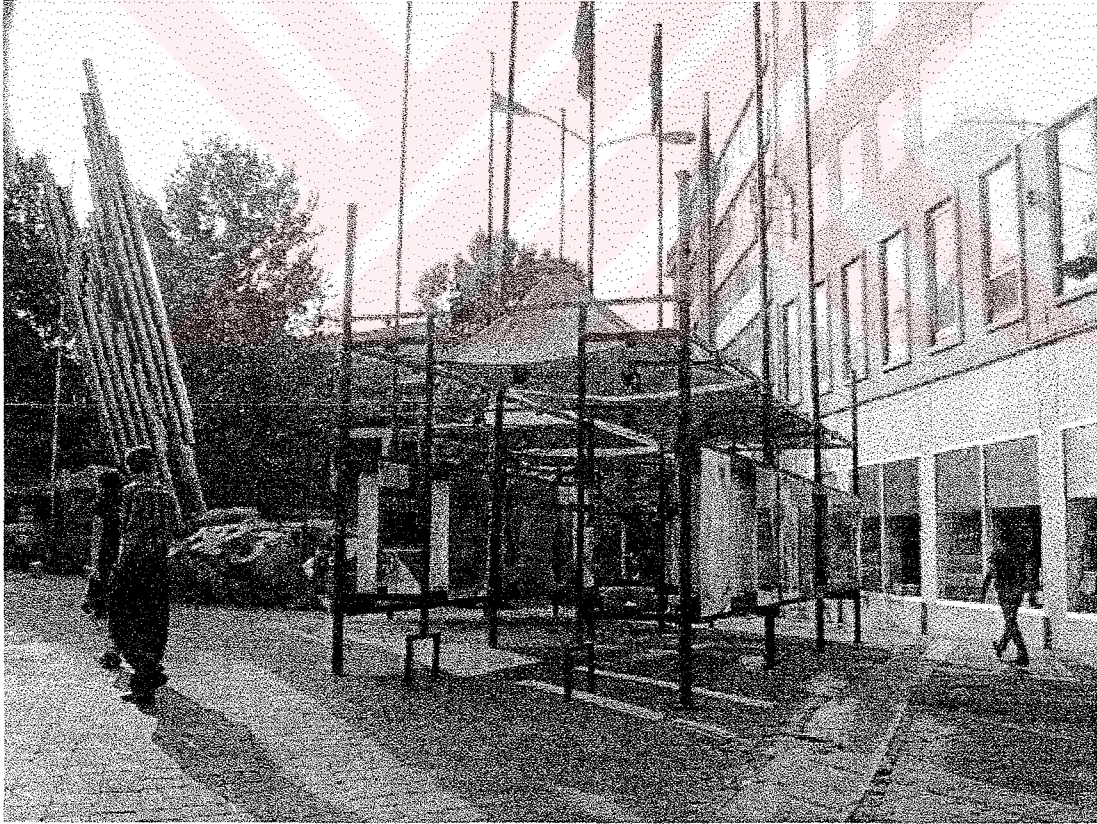
Karşılaşma nedeniyle çok yoğun bir kalabalığı barındırabilir. Bu kalabalıklık içinde insan kaybolabilir, gizlenebilir, dışarıyı hissedebilir, kopabilir, sosyalleşebilir. Bu olanaklarla sokak sergileri, satıcıları, sokak müzisyenleri için uygun bir noktadır. Özellikle farklılaşan bir boşluk olduğu için sokak sergilerinde insanları kavrayabilmektedir.

Şekil 4.52 Galatasaray Meydanı' nda dış mekan sergileri

Şekil 4.53 Galatasaray Meydanı' nda karşılaşma, buluşma, görme, izleme

Şekil 4.54 Sabah erken saatlerde meydanın yaşayan sakinliği

Kapı önleri, geri çekilmiş girişler kendi işlevleri için kullanılmadıkları saatlerde bu kalabalık içerisinde sosyalleşme, seyir noktaları olabilmektedir.

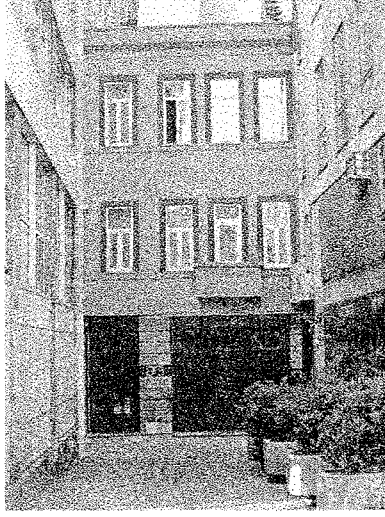
Şekil 4.55 Kapı önünde sohbet, gözlem, buluşma

Belli bir miktarda oluşan insan kalabalığıyla anlam kazanan, kalabalığın getirdiği boyutta günlük işlevini bulan bir boşluktur. İnsanlar bu boşlukla ilişkili daha küçük noktaları seçerler.

Bu meydan Beyoğlu' nun kendi içerisinde büyük bir ölçeğe sahiptir. Bu büyük boşluğa açılan gizli, daha farklı sıcaklık derecesine sahip boşluklar keşfedilmeyi beklerler. Bir camekanın arkasından izler gibi sessiz ve sakin ortamda oturup, gelip geçen yaşamı izleyebilirsiniz.

Şekil 4.56 Meydana açılan sürpriz aralardan biri

Şekil 4.57 Günün erken saatlerinde nötr bir boşluk

Balık Pazarı – Çiçek Pasajı: Tüm işlevlerin tamamen sokağa taştığı, yaşamın sokakta geçtiği bir mekandır. Örtüsü yapılmadan önce binaların ölçeğiyle insana çok yakın olan bu sokakta, alış veriş, yeme içme hep dışarıyla birlikte yaşanmış. Binaların ölçeğiyle bir iç mekan olarak algılanabilmekteyken sonradan yapılan ve binalarla ilişkiyi koparan örtü hem iç, hem dış mekan etkisinden büyük ölçüde çıkarmış, daha çok bir kapalı mekan haline dönüştürmüştür.

Şekil 4.58 İstiklal Caddesi'nden Balık Pazarı'na kalabalık içinden bakış

Satışın, satıcının ve insanların çeşitliliğinin zenginliği mekana bir özellik getirmektedir. Ancak son yıllardaki yoğun kullanım mekanın bu özelliğini olumsuz etkilemektedir. İnsan kalabalığının boyutu algıyı tamamen değiştirmektedir.

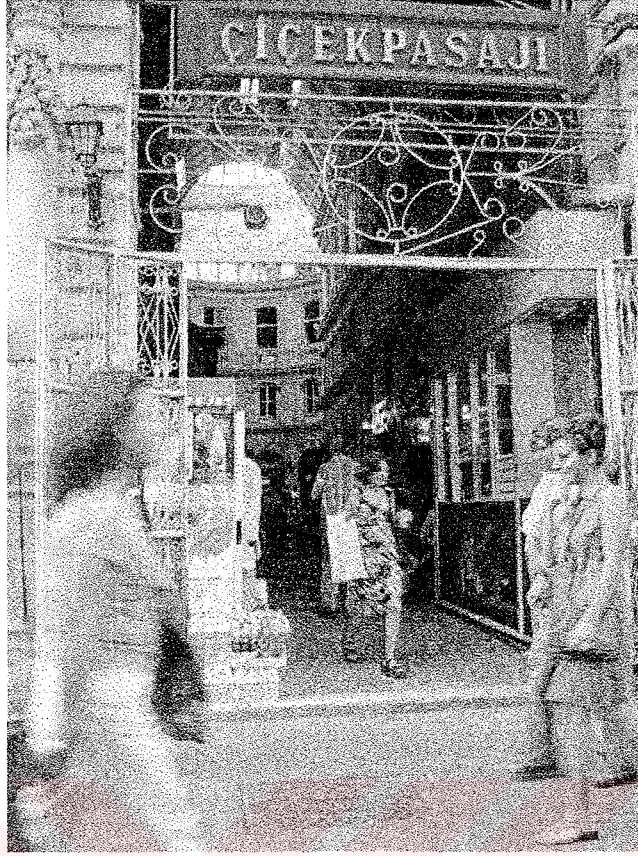
Günün erken saatlerinde bile yoğun bir yaşam vardır. Esnaf neredeyse günün her saatinde buradadır. Bu mekan sürekli yaşayan ve günün her saatinde canlı bulunan, kalabalık yaşanan bir mekandır.

Şekil 4.59 Günün erken saatlerinde Balık Pazarı girişi, karanlık bir iç mekan etkisi, görelî bir sakinlik içerir

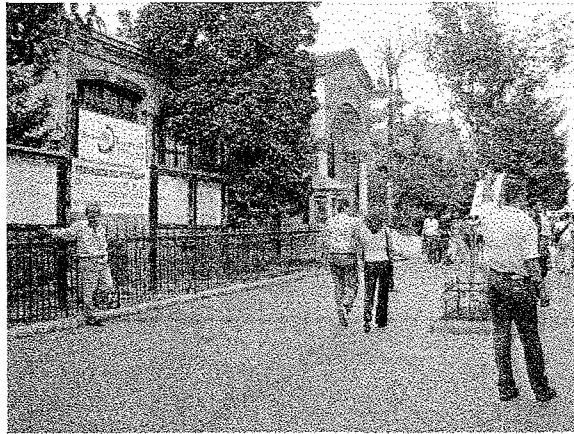
Çiçek Pasajı çok büyük bir ölçekte algılanan bir binanın orta boşluğudur. Bu boşlukta 'dış-iç' i, kent kalabalığını kolaylıkla yaşayabilirsiniz.

Kapısı bir çerçevedir, koşuşturmacaya açılır. Üzerinin örtülmesi bu algının bozulmasına neden olmuştur. Avlunun boyutunun dış olarak hissedilmesini zorlaştırır. Ancak döşemedeki insana yakın sokak dokusu dışarıyı içeri taşır.

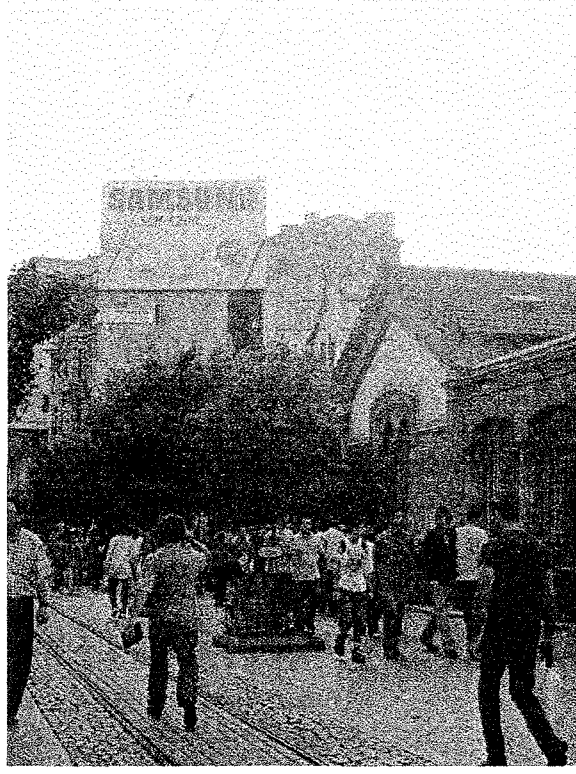

Şekil 4.60 Çiçek Pasajı' nın İstiklal Caddesi girişi – bir iç mekan etkisi

Fransız Kültür Merkezi Önü ve Avlusu: Beyoğlu' na İstiklal Caddesi' ne giren kişi için bir hazırlık bölümüdür. Binanın önündeki ağaçlar ve binanın diğerlerine göre daha içeride olması ve daha alçak olması insan ölçeğine yakın bir mekan yaratır. Önündeki parmaklıklar durup, beklemeye, yaslanmaya ortam sunar. Ağaçların gölgesi ve yoğun yaprakları bulunduğu ortama göre farklı bir mikroklima, yazın serinlik yaratır.

Şekil 4.61 Fransız Kültür Merkezi Binası' nın önündeki boşluğun kullanılması

Şekil 4.62 İstiklal Caddesi' ne giriş, boşluğun karşılaması, buluşma noktası

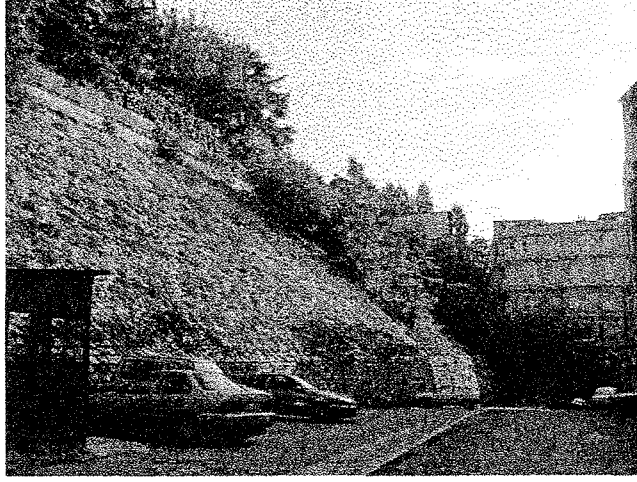

Şekil 4.63 Fransız Kültür Merkezi Binası önündeki yeşil dokunun gölge etkisi

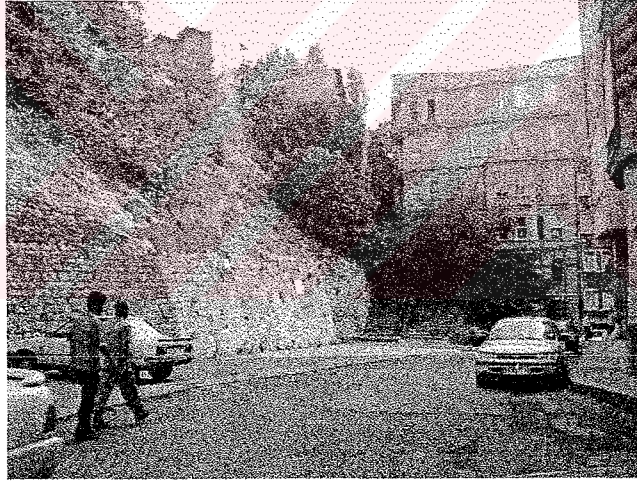
Fransız Kültür Merkezi' nin avlusu ise her zaman caddekinden çok farklı bir zamanı yaşar. İnsanın zihninde yarattığı imgeler her zaman sakinlik, dinginlik, serinlik içerir. Genişlik, yeşillik, açıklık insanın çoğunlukla yaşayamadığı durumlardır. İnsan uzun süre bu mekanda oturup düşünebilir, kendisine dönebilir. Yerdeki açık renk serbest doğal taşlar bu sakinliği pekiştirmektedir.

Galatasaray Lisesi Arka Duvarı: Bu istinad duvarı insan için alışıldığın dışında çok büyük ölçekte ve şaşırtıcıdır. Beyoğlu' nun dar ve karanlık sokaklarına göre çok

karşıt bir durumdur. Boyutları çok farklı olan bu duvar önüne aynı şekilde büyük bir boşluk ve aydınlık verir. Bu noktada insan şaşırır ve bu duvarın varlığını hisseder, çoğu kez neye yaradığını düşünür ve bir anlamda etkilenir. Duvarın bitkilerle bütünleşmesi ve eğikliği de şaşırtıcı bir bahçe niteliği taşır.

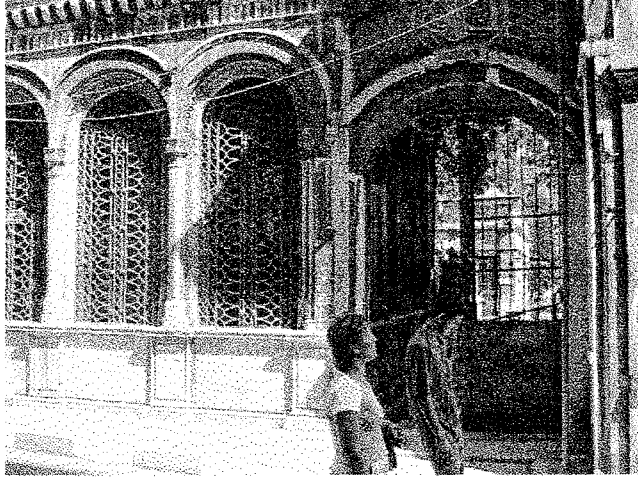
Şekil 4.64 Duvarın boyutunun ve eğikliğinin yarattığı büyük boşluk etkisi

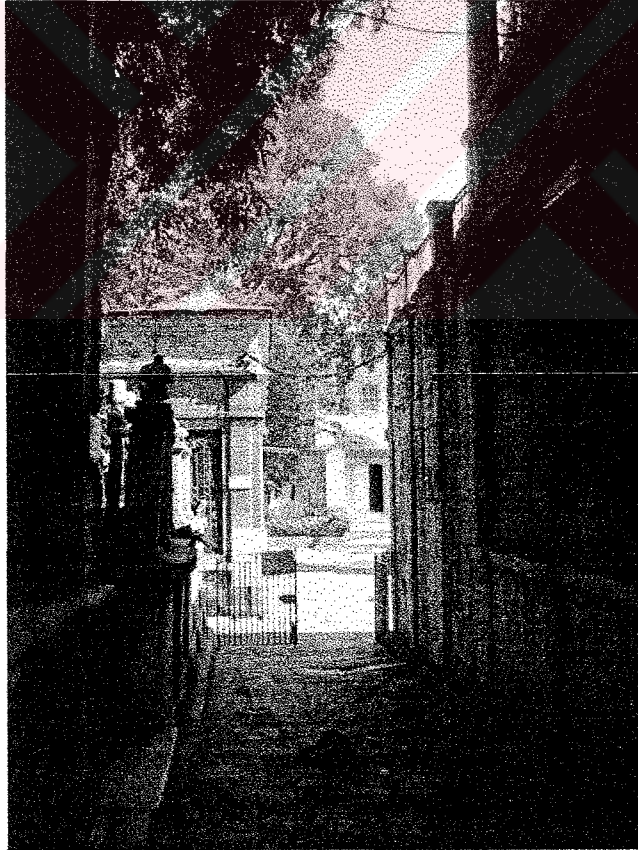
Şekil 4.65 Boşluğun yarattığı aydınlık etki

Galata Mevlevihanesi Bahçesi: İstiklal Caddesi' nin zaman zaman yorucu olabilen kalabalığından uzaklaşan bir gizli noktadır. Girişi karanlıktan aydınlığa açılan bir geçit gibidir. İstiklal Caddesi' nden ilerleyince Tünel Meydanı' nın süzgecinden de geçtikten sonra Galip Dede Caddesi' nden yürüyenler için merak uyandırıcıdır. Daracık kapıdan çok aydınlık ve geniş, yeşil bir alana bakarsınız. Büyük ağaçlar serinlik, dinginlik ve huzur hisleri uyandıran elemanlardır. Bir anlamda sığınma noktası gibidir, kalabalıktan, yoğunluktan ve kentin günlük koşuşturmasından uzak. Günlük yaşamdan ve kentten koparak güçlü bir durma ve düşünme noktasıdır. Bu

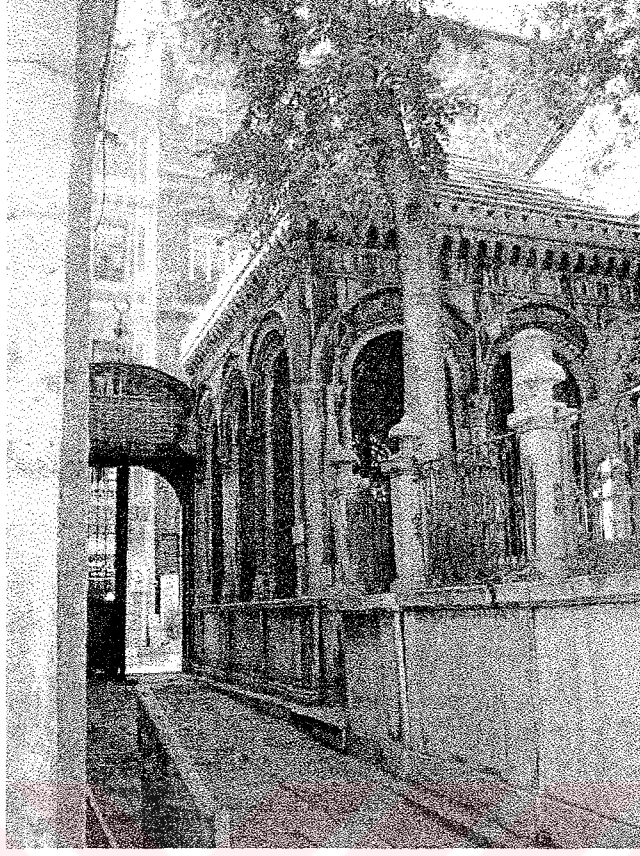
anlamda tekrar tekrar düşünmeye ve gözden geçirmeye sürükleyen bir mekan. Burada bulunduğunuz sürenin sonunda kapıdan tekrar dışarı çıkarken hissettikleriniz uzun bir süre kentten ayrı kalmış birininkilere benzer.

Şekil 4.66 Sokağın belirgin aydınlığından karanlıkça bir kapıdan tekrar aydınlık bir mekana geçiş.

Şekil 4.67 Dar bir koridorun sonunda boşluk etkisi

Şekil 4.68 Kapıdan girdikten sonra başka bir hayat başlar, detaylar ve ağaçlar bir bütün yaşatır

Şekil 4.69 Bahçenin geçmişle ilişkilere olanak sağlayan detayları

4.3. Bölüm Sonuçları

Beyoğlu'ndan seçilmiş olan mekansal arayüzleri inceledikten sonra bu mekanların insanların zihninde belirgin izler bıraktıkları, kentsel yaşam ve diğer insanlardan

kopuk düşünölemeyecek bir ilişki içerisinde var oldukları belirgin bir biçimde görölmektedir.

Bu çalışmaların ardından anahtar kelimeleri tekrar dizmek doğru olacaktır. Ancak bu kez anahtar kelimeleri belli bir sınıflandırma içerisinde sıralayacağız.

Tablo 4.1 Anahtar Kelimeler

<u>KİŞİYE AİT ÖZELLİKLER</u>		<u>MEKANA AİT ÖZELLİKLER</u>	
• Yanılsama • İletişim • Parçası olma • Kopma • Gizlenme • Zihinde kalan izler • Hatıralar • Değişiklik • İşaret olma / etme • Sınırlanmışlık • Serbest olma • Korunmuşluk • Yer hissi • Keşfetmek	• Anımsama • Yaşantı • Memnuniyet • Şaşırmışlık • Memnuniyet • Şaşırmak • Katılım • Anlam • Birliktelik • Kaçış • Merak • Hayal kurma • Huzur • Sığınmak	• Kütle değil hacim • Farklılık • Detaylılık • Değişkenlik • İlişkililik • Bitkisel doku • Dinamizm • Bütünlük • Bağlantılılık • Sınırlanmışlık • Boşluk • Korunaklılık • Geçirgenlik • Özgünlük • 'yer' olma	• Anımsatma • Çeşitlilik • Şaşırtıcı • Katılım • Dönüşüm • Eskimeme • Karşılama • Çekim • Gölge • Nötr olabilme • Kalıcı • Sürekli • Güven – huzur veren

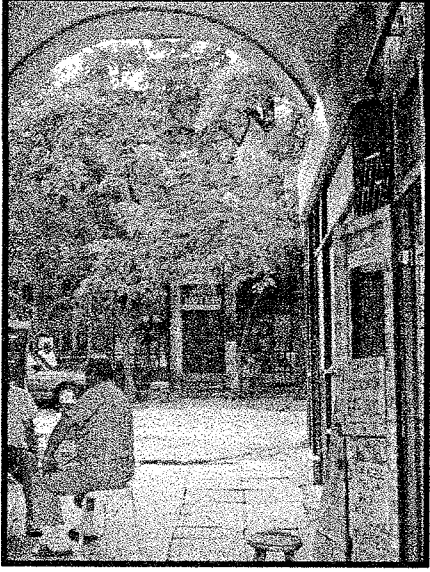
Bu özellikler kişiye ait olanları mekanda bulunan veya mekana yaklaşan kişinin hissettikleri ve yaşadıklarına ilişkin, mekana ait olanları ise mekanın niteliklerine ilişkin özelliklerdir. Bu özelliklerle oluşan zihinde kalan iz ve bu izin gelecek biçimlenişlere ve yaşamlara aktarılışı önemlidir.

Mekansal biçimlenmelere göre Beyoğlu'nda "mekansal arayüzler" i ayırtırmaya çalışırsak;

- Dar / tanımlı / sınırlanmış sokaklar sürekli yoğun bir yaşama eklemlenen daha sakin ama yine yoğun girintiler, uzantılar olarak,
- Sokaklarda bina duvarlarının dipleri, sığınılan, gölgesinden faydalanılan, sahne olarak seçilebilen,
- Geçitler, hem iç hem dış olarak, kalabalık yaşama yakın, izlenebilen ama kopmuşluk hissi verebilen,
- Gizlenmiş avlular, mola noktaları, kaçış yerleri, zamanı daha yavaş hissetmek için,
- Şaşırtan, karşılayıcı ama içine girilemeyen bahçeler, o noktada soluklanmak, rahatlamak için,
- Basamaklar, merdivenli sokaklar, beraber zaman geçirme, oturma ve buluşma yeri olarak,
- Kalabalık ama küçük meydanların çevresinde gelişen oylumlar, kalabalık içinde kaybolmak, izlemek, gözlemek, gözlenmek için,
- Kapı önleri ve bahçe kapılarının oyukları dinlenmek, yaslanmak, beklemek, müzik yapmak vs. için karşımıza çıkmıştır.

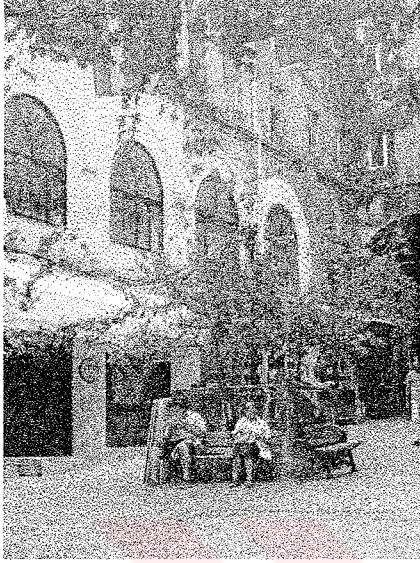
Analiz ettiğimiz mekanlardan bir kaçını anket yapılan kişilerin cümle ve kelimeleriyle, anahtar kelimeleri tablolar aracılığıyla karşılaştırmanın sonuç olarak bir gösterge olabileceğini söyleyebiliriz.

Tablo 4.2 Narmanlı Han Anahtar Kelime - Anket Karşılaştırması

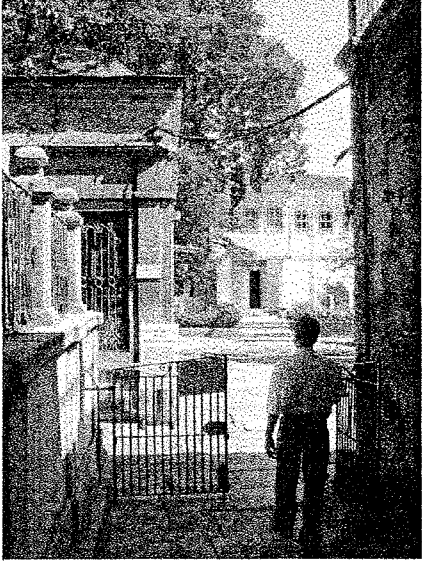
NARMANLI HAN		
	Tez metni içerisinde kullanılan anahtar kelime ve içerikler: • Boşluk • Kopma • Gizlenme • Sınırlanmışlık • Korunaklılık • Rahatlamak • Şaşırmak • Bitkisel doku • Kaçış • Merak • Gölge • Aydınlık • Kapalı / açık • Dinginlik • Hareketlilik • Sessizlik • Zamanın farkı • Huzur • Sürpriz • Kesfetmek • Sığınmak	Anketlere alınan yanıtlardan seçilen anahtar kelimelerle ilişkili cümleler: 'yarı harap dükkanların çevrelediği ağaçlıklı, kedilerin her tarafında egemenlik kurduğu bir kaç <u>ağacın gölgelediği</u> mola yeri' (5) 'bu mekenlarda, İstiklal Caddesi' nin <u>koşturması, gürültüsü, karmaşası aniden kesilir, adeta vakumlanır ve zaman bir süreliğine durur.</u>' (5) '<u>sürpriz</u> mekanlarını <u>keşfettiğim</u> sonra da hep bana <u>huzur ve mutluluk veren</u> bir yerinde <u>sığındığım</u> yer' (4) '<u>sakin, kuytu, bilinmeyen...</u>' (5)¹

¹ Parantez içerisindeki rakamlar anketteki soruların sıra numarasıdır. Alıntılar bu sorulara alınan yanıtlardan seçilmiştir.

Tablo 4.3 Hacupulo Pasajı Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması

HACUPULO PASAJI		
	Tez metni içerisinde kullanılan anahtar kelime ve içerikler: • Kopma • Gizlenme • Sınırlanmışlık • Boşluk • Korunaklılık • İç-dış • Huzur • Sığınmak • Gölge • Sakin • Sessiz • Şaşırtıcı • Nötr • Serbest olma • Zamanın farklılığı	Anketlere alınan yanıtlardan seçilen anahtar kelimelerle ilişkili cümleler: '...biri Rejans' a, diğeri İngiliz Konsolosluğu' nun bulunduğu arka caddeye açılan iki kapısı ve yeni yeni oluşmuş açık hava kahvesi; tam ortasında bir <u>ağaç</u>, iki bank ve taş döşemesi ile bir başka <u>huzur mekanı</u>.' (5) ' bu mekenlarda, İstiklal Caddesi' nin <u>koşturması, gürültüsü, karmaşası aniden kesilir, adeta vakumlanır ve zaman bir süreliğine durur.</u>' (5) 'müthiş bir itiş kakış ve hareketliliğin yaşandığı biraz ötedeki cadde ya da sokaktan girilen <u>kuytu ve gölgeli</u> bir avlu. Büyük şirket elemanlarını yaka kartları ile kısa bir öğle arası için uğradıkları rafine bir zamane mekanı değil, <u>zamanın durduğu, sükunetin hakim olduğu</u>, belki ufak bir kaynayan suyun sesi duyulan, aşınmış taş döşeli, portikli ve yine yığma iki ya da daha çok katlı binalarla çevrili avlu.' (2)

Tablo 4.4 Galata Mevlevihanesi Bahçesi Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması

GALATA MEVLEVİHANESİ BAHÇESİ		
	Tez metni içerisinde kullanılan anahtar kelime ve içerikler: • Sıcak / serin • Güneşli / gölge • Kapalı / açık • Dinginlik • Sakinlik • Kopukluk • Gizlenme • Boşluk • Sessiz • Zamanın yavaşlaması • Aydınlık / karanlık kontrastı • Bitkisel doku • Korunaklılık • Rahatlamak • Huzur • Kaçış • Eskimezlik • Kuytu • Kalıcı • Sürekli • Güven veren • Anımsama	Anketlere alınan yanıtlardan seçilen anahtar kelimelerle ilişkili cümleler: '...<u>senelerin geçmesiyle değişmeyen, sakın, kuytu, sanki kimsenin bilmediği, Tünel'in 'dar' bir aralığından geçince şaşırtan, yeşil, gölgeli bir mekan. Kalıcı, sürekliliği olan ve güven veren bir yer.</u>' (6) 'Çılgın bir <u>kalabalıktan tümüyle uzak, saklı bir bahçe</u> olma özelliği, <u>asırlık ağaçları</u>, eski döşeme taşları, her biri veciz bir dörtlülle süslü mezar taşlarının size baktığı meditasyon alanı olan bu bahçeyi genellikle <u>çok sakın ve sessiz</u> haliyle <u>hatırlamak</u> bile güzel.'

Tablo 4.5 Tünel Geçidi Anahtar Kelime Anket Karşılaştırması

TÜNEL GEÇİDİ		
	Tez metni içerisinde kullanılan anahtar kelime ve içerikler: • Kapalı / açık • Sıcak / serin • Güneşli / gölge • Bağlantılılık • Boşluk • Farklılık • Bitkisel doku • Sınırlanmışlık • Korunaklılık • Rahatlamak • Şaşırmak • Çekim • Merak • Keşfetmek • Huzurlu • Şehrin parçası ama uzak hissi • Sakinlik • Güven verme	Anketlere alınan yanıtlardan seçilen anahtar kelimelerle ilişkili cümleler: ' çevresindeki atmosferin tam negatifi olan, <u>arada kalmış</u>, birdenbire karşımıza çıkan, <u>önceden varlığı tahmin edilemeyen</u> yerler.' (2) 'böyle bir mekanda kendimi hem <u>şehrin bir parçası</u> gibi hissediyorum hem de şehrin <u>huzursuzluğundan uzakta</u> bulunduğum için <u>sakin ve emniyetliyim.</u> İstedğim an tekrar şehrin kaosunun içine geri dönebiliyorum.' (2) 'içinde bulunmaktan çok içinden <u>geçmekten</u> hoşlandığım dış boşluklar söz konusu. ' (5) 'tarihi yapının <u>dingin</u> olarak korunmuş hali.' (5)

5. SONUÇ

İnsanın hayatıyla kent arasındaki ilişkinin ne kadar güçlü olduğu ortadadır. Hayatın sürekliliği ve çeşitliliğiyle kentin biçimlenmesi gelişmektedir. İnsanın bulunduğu çevrede varlığını hissetme ve diğerlerine de hissettirme isteği çevresinde etki alanları oluşturmaya neden olmaktadır.

İnsanın yaşamında kurduğu sistemler içerisinde, onun yarattığı etki alanları, ihtiyaçlarına göre biçimlenmektedir. Onun yoğunlaşma ve serbest kalma arayışlarına cevap verebilecek alanlar gelişmiştir. Bu alanlar yoğunlaşma için genellikle kapalı ve serbest kalma için genellikle açık alanlardır. Bu iki fonksiyonel anlamdaki mekanlarda yaşamın birbirinin içerisine geçişi olarak sürdürdüğü görülmektedir.

İnsanın yaşamı onun kendisine odak noktası olarak seçtiği kendisinin merkezinde bulunduğu mekanlardan çok aslında çevrede gelişmektedir.

İnsanın varolma ve çevresini etkileme çabalarıyla biçimlendirdiği arayüzler pek çok biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve teknolojinin iletişime yansması insanlar arasındaki iletişimi sağlayan arayüzlerin değişimine sebep olmaktadır. İnsanlar birebir ve doğrudan kurdukları iletişimlerini genellikle uzaktan ve araçlar vasıtasıyla kurma durumuna gelmişlerdir. İşaretleme sistemleri ve simgeler de önem kazanmıştır. Bu sistemle de insanın zihninde doğrudan bir imge yaratılmaya çalışılmaktadır. İnsan bu değişken ve karmaşık sistem içerisinde her geçen gün birebir iletişimi kaybetmektedir. Bu şekilde insanın birbiriyle iletişim, etkileşim ve öğrenme ortamı olan kentsel kamusal boşluklar yerini farklı iletişim sistemlerine bırakma eğilimi göstermektedir.

İnsanın kentte kendisine bulduğu, kent ve yaşamla iletişim kurduğu, mekansal arayüzler de bu durumdan etkilenmektedir. Yaşamın ve dolayısıyla kentin hızının sürekli artması, insanın giderek daha kendine dönük ve ayrıştırılmış ortamlar yaratması, kentin parçalanması, motorlu araçlarla geçen hayat insanın kent yaşamının gerçeğinden kopmasına neden olmaktadır.

Oysa ki, insan kent içerisinde büyük veya küçük ölçekteki boşluklarda, farklı yaşamsal alanların kesişiminde, yollarda, caddelerde kendisine etki alanı arar. İnsanın kendisine yakın bulabileceği alanlar onun iletişimini ve varlığını kolaylaştırır.

Bu alanlar bazen yol, bazen kaldırım, bazen yalnızca bir girişin oyuğu olabilmektedir. Yalnızca doluluk olan nesneye yönelik, yanında gelişen boşlukları gözardı eden bir yaklaşım insanların kent içeirisinde kendilerine seçecekleri, içinde bulunmaktan hoşlanacakları alanların oluşmasına izin vermeyecektir, bu da sonuçta sıkıcı ve kendisinden uzaklaştıran, içine almayan kentsel mekanların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Bu durumda insan bir bütün içeirisinde yaşadığından uzaklaşmakta ve kendisine daha hijyenik ve ayrıştırılmış mekanlar aramaktadır. Bu, yaşamdan kopmuş bir kent peyzajının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

İnsan yaşamının kendisinden biçimlenen kent yine insanın kendisine odaklanması sebebiyle yaşamsallığı kaybetmeye eğilimler içeirir. Önemli olan kent içeirisindeki bu yaşamsal noktaları keşfetmek ve bu noktaların insanın hayatına nasıl zenginlikler getirdiğini kavrayabilmektir.

KAYNAKLAR

- Alexander, C. ve diğ., 1977. A Pattern Language, Oxford University Press, New York
- Anderson, S., 1991. On Streets, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England
- Aruoba, O., (1992). Yürüme, Metis Yayınları, İstanbul
- Bachelard, G., 1996. Mekanın Poetikası, Kesit Yayıncılık, İstanbul. (Türkçesi: Aykut Derman)
- Barnett, J., 1974. Urban Design As Public Policy, Practical Methods for Improving Cities, Architectural Record Books, NY.
- Benedikt, M., 1999. No place Like e-topia, *Architecture*, December 1999, 45-47.
- Bor, W., 1974. The Making of Cities, L. Hill, London.
- Broadbent, G., 1990. Emerging Concepts in Urban Space Design, Van Nostrand Reinhold, New York
- Ching, F.D.K., 1996. Architecture Form, Space, Order, Van Nostrand Reinhold, N.Y.
- Crowe, N., 1995. Nature and the Idea of a Man-Made World – An Investigation into the Evolutionary Roots of Form and Order in the Built Environment, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Cullen, G., 1961. Townscape, The Architectural Press, London
- Çubuk, M., Yüksel, G., Karabey, H., 1978. Yapılanmamış Kentsel Kamusal Dış Mekanlar, *Yapı Dergisi*, sayı 30.
- Dede, E., 1997. Mekanın Algılanma Olgusu ve İnsan – Hareket – Zaman Faktörlerinin Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erdönmez, E., 1999. Mimaride Geçirgenlik – Şeffaflık, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ewald, R. W., 1968. Environment and Change; the Next Fifty Years, Indiana University Press, Bloomington.
- Franck, K., ve Schneekloth, L., 1994, Ordering Space, Types in Architecture and Design, Van Nostrand Reinhold A Division of International Thomson Publishing Inc., New York.
- Gençosmanoğlu, A. B., (2001). Estetik ve Mimarlıkta Kavram, Kavramsal Analiz, Kavramlaştırma / 1980 Sonrası Mimarlık Ürünleri Üzerine Örneklemeler, *Doktora Tezi*, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Germen, M., 2001. Nişler-Korunaklı Liman ve Niş Kavramı Üzerine, *xxi Mimarlık Kültürü Dergisi*, 6, 97-103.
- Golany, S. G. ve Ojima, T., 1996. Geo-Space Urban Design, John Wiley, NY
- Goldberger, P., 1999. Champion Of the City, *Architecture*, April 1999, 56-56.
- Girouard, 1985. Cities and People, A Social and Architectural History, Yale University Press, New Haven.
- Göker, S. ve Wilson, C., 2001. New York' un Nişleri, *XXI Mimarlık Kültürü Dergisi*, 6, 110-113.
- Gruen, V., 1973. Centers for the Urban Environment: Survival Of the Cities, Van Nostrand Reinhold, NY.
- Gruen, V., 1964. The Heart Of Our Cities; The Urban Diagnosis and Cure, Simon and Schuster, New York.
- Güler, B., 2000. Mimari – Doğa İlişkisi ve Doğayla Uyumlu Mimari Tasarım Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Habraken, N. J., 1998. The Structure of the Ordinary Form and Control in the Built Environment, M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts London, England
- İncirlioğlu, G., 2001. Nişler-İstanbul' un Kıyısında, *XXI Mimarlık Kültürü Dergisi*, 6, 105-109.
- Joedicke, J., 1985. Space, Form in Architecture, Karl Kramer Verlag, Stuttgart.
- Kahvecioğlu, H., 1998. Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kennedy, D. ve Kennedy, M. I., 1974. The Inner City, Paul Elek, London.
- Knox, P. L., 1993. The Restless Urban Landscape, Prentice Hall, Englewood.
- Krier, R., 1988. Urban space, Academy Editions, Honk Kong.
- Kuban, D., 1980. Mimarlık Kavramları Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, Çevre Yayınları, İstanbul
- Lozano, E. E., 1990. Community Design and the Culture of Cities, The Crossroad and the Wall, Cambridge Univesity Press, Cambridge.
- Lynch, K., 1960. The Image Of The City, M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts London, England.
- Lynch, K., 1990. City Sense and City Design, the MIT Press, Cmbridge, Massachusetts, London, England.

- Madanipour, A.**, 1999. Why are the design and development of public spaces significant for cities?, *Environment and Planning B: Planning and Design*, 26, 879 – 891
- Moudon, A. V.**, 1991. *Public Streets for Public Use*, Van Nostrand Reinhold, NY.
- Norberg-Schulz, C.**, 1988. *Architecture: Meaning and Place, Selected Essays*, Electa, Rizzoli, NY.
- Norberg-Schulz, C.**, 1980, *Genius Loci Towards a Phenomenology of Architecture*, Rizzoli International Publications Inc.
- Sözen, H.**, 1996. *Mimarlıkta Zaman, Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Spreigen, P.**, 1968. *On the Art Of Designing Cities; Selected Essays Of Elbert Peets*, The MIT Press, Cambridge Massachusetts and London, England
- Susmuş, Y.**, 1999. *Kentsel Mekanda Estetik Değerler, Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Süngü, I.**, 1998. *Kentsel Blok ve Kentsel Mekan İlişkisi Olarak Kent Mimarlığı ve Yeni Tasarımlar, Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Tschumi, B.**, 1996. *Event Cities*, The MIT Press, Cambridge, Massachusettes, London, England.
- Tozkoparan, T.**, 2001. Nişler-Mekanın Poetikası, *xxı Mimarlık Kültürü Dergisi*, 6, 93-96.
- Trancik, R.** 1986. *Finding Lost Space: Theories of Urban Design*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Von Meiss, P.**, 1992. *Elements of Architecture From Form to Place*, Van Nostrand Reinhold, London
- Venturi, R.**, 1991. *Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları*, İstanbul (çev. Serpil Merzi-Özaloğlu)
- Vroom, M.**, 1990. *Learning from Rotterdam: investigating the process of urban park design*, Nichols Publication, London.
- Whyte, W. H.**, 1988. *Rediscovering the Center City*, Anchor Books, N.Y.
- Yıldız, D.**, 1996. *Peyzaj ile Mimarlık – Kentsel Tasarım İlişkileri ve Mimari Tasarıma Etkileri, Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Yürekli, F.**, 1977. *Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul
- Zube, E. H. ve Moore, G. T.**, 1991. *Advances in Environment, Behaviour and Design*, Plenum Press, NY.

Zukin, S., 1991. Landscapes of Power, From Detroit to Disney World, University of California Press, Berkeley

Zukin, S., 1995. The Cultures of Cities, MA: Blackwell, Cambridge.

EK A

ANKET SORU KAĞIDI

1. Kent içerisindeki hayatı düşünerek en çok nerelerde diğer insanlarla ve yaşadığınız kent olan İstanbul' la iletişim kurabiliyorsunuz?
2. Orada başkalarıyla ve çevrenizle kolayca iletişim kurabileceğinizi düşündüğünüz hayali bir kentsel mekanı tanımlar mısınız?
3. Beyoğlu' nu yaşamınızdaki yerini düşünerek nasıl tanımlarsınız?
4. Beyoğlu' nu kent için nasıl bir alan olarak tanımlarsınız?
5. Beyoğlu' nda bulunmaktan hoşlandığınız dış boşlukları, noktaları sıralayabilir misiniz?
6. Bu boşluklardan ve noktalardan, ...'ni anlatır mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

A. Burcu Serdar KÖKNAR, 1974 Antalya doğumludur. İlköğrenimini Finike Cengiz Topel İlkokulu ve Antalya Barbaros İlkokulu' nda gördü. Orta ve lise öğrenimini Antalya Koleji' nde 1996 yılında tamamladı. Aynı yıl, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü' ne girdi. 1996 yılında öğrenimine ara vererek Bozcaada' da mimari çalışmalara katıldı. 1997 yılında lisans öğrenimini tamamladı. Aynı sene İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Bina Bilgisi Programı' nda yüksek lisans eğitimine başladı. Öğrenim süresi içerisinde çeşitli senelerde TMÖB (Türkiye Mimarlık Öğrencileri Buluşması) 'e ve EASA (Avrupa Mimarlık Öğrencileri Buluşması) 'ya katıldı. 1997 Archiprix Bitirme Ödevleri Yarışmasında mansiyon ödülü aldı. 1998 yılında D.S Mimarlık' ta mimari ve peyzaj projelerinde tasarımcı olarak çalışmaya başladı, halen devam etmektedir.

